

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa
Kodas 62403S113

VAIVA BANEVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ KAUNO REGIONUI
PERSPEKTYVOS**

Kaunas 2010

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

VAIVA BANEVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ KAUNO REGIONUI
PERSPEKTYVOS**

Darbo vadovas _____
(parašas)

Doc. E. Bartkus

Magistrantė _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2010

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	6
1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINIS PAGRINDIMAS	9
1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir svarba šalies ekonomikoje.....	9
1.2. Tiesioginės užsienio investicijos ir tolydus regiono vystymas	19
1.3. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse ištyrimo lygis – teorinis aspektas.....	24
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ BALTIJOS ŠALYSE VERTINIMAS	29
2.1. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse kryptys	29
2.2. Tiesiogines užsienio investicijas Baltijos šalyse skatinantys veiksniai	35
2.3. Tiesioginių užsienio investicijų įtakos ekonomikos augimui vertinimas.....	39
2.4. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas Lietuvos regionuose.....	42
2.5. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione vertinimas	45
3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ KAUNO REGIONE EMPIRINIS TYRIMAS	50
3.1. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione tyrimo metodologija	50
3.2. Tiesiogines užsienio investicijas lemiančių veiksnių efektas Kauno regione.....	53
3.3. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognozė ir perspektyvos.....	61
IŠVADOS.....	67
SUMMARY	69
LITERATŪRA.....	70
1 PRIEDAS	76
2 PRIEDAS	77
3 PRIEDAS	78
4 PRIEDAS	79

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BVP – bendrasis vidaus produktas

CB – Centrinis bankas

ES – Europos Sąjunga

EUR – euras

mln. – milijonai

mlrd. – milijardai

MTTP – mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra

PK – patrauklumo koeficientas

NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga

TUI – tiesioginės užsienio investicijos

VDU – vidutinis mėnesinis darbo užmokestis

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Investicijų klasifikacija.....	11
2 lentelė Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas.....	12
3 lentelė Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui	16
4 lentelė TUI pasiskirstymas Baltijos šalyse pagal šalis investuotojas 1999–2009 m.....	32
5 lentelė Baltijos šalių reitingas pagal „Doing business“ ir atskirus jo rodiklius	38
6 lentelė 2007 m. ir 2008 m.....	38
7 lentelė Pagrindiniai investuotojai Kauno apskrityje 2004–2009 m (TUI mln. Lt ir dalis %).....	47
8 lentelė TUI pasiskirstymas Kauno apskrityje pagal ekonominės veiklos rūšis 2004–2009 m.	48
9 lentelė TUI empiriniam tyrimui Kauno regione naudojami duomenys	53
10 lentelė BVP ir TUI regresijos lygties koeficientai	54
11 lentelė TUI ir rinkos dydžio regresijos lygties koeficientai	55
12 lentelė TUI ir VDU regresijos lygties koeficientai	55
13 lentelė TUI ir MTTP regresijos lygties koeficientai	56
14 lentelė TUI ir ekonomikos atvirumo indekso regresijos lygties koeficientai.....	57
15 lentelė TUI ir pelno mokesčio tarifo regresijos lygties koeficientai	58
16 lentelė TUI ir joms įtaką darančių veiksnių regresijos lygties koeficientai	59
17 lentelė Tyrimo hipotezių pagrindimas.....	60
18 lentelė TUI įtaką darančių veiksnių tiesinių regresijos lygčių koeficientai	62
19 lentelė TUI įtaką Kauno regione darančių veiksnių prognozuojamos reikšmės 2010–2013 m.....	62

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. TUI patrauklumo sąlygų plėtros teorijos struktūra.....	14
2 pav. Teigiamas ir neigiamas ekonomikos vystymosi ciklas	15
3 pav. TUI darantys įtaką veiksniai.....	18
4 Pav. Pagrindiniai regiono investicinio klimato formavimo etapai	21
5 pav. Investicijų pritraukimo į regioną sąlygos	22
6 pav. TUI įtakos Baltijos šalių ekonomikoms tyrimo modelis.....	26
7 pav. TUI įtakos Lietuvos ir Estijos ekonomikoms tyrimo modelis.....	26
8 pav. TUI ir kasmetinio BPV pokyčio Lietuvoje regresinis modelis	27
9 pav. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse dinamika 1999–2009 m.....	30
10 pav. Daugiausiai per 1999–2009 m. į Lietuvą, Latviją ir Estiją investavusių šalių pasiskirstymas .	33
11 pav. TUI pasiskirstymas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje pagal ekonominės veiklos rūšis 2009m. ...	34
12 pav. Vidutinis mėnesio atlyginimas Baltijos šalyse 1999–2008 m.....	36
13 pav. Rinkos dydis Baltijos šalyse 1999–2009 m.....	37
14 pav. Eksporto dinamika Baltijos šalyse 1999–2008 m.	40
15 pav. BVP/gyv. dinamika Baltijos šalyse 1999–2009 m.....	41
16 Pav. TUI pasiskirstymas Lietuvos apskrityse 1999–2009 m.	43
17 pav. TUI tenkančios vienam gyventojui Lietuvos apskrityse 1999–2009 m.	44
18 pav. TUI pasiskirstymas Kauno apskrityje 1999–2009 m.	46
19 pav. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione tyrimo modelis.....	51
20 pav. Prognozuojamas TUI kitimas Kauno regione 2010–2013 m.	63
21 pav. TUI Kauno regione įtaką darančių veiksnių modelis	64

ĮVADAS

Temos aktualumas ir jos sprendimo būtinumas. Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą ir ekonominį augimą skatinančia sąlyga. Tai yra efektyvi priemonė skatinti gamybą, eksportą, kurti naujas darbo vietas bei padedanti įmonėms sėkmingai konkuruoti laisvos rinkos sąlygomis. Nė vienos pasaulio šalies ekonomikos plėtra neapsiėjo be tiesioginių užsienio investicijų. Toks palankus požiūris į TUI diktuoja atitinkamą valstybės ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: šalys visokeriopai skatino ir skatina tarptautinio kapitalo atėjimą. Tačiau šioms investicijoms pritraukti reikalingos palankios ekonominės, politinės ir teisinės sąlygos šalyje, kurios būtų TUI pritraukimo pagrindas ir padėtų sėkmingai vystyti šalies ekonomikai. Tam, kad būtų galima kurti geresnes sąlygas tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti, būtina jų poveikio šalies ekonomikai ir tokioms investicijoms darančių įtaką veiksnių analizė, kuri padėtų besivystančių valstybių politikoje daryti reikšmingus pakeitimus, lemiančius tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą ne tik į šalį, bet ir į tam tikrus jos regionus.

Problemos ištyrimo lygis. Ekonomikos analitikų ir ekspertų diskusijose dažnai analizuojama ir pabrėžiama užsienio investicijų įtaka ir svarba ekonomikai (Šečkutė, Tvaronavičius, 2007; Žemgulienė, Zeleskytė, 2006; Desai, Foley, 2005; Graham, 2005). Mokslinėje literatūroje aptinkama daug bandymų surasti ryšį tarp tiesioginių užsienio investicijų ir makroekonominių rodiklių (Ginevičius, Rakauskaitė, 2005; Desay, Foley, 2005; Bevan, Estrin, Meyer, 2004). Kartu yra diskutuojama ir investicijų pritraukimo problema bei jų skatinimo būtinumas, kuris yra analizuojamas ne tik konkrečios šalies, bet ir viso regiono lygiu (Moran, Graham, Blomstrom, 2005; Hilpert, 2003). Tačiau pasigendama aiškaus konkrečią įtaką TUI turinčių rodiklių išskyrimo, atsižvelgiant į jų reikšmingumo koeficientą.

Darbo objektas – tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione.

Darbo tikslas – išanalizavus tiesioginių užsienio investicijų teorinius aspektus ir įvertinus šių investicijų įtaką regiono ekonominiam vystymuisi, atlikti tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognozę, atsižvelgiant į pagrindinius tiesioginėms užsienio investicijoms įtaką darančius veiksnius.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizavus teorinius tiesioginių užsienio investicijų aspektus, įvertinti jų svarbą šalies ir regiono ekonomikoje.
2. Atlikus teorinę analizę, charakterizuoti tiesioginių užsienio investicijų tyrimams regione naudojamus modelius.

3. Išanalizavus statistinius duomenis, įvertinti Lietuvos padėtį TUI pasiskirstyme tarp Baltijos šalių ir ekonomiškai interpretuoti tiesioginių užsienio investicijų ir ekonominių rodiklių kitimo Baltijos šalyse tarpusavio santykį.

4. Remiantis apibendrintomis metodologinėmis nuostatomis, empiriškai patikrinti įvairių veiksnių poveikį ir reikšmingumą tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į Kauno regioną.

5. Sudaryti tyrimo rezultatus apibendrinantį modelį ir atlikti TUI Kauno regione prognozę, pateikiant pasiūlymus tolimesnėms TUI perspektyvoms.

Hipotezių iškėlimas. Daroma prielaida, kad tiesioginės užsienio investicijos neturi įtakos regiono ekonomikos plėtrai, o jų pritraukimas į regioną yra vienodai veikiamas įvairių veiksnių.

Darbo struktūra. Pirmojoje darbo dalyje apibrėžiama tiesioginių užsienio investicijų sąvoka, vertinamas TUI poveikis šalies ekonomikai, išskiriami TUI skatinantys ir ribojantys veiksniai, taip pat išryškunami TUI tyrimams taikomi modeliai ir metodai.

Antrojoje darbo dalyje vertinami tiesioginių užsienio investicijų srautai į Baltijos šalis ir atskirai į Kauno regioną bei jų dinamika, analizuojamas TUI pasiskirstymas pagal investuotojus bei ekonominės veiklos rūšis. Taip pat išryškintas kelių makroekonominių rodiklių, darančių įtaką TUI kitimas bei lyginama institucinė verslo aplinka Baltijos šalyse.

Trečiojoje darbo dalyje pagal sudarytą tyrimo modelį atliekamas empirinis tyrimas, siekiant išskirti pagrindinius veiksnius, darančius įtaką TUI Kauno regione, sukuriama tyrimo rezultatus apibendrinantis modelis bei atliekama tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognozė, pateikiant pasiūlymus šio regiono investicinio klimato gerinimui.

Tyrimo metodai. Darbui parengti taikyta sisteminė bei lyginamoji mokslinė lietuvių ir užsienio autorių literatūros analizė, apibendrinimo bei lyginimo metodai. Siekiant išanalizuoti Lietuvos ir kitų Baltijos šalių ekonomikos rodiklius, naudota statistinės analizės metodas, kuris leidžia palyginti ir ekonomiškai interpretuoti tiesioginių užsienio investicijų vaidmenį Baltijos šalių ekonomikoje. Empiriniam tyrimui atlikti taikyta regresinė analizė (įvertinti koreliacijos, determinacijos koeficientai), kurio rezultatams pateikti naudotas statistinių duomenų analizės paketas SPSS 12.0, o TUI prognozei Kauno regione atlikti taikytas trendas.

Literatūros apžvalga. Darbui parengti daugiausiai remtasi lietuvių ir užsienio autorių moksline literatūra, straipsniais, elektroniniais bei kitais informaciniais šaltiniais, statistine medžiaga.

Darbo struktūros paaiškinimas. Darbą sudaro įvadas, trys dalys ir išvados – iš viso 68 puslapiai. Darbe pateikta 19 lentelių, 21 paveikslas ir 4 priedai. Darbui parengti buvo panaudota 63 literatūros šaltiniai.

1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINIS PAGRINDIMAS

Šioje darbo dalyje supažindinama su tiesioginių užsienio investicijų samprata, jų svarba ekonomikoje, išskiriami tiesiogines užsienio investicijas skatinantys ir ribojantys veiksniai. Atlikus literatūros analizę, charakterizuojamas tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse ištyrimo lygis teoriniu aspektu.

1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir svarba šalies ekonomikoje

Užsienio investicijos yra tiek didelių, tiek mažų, tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių ekonomikos augimo pagrindas. Besivystančiose šalyse TUI yra priemonė sparčiai plėtoti ūkį, tobulinti industrinę bazę ir mažinti šalies nepriklausomybę nuo vieno iki kelių ūkio sektorių. Tiesioginės užsienio investicijos sudaro prielaidas ir skatina naujų įmonių kūrimąsi, produktų plėtotę bei naujų darbo vietų formavimą (Šečkutė, Tvaronavičius; 2007, p. 154).

Žemgulienės, J, Zeleskytės, J (2006) teigimu tiesioginės užsienio investicijos teikia naudą bet kurios šalies ekonomikai: makroekonominio aspektu, TUI paremia vietinį kapitalą, didina našumą bei užimtumą, tuo tarpu įmonės lygiu TUI skatina naujų technologijų naudojimą, naujų vadybos ir marketingo metodų taikymą.

Tiesioginės užsienio investicijos yra pagrindinė globalizacijos varomoji jėga. Intensyvią šio proceso plėtrą sąlygojo tai, kad vis daugiau firmų, tarp jų ir iš besivystančių šalių, investuoja, atsižvelgdamos į didėjančią konkurenciją, rinkų liberalizaciją, atsiradusias naujas kapitalinių įdėjimų sritis, taip pat atsirado naujų užsienio kapitalo investavimo galimybių, o vyriausybės vis palankiau žiūri į užsienio kapitalo ir technologijų pritraukimą (Grižas, R.A., 2000, p.57).

Prieš pradėdant plačiau analizuoti tiesiogines užsienio investicijas, svarbu išsiaiškinti jų sąvoką. Pats terminas „investicijos“ yra kilęs iš lotyniško žodžio „invest“, reiškiančio „įdėti“. Tiesioginės užsienio investicijos yra tik sudedamoji užsienio investicijų dalis. Pačiu bendriausiu atveju TUI gali būti apibrėžtos kaip iš užsienio į kitoje šalyje esamus ar kuriamus objektus, skirtus gamybinei ar negamybinei veiklai plėtoti įdedamas (investuojamas) kapitalas (Wang, M., Wong, M.C., 2009). Tokia tiesioginių užsienio investicijų samprata gali būti papildoma teiginiu, kad TUI pasižymi dar ir tuo, jog investuojant bei kaip šio proceso pasekmė susiformuoja ilgalaikiai santykiai tarp užsienio investuotojų ir objekto, į kurį yra investuojama, ir kad ilgalaikiu santykiu susiformavimu yra išreiškiami investuotojo interesai plėtoti savo veiklą užsienyje siekiant atitinkamos ekonominės ar kitos naudos (Graham, 2005). Tačiau literatūroje galima aptikti ir kitokių tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimų. Pagal Tarptautinio Valiutos fondo metodiką, Europos Bendrijų statistikos tarnybos ir EBPO metodinius nurodymus tiesiogine užsienio

investicija yra laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo bendrovės. Taip pat tiesioginės užsienio investicijos dar gali būti suprantamos ir kaip tiesioginiai kapitalo srautai iš užsienio, pasireiškiantys kaip laike vykstantis procesas (Statistikos departamentas, 2008, p.5).

Pastebėtina, kad daugelis autorių, apibrėžančių TUI sąvoką, akcentuoja būtiną ryšį tarp dviejų objektų, esančių skirtingose šalyse – užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo bendrovės. Tuo tarpu kiti autoriai (Desai, Foley, 2005; Ginevičius, 2005) pabrėžia ir tai, kad tiesioginių užsienio investicijų forma yra suformuojami ilgalaikiai santykiai tarp dviejų šalių, kurie užtikrina šių šalių bendradarbiavimą ilgame laikotarpyje. Iš pateiktų TUI sąvokų išsiskiria Economy Watch (2009) pateikiamas TUI apibrėžimas, kuris akcentuoja tai, kad užsienio investuotojas, investuodamas kapitalą į tiesioginio investavimo bendrovę, siekia sau naudą ir įgydamas ne mažiau nei 10% akcijų, įgyja teisę į bendrovės valdymą.

Apibendrinant pateiktas įvairias TUI sąvokas ir siekiant sudaryti tikslesnį tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimą, tiesiogines užsienio investicijas būtų galima apibūdinti kaip tiesioginio užsienio investuotojo kapitalo įdėjimą į tiesioginio investavimo bendrovę, suformuojant ilgalaikius ekonominius santykius ir įsigyjant ne mažiau nei 10% investavimo bendrovės akcijų, siekiant naudą bei valdymo teisių. Todėl kaip tiksliausiai apibūdinantį tiesiogines užsienio investicijas galima išskirti Ginevičiaus, R. apibrėžimą, kadangi jame išskiriami svarbiausi TUI būdingi aspektai – dviejų objektų, veikiančių skirtingose šalyse būtinumas ir ilgalaikių santykių užmezgimas.

Kad būtų galima analizuoti, planuoti ir vertinti investicijas, jos būtina suskirstyti pagal tam tikrus požymius. Ginevičiaus, Rakauskienės (2005) išskiriami ir Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme (1999) pateikiami investicijų klasifikavimo kriterijai ir investicijų rūšys šiek tiek skiriasi (1 lentelė). Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų, pagrindinis skirtumas tarp šių dviejų investicijų klasifikavimo kriterijų yra tiesioginių ir netiesioginių investicijų klasifikavimas, kadangi pagal Ginevičių, Rakauskienę ir kt. šios rūšies investicijos skiriamos pagal dalyvavimą investavimo procese, o LR investicijų įstatyme – pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui. Taip pat matomas skirtumas ir klasifikuojant privačias, vidines, užsienio ir bendrąsias investicijas, kadangi Ginevičius, R., Rakauskienė, O.G. jas skiria pagal investicinių lėšų priklausomybę, o LR investicijų įstatyme šios rūšies investicijoms parinktas klasifikavimas pagal investuotojo statusą. Kaip galima pastebėti, šiuo atveju yra ir nesutapimas investicijų rūšių išskyrime, kadangi antruoju atveju vietoj užsienio ir bendrųjų investicijų, yra skiriamos užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų investicijos. Svarbu pastebėti, kad LR investicijų įstatyme nėra išskiriamas klasifikavimas pagal investavimo laikotarpį. Nors abiem atvejais išskiriamų investicijų rūšių esmė ir sąvoka yra ta pati, tačiau LR

investicijų įstatyme pateiktą investicijų skirstymą pagal rūšis galima išskirti kaip tikslesnį ir aiškesnį.

1 lentelė

Investicijų klasifikacija

Ginevičius, R., Rakauskienė, O.G. ir kt (2005) klasifikavimo kriterijai	Investicijų rūšys	Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme (1999) pateikti klasifikavimo kriterijai	Investicijų rūšys
Pagal objektą	Daiktinės Materialios	Pagal investavimo objektą	Kapitalo Finansinės
Pagal dalyvavimą investavimo procese	Tiesioginės Netiesioginės	Pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui	Tiesioginės Netiesioginės
Pagal investavimo laikotarpį	Trumpalaikės Ilgalaikės	–	–
Pagal investicinių lėšų priklausomybę	Privačios Valstybinės Užsienio Bendrosios	Pagal investuotojo statusą	Valstybės Privačios Užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų
Pagal teritoriją	Šalies viduje Užsienyje	Pagal investuotojo nuolatinę buveinę	Vidaus Užsienio

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal 1 lentelėje pateiktą klasifikavimą TUI yra priskiriamos skirstymui pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui ir yra apibrėžiamos kaip investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui (Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999)

Economy Watch (2009) dar išskiria tiesioginių užsienio investicijų skirstymą į *horizontaliąsias*, kai multinacionalinė kompanija tiesiogiai investuoja į užsienio įmones, kurios veikia toje pačioje pramonės šakoje, ir *vertikaliąsias*, kai multinacionalinė kompanija investuoja į užsienio įmones, kurios teikia jai žaliavas arba naudojami multinacionalinės įmonės pagaminta produkcija. Kitaip tariant, horizontalios integracijos tikslas yra priėjimas prie rinkų – turint produktą ir tikintis jį parduoti, reikia įveikti barjerus, ribojančius priėjimą prie užsienio rinkų (Bora, 2002). Kitu atveju vykdomos vertikalios investicijos, siekiant tokių tikslų: išteklių įsigijimo ar pirminėje šalyje pagamintos produkcijos panaudojimo. Toks tikslų išskėlimas ir jų pasiekimas sudarė sąlygas vertikalios investicijoms tapti svarbesnėmis nei horizontalioms TUI, ypatinga reikšmė pasižymint transnacionalinėms korporacijoms, kaip vienoms iš TUI atvejų (Grižas, 2006).

Tiesioginėms užsienio investicijoms priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir visos vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo ir tiesioginės investavimo įmonės. Tiesiogines užsienio investicijas sudaro (Statistikos departamentas, 2008, p.5) :

- Tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės kapitalo dalis (atsižvelgiant į turimus balsus, t.y. į turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį);
- Reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti pelno (nuostolio) dalis, ataskaitiniu laikotarpiu nepaskirstyta dividendų forma ir likusi įmonėje;
- Tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Paskolos, gautos Lietuvos valstybės vardu ir su valstybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos;
- Kitas įmonės kapitalas–tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės prekybos skolos, priskaičiuoti bei neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę it t.t.

Vykdyti tiesiogines užsienio investicijas galima įvairiomis formomis: statyti naujas įmones, pirkti užsienyje jau veikiančias įmones, steigti bendras su užsienio kapitalu įmones bei kurti užsienio kapitalo įmones. Kiekviena iš šių TUI formų turi savų privalumų ir trūkumų, kurie pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas

FORMA	PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
Naujų įmonių statyba	Nereikia ieškoti partnerių; Lengvai formuojama nauja įmonės veiklos strategija ir politika; Kuriamos naujos darbo vietos.	Nėra finansavimo šaltinių; Sunkumai įeinant į rinką; Informacijos apie šalies mikro – ir makroaplinką trūkumas; Didelis atotrūkis nuo investicijų pradžios ir to momento, kada objektas pradedamas eksploatuoti; Kultūriniai skirtumai.
Esamų įmonių užsienyje pirkimas	Greitai perimamas įsigytos struktūros (įmonės) turtas ir kontrolė; Nereikia formuoti personalo, rūpintis patentų, licencijų ar kitų reikalingų dokumentų gavimu.	Ne visada gaunama išsami informacija apie šalies makro – ir mikroaplinką; Sunku prisitaikyti prie vietinių sąlygų; Reikia didelių finansinių išteklių; Ilgas jau veikiančios įmonės paieškos laikotarpis.
Bendros su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo įmonės kūrimas	Vietinio partnerio dalis įstatiniame kapitale gali būti papildomas finansavimo šaltinis; Vietinis partneris suteikia daug informacijos apie savo šaką ar rinką, jis gerai žino šalies socialinę, politinę ir ekonominę aplinką.	Sunku rasti patikimą partnerį; Gali kilti nesutarimų organizaciniais, marketingo ir finansiniais klausimais.

Šaltinis: KVAINAUSKAITĖ, V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai, 2003, p.67

2 lentelėje pateiktos TUI formos leidžia įmonėms išlaikyti savo tarptautinio verslo kontrolę ir didinti pelno procentą. Tačiau TUI yra daug rizikingesnis ir sudėtingesnis įmonės internacionalizavimo būdas nei kiti. Taip pat jos yra rizikingesnės ir už vidines investicijas. Būtent dėl šių investicijų įmonės patiria didelę politinę ir ekonominę riziką taip pat galima ir valiutos

kurso kitimo rizika, kuri yra susijusi su tuo, kad laikui bėgant valiutos kursas kinta ir ne visada investuotojui palankia linkme. Tačiau nepaisant visų trūkumų, didesnė TUI rizika šiuo atveju siejama su didesniu pelnu bei platesniu rinkos aprėpimu.

Atsižvelgiant į tai, kad TUI yra vienas iš valstybės ekonominio augimo rodiklių, o taip pat ir priemonė, naudojama tam augimui pasiekti, kiekvienos valstybės atinkamos institucijos turi skatinti šių investicijų pritraukimą bei sudaryti tam palankias sąlygas. Be to, TUI yra įvardijamos kaip tarptautinės technologijų sklaidos varomoji jėga (Roy, Berg, 2006).

Anot Ginevičiaus, Rakauskienės ir kt., (2007) yra penki pagrindiniai motyvai, kodėl verta pritraukti tiesiogines užsienio investicijas. Vienas iš TUI pritraukimo motyvų yra *firmų nauda*, kuri susijusi su vietos rinkos veikėjų skatinimu konkuruoti ir kartu plėtoti verslą valstybėje. Kitas motyvas – *oligopolinis elgesys* – rodo, kad rinkoje yra nedaug firmų, kurių pagrindinis tikslas yra stebėti, ką daro arba ką rengiasi daryti varžovas. Tai verčia įmones gerinti savo prekių kokybę ir didinti produkcijos kiekį. Tuo tarpu *vietos patogumų politikos plėtojimas* yra susijęs su vyriausybės vykdoma politika ir taip pat skatina firmas pritraukti tiesiogines užsienio investicijas.

Užsienio investicijos Lietuvoje yra vienas iš esminių ekonominės integracijos į pasaulinę rinką rodiklių bei Lietuvos saugumo ir stabilumo garantų, todėl siekiant paskatinti tolesnį tiesioginių užsienio investicijų augimą, yra būtina sudaryti kuo palankesnes sąlygas esamiems investuotojams bei patraukliu investiciniu klimatu Lietuvoje paskatinti naujas investicijas. Naujų investicijų pritraukimas ne tik daro teigiamą poveikį šalies ekonomikai, bet anot Rukšėnaitės (2008) investicijų pritraukimo laipsnis taip pat nusako ir šalies konkurencingumą tam tikroje ekonominėje erdvėje. Todėl yra svarbu analizuoti ne tik TUI įtaką šalies ekonominiams rodikliams, bet taip pat įvertinti ir šalies galimybes, teisingas, ekonomines ir politines sąlygas šalyje pritraukti tiesioginėms užsienio investicijoms.

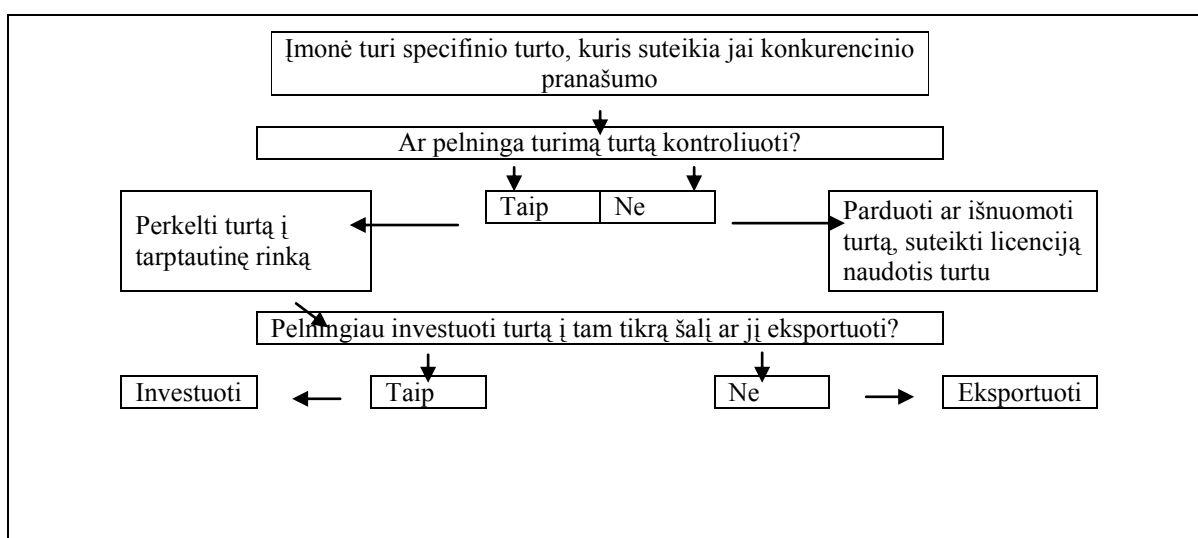
Priklausomai nuo investicijų suvokimo, nuo jų teikiamos naudos supratimo, pačias investicijas ir konkrečius motyvus, kurie lemia apsisprendimą investuoti užsienyje, galima apibūdinti ir paaiškinti pagal plačiai paplitusias tarptautines investicijų teorijas:

Klasikinė tarptautinių investicijų teorija. Pagal šią teoriją pagrindinis motyvas investuoti užsienyje paaiškinamas pelno normų skirtumais tarp valstybių. Kapitalas skverbsis į tą šalį, kurioje, esant tam pačiam rizikos laipsniui, pelno norma bus didesnė. Pelno normą šiuo atveju gerai atspindi banko palūkanų norma (Žukauskas, 2006). Tačiau dabartinėmis sąlygomis galima pastebėti, jog pelno norma nėra vienintelis veiksnys, darantis įtaką apsisprendimui investuoti konkrečioje teritorijoje. Daugumos veiksnių įtaką atskleidė ir kitos investavimo pateisinančios teorijos. Viena iš jų – monopolistinių pranašumų teorija.

Monopolistinių pranašumų teorija. Ši teorija, sukurta Stephen Hymer (1934 – 1974), remiasi daugelio stebėjimų rezultatais, kurie patvirtina tiesioginio investavimo privalumus lyginant

su netiesioginiu investavimu, atsižvelgiant į įgyjamą kontrolės teisę, kuri turi būti lygi 25 proc. Taip pat buvo pažymimas tarptautinių investicijų nukreipimas į oligopolines sritis ir šakas, kadangi jose lengviau sukuriamas pranašumas nei veikiant tobulos konkurencijos sąlygomis. Be to, tiesioginiai užsienio investuotojai atneša tobulesnes produkto gamybos technologijas, marketingo struktūras, kas leidžia sukurti produktą žemesniais kaštais ir sudaro sąlygas stabilesniam pelnui uždirbti (Žukauskas, 2006). Būtent konkurenciniai pranašumai ir leidžia investuotojui dirbti efektyviau nei jo konkurentai, siekiant dar didesnio pardavimų efektyvumo, mažesnės prekės kainos, geresnio vartotojų aptarnavimo, prieš tai taip pat įgijus monopolistinį pranašumą ir šalies vidaus rinkoje (Navickas, 2004).

Dunning plėtros teorija. Šios teorijos pagrindines nuostatas geriausiai atspindi 1 paveikslas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal GINEVIČIUS, O.; RAKAUSKIENĖ, O.G.; PATALAVIČIUS, R. IT KT., Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje, 2005, p.153.

1 pav. TUI patrauklumo sąlygų plėtros teorijos struktūra

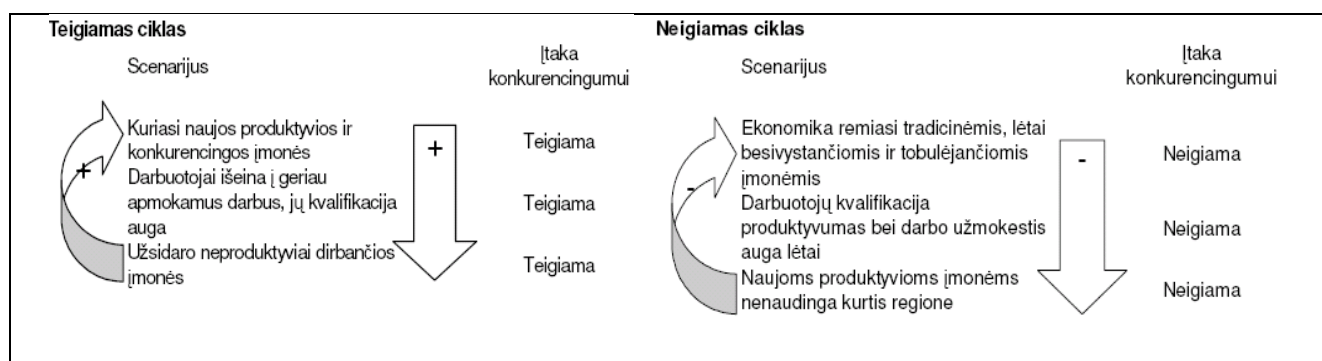
Kaip matoma 1 paveiksle, viena iš pirmųjų sąlygų, sprendžiant dėl užsienio investicijų vykdymo, yra nuosavybė ir jos turėjimas, kuris suteikia įmonei pranašumą konkurencinėje kovoje. Jei turimu turtu verta disponuoti, jį galima perkelti į tarptautinę rinką, priešingu atveju tą turtą galima parduoti, išnuomoti ar suteikti teises kitam subjektui jį naudoti. Turto perkėlimas į tarptautinę rinką gali būti vykdomas dviem būdais: šis turtas gali būti eksportuojamas arba investuojamas atsižvelgiant į laukiamą tikėtiną pelningumą. Vadinasi, verta vykdyti TUI, jei jos patenkina 3 sąlygas – nuosavybė, vieta ir internacionalizacija. Jei firmos nuosavybė, turimas turtas teikia naudą, įmonė turi pranašumą vykdyti tam tikrą veiklą. Jei įmonei gaminti užsienyje patogiau dėl geografinių ypatumų, o užsienyje įsigyti nuosavybę pelninga, įmonė investuos užsienyje tiesiogiai, o ne eksportuos savo produkciją.

Internacionalizacijos teorija. Pagal šią teoriją, ypatingas dėmesys suteikiamas būtent TUI, išskiriant jas iš kitų alternatyvų, o analizuojant šios teorijos pagrindinius teiginius galima pastebėti, jog ji įvertina investicijas susiejant jas su produkto gyvavimo stadijomis. Detalizuojant, įmonei

užsienio šalyje steigti padalinį yra mažiau rizikinga, taip pat įvertinamos kompanijos plėtimosi, naujų rinkų užėmimo galimybės. Vadinas, sprendimas vykdyti TUI priimamas atsižvelgiant į produkto gyvavimo stadiją, firmos turimus konkurencinius pranašumus bei alternatyvų kaštus (Navickas, 2004).

Produkto gyvavimo ciklo teorija. Ši teorija paaiškina investavimą užsienyje, atsižvelgiant į gaminamo produkto gyvavimo stadiją, pabrėžiant produkto inovacijos ir standartizacijos metodologijos vaidmenį, taip pat kaip ir lyginamąjį pranašumą šalies tam tikro produkto gamyboje. Pirmoje produkto gyvavimo ciklo fazėje, produkto gamyba vyksta vietinėje rinkoje. Antrame lygyje tikslingas tampa investavimas, kadangi konkurentams pradėjus gaminti analogiškas prekes, siekiama investuoti į to produkto gamybą kitoje šalyje, kur techninės galimybės tai pat geros, o darbuotojų atlyginimai mažesni. Tik pasiekus produkto gyvavimo fazę „C“, gamybos procesas tampa visiškai standartizuotas, rinka tampa konkurencinga, o pradėjus konkuruoti ir pasiekus „D“ fazę, to paties produkto gamyba perkeliama į besivystančias šalis, kuriose žemesni produkto gamybos kaštai sąlygoja produkto kainos sumažėjimą (Edwards, 2002). Iš šito taip pat galima teigti, jog pradinė produkcijos gamybos šalis, buvusi ir to produkto eksportuotoja, tampa importuotoja dėl pigesnio paklausos realizavimo.

Kvinauskaitės (2003) teigimu, prieš vertinat tiesiogines užsienio investicijas, svarbu išsiaiškinti, kokį poveikį jos gali turėti šalies ūkiui. Siekiant apibūdinti teigiamą TUI įtaką, pakanka visa apimančio vieno teiginio: TUI yra kol kas vienintelis ir geriausiai žinomas būdas, kaip paskatinti efektyvų ekonomikos augimą (Veitas, 2007). Todėl įtaką jam galima pavaizduoti teigiamo ir neigiamo ekonomikos vystymosi ciklo modeliu (2 pav.).

Šaltinis: VEITAS, V (2007). Tiesioginių užsienio investicijų įvadas ir pasaulinė praktika.[ineraktyvus]. www.erc.lt/get.php?f.448.

2 pav. Teigiamas ir neigiamas ekonomikos vystymosi ciklas

Šalyje egzistuojant teigiamam ekonomikos vystymosi ciklui, kaip vienam iš pagrindinių investicijoms patrauklių veiksnių, kuriasi naujos produktyviai ir konkurencingai dirbančios įmonės, sudarančios sąlygas darbuotojams išeiti į patrauklesnes darbo vietas ir kelti savo kvalifikaciją, tu pačiu sudarant sąlygas konkurencingumo augimui ne tik mikro lygmenyje, bet ir visos šalies konkurencingumo augimui bei dar efektyvesniam ekonomikos funkcionavimui. Iš kitos pusės, esant

neigiamam ekonomikos vystymosi ciklui, egzistuojant tradicinėms, lėtai besivystančioms ir tobulėjančioms įmonėms, darbuotojams nesudaromos sąlygos kvalifikacijos kėlimui bei jų atitinkančio darbo atlyginimo gavimui, o tai lemia nepakankamai didelį darbo produktyvumą. Vadinasi, tai lemia neigiamą konkurencingumo kryptį ir nesudaro pakankamai gerų sąlygų TUI atėjimui. Tuo būdu investicijas pritraukianti šalis negali pasinaudoti TUI teikiamomis galimybėmis, juolab, kaip teigia E. Vilkas (2007), investicijos į darbo našumo gerinimą, aukštos kokybės paslaugas verslui lemtų aukštą pridėtinę vertę kuriančių ūkio sektorių dalies ekonomikoje didėjimą ir užtikrintų ūkio konkurencingumo kilimą ir nuoseklų ekonomikos augimą. Todėl kaip viena iš alternatyvų įvardijama politika aktyviai pritraukti TUI, kaip sąlygą paskatinti efektyvumo augimą.

Tačiau vertinant TUI, susiduriama ne tik su teigiamu, bet taip pat ir su neigiamu TUI poveikiu šalies ūkiui (3 lentelė). Analizuojant 3 lentelėje pateiktus duomenis, kaip pačią svarbiausią užsienio investicijų naudą galima išskirti naujų darbo vietų kūrimą bei regiono ir sektoriaus vystymą, kadangi besivystančiose šalyse, TUI gali būti vienintelis būdas vystyti ūkį nepatraukliuose projektuose. Tuo tarpu įmonės lygyje TUI suintensyvina ekonominę naudą ir konkurenciją, didina produktyvumą ir mažina kainas.

3 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui

TEIGIAMAS POVEIKIS	NEIGIAMAS POVEIKIS
Technologijos ir vadybinių žinių transformavimas;	Technologinė priklausomybė;
Kapitalo formavimas;	Industrinis dominavimas;
Regiono ar sektoriaus vystymas;	Ekonominių planų drumstimas;
Tarptautinė konkurencija ir valdymas;	Kultūriniai pokyčiai;
Teigiamas poveikis mokesčių balansui;	Galimas tarptautinių įmonių kišimasis į teisinę aplinką.
Rinkų plėtra;	
Papildomų darbo vietų kūrimas	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal KVAINAUSKAITĖ, V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai, 2003, p.71.

Tiesioginių užsienio investicijų dėka įdiegiamos modernesnės technologijos, o įmonės verslo sėkmė dažnai apibrėžiama pažangos tempu ir gebėjimu prisitaikyti besikeičiančioje rinkoje. Prie teigiamo TUI poveikio taip pat galima priskirti ir patirtį bei „know – how“ technologiją, kurią įmonės gauna iš investuotojo (Levy, Sarvat, 1990 cit. pagal Žemguliene, Zaleskytę, 2006, p. 1).

Taip pat teigiamas TUI poveikis pastebimas ir šalies mokėjimų balansui. Tiesioginės užsienio investicijos teigiamai veikia investicijas gaunančios šalies saugumą, skatina didesnę šalies suinteresuotumą išlaikyti ilgalaikį suverenitetą ir demokratijos stabilumą (Gilpin, R., 1998). Taigi TUI teigiamų poveikių kombinacija leidžia pasiekti bendro gyvenimo lygio kilimą, šalies įtakos tarptautinėje rinkoje ir konkurencingumo stiprėjimą, o šalis, kuri nepritraukia užsienio kapitalo rizikuoja likti nepastebėta pasauliniame ūkyje.

Tačiau nepaisant teigiamo TUI poveikio, yra ir neigiama šių investicijų pusė. Vienas iš pagrindinių TUI trūkumų yra stipri valdžios priklausomybė nuo užsienio investuotojų, nes visada dalijamasi gaunama nauda su šalimi, priėmusia investicijas. Taip pat pastebima technologinė priklausomybė nuo TUI suteikusių objektų. Tačiau pasak Kvainauskaitės (2003) investuotojų ir investicijas priimančios šalies santykiai nebūtinai turi būti konfrontuojantys. Tarptautinė firma gali tenkinti savo tikslus ir priimtinais veiktis vietos ekonomiką efektyvumo, bendradarbiavimo ir lygiateisiškumo tikslais.

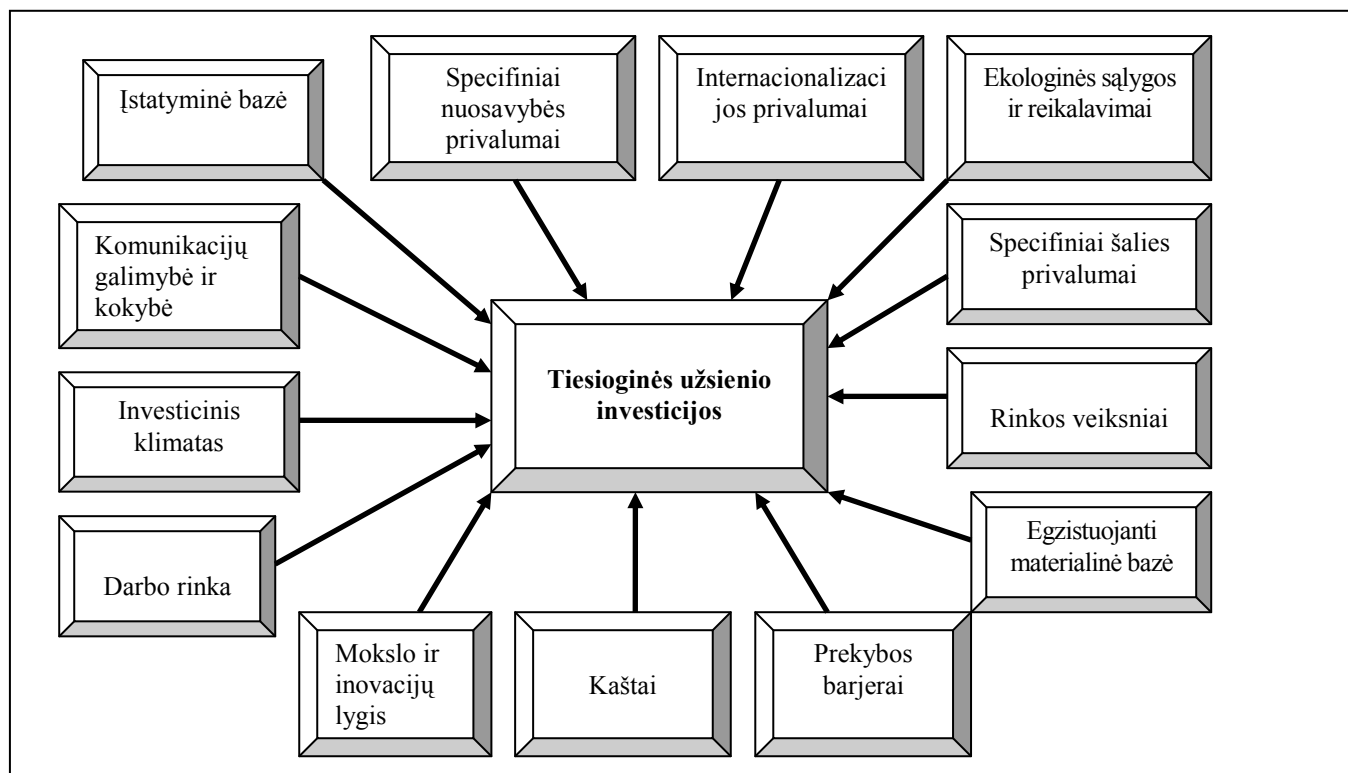
Kancerevyčiaus (2006) teigimu, Lietuvos visuomenėje susiformavo neigiamas požiūris į užsienio investuotojus ir užsienio kapitalą. Pagrindiniai argumentai – kyla paslaugų kainos, atleidžiami darbuotojai, išstumiami vietiniai verslininkai. Tačiau įvairių tyrimų duomenimis tiesioginės užsienio investicijos turi bendrą teigiamą efektą šalies ekonomikos augimui, tačiau šio efekto dydis priklauso nuo šalyje esančio žmogiškojo kapitalo. Jeigu šalyje žmogiškojo kapitalo dydis yra labai žemas, tiesioginis TUI efektas gali būti ir labai neigiamas. TUI daugiausiai ateina į tas sritis, kurios yra gana naujos ir kurioms reikalinga aukšta darbo jėgos kvalifikacija bei didelės investicijos, kai tuo tarpu vidinės investicijos daugiau koncentruojasi į tradicines sritis. Bendru atveju TUI daro teigiamą įtaką ir vidaus investicijoms, nes papildoma veikla, atsirandanti aplink TUI objektus, nusveria vietinių konkurentų išstūmimo neigiamą efektą. Be to, dažnai TUI turi didesnę produktyvumą, t.y. duoda didesnę įnašą į ekonomikos augimą.

Tačiau nepaisant neigiamo TUI poveikio, ypač sparčiai didėjančios TUI į Baltijos šalis, turi didelės reikšmės restruktūrizuojant įmonių ir finansų sektorius, taip pat yra pagrindinis einamosios sąskaitos deficito finansavimo šaltinis, todėl tinkamų sąlygų TUI pritraukti užtikrinimas yra vienas iš pagrindinių valstybės politikos uždavinių (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, 2000, p. 191).

Labai daug yra diskutuojama apie tai, kas daro įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms. Bendrai TUI veikia daugelis politinių, ekonominių ir socialinių veiksnių (3 paveikslas). Ginevičiaus, Rakauskaitės (2005) teigimu yra investuojama į tas šalis, kuriose visos kartu veikia kelios veiksnių grupės: *specifiniai nuosavybės privalumai*, kurie aprėpia įmonių dydį, įėjimo į rinką bei priėjimo prie išteklių galimybę, įmonių galimybę vykdyti vieną kitą papildančią veiklą, galimybę pasinaudoti šalių tarpusavio skirtumais; *internacionalizacijos suteikiami privalumai*, kurie atsiranda, kai užsienio šalių rinkos yra nevisiškai išnaudotos (yra laisvų nišų veiklai vykdyti) ir *specifiniai šalies padėties privalumai*, kurie aprėpia šalies gamtinių išteklių, transportavimo sąnaudų, makroekonominio stabilumo, kultūros veiksnių, valstybinio reguliavimo skirtumus. Šie skirtumai gali nulemti transnacionalinių įmonių steigimą.

Desai, Foley (2005), išskiria dar kelias svarbias veiksnių grupes, darančias įtaką TUI: *rinkos veiksnys*, kuris yra pagrindinis, kadangi papildomi rinkos segmentai padeda užtikrinti papildomą

pelną; *prekybos barjerai*, kadangi tiesioginės užsienio investicijos suteikia teisę veikti kaip vietinei įmonei, neveikiamai muitų tarifų ir kitų prekybinių apribojimų; *kaštų veiksniai*, nes TUI pagalba įmonės gali įgauti ne tik horizontalią, bet ir vertikalią diversifikaciją, kadangi investuodamos užsienyje, įmonės pritraukia pigesnę darbo jėgą, žemesnius kapitalo kaštus, pasinaudoja vyriausybės taikomomis finansinio ir nefinansinio skatinimo priemonėmis, kainų lygiu; *investicinis klimatas, kuris yra susijęs su teigiamu visuomenės požiūriu į tiesiogines užsienio investicijas, valiutos kurso reguliavimo veiksniais, palankia mokesčių struktūra.*

Šaltinis: sudaryta autorės

3 pav. TUI darantys įtaką veiksniai

Bevan, Estrin (2000) analizuodami tiesiogines užsienio investicijas veikiančius veiksniai pereinamosios ekonomikos šalyse, prie jau išvardintų veiksnių, išskiria dar keletą, kurie daro nemažą įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms:

- *Įstatyminė bazė*, kuri stipriai veikia užsienio investicijų kiekį ir paskirstymą šalyje. Laisvųjų ekonominių zonų nustatymas ir skirtingų sąlygų investuotojams miesto ir kaimo vietovėse sudarymas daro įtaką šalies investicijų geografiniam paskirstymui
- *Darbo rinka*. Tai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių investicijas. Užsienio investicijos paprastai patenka į tuos regionus, kur yra ar buvo įkurtos panašaus profilio įmonės.
- *Komunikacijų galimybė ir kokybė*. Komunikacijų galimybė tampa vis svarbesnė, nes šiuos metu investicijos telkiasi ties didesnėmis automagistralėmis, oro ir jūrų uostais, geležinkelio centrais. Tai yra susiję ir su paslaugų sritimis, ir su lengvesniu prekių ir žaliavų pervežimu. Tuo tarpu komunikacijų kokybė Lietuvoje pasiskirsčiusi nevienodai ir laikui bėgant keičiasi.

- *Egzistuojanti materialinė bazė* yra svarbus veiksnys, nes kartais kur kas geriau investuoti į jau egzistuojančią įmonę, negu kurti visiškai naują. Atsižvelgiant į senosios įmonės lygį ir esamą padėtį bei aktualius reikalavimus, galima optimaliai apskaičiuoti investuojamų pinigų kiekį ir gauti maksimalią naudą.
- *Ekologinės sąlygos ir reikalavimai* yra vienas iš svarbiausių veiksnių, į kurį atsižvelgiama, renkantis vietą investicijoms. Tai daro didelę įtaką bendram šalies investiciniam klimatui, nes kai kurioms gamybos šakoms ekologiniai reikalavimai gali tapti lemiamu dalyku.

Prie šių išvardintų TUI veikiančių veiksnių Nonnemberg, Mendonca (2001) priskiria dar ir *ekonomikos atvirumo indeksą* (šalies importo ir eksporto sumos santykis su bendruoju vidaus produktu), kaip vieną iš svarbiausių veiksnių, parodantį šalies pasiruošimą pritraukti tiesiogines užsienio investicijas. Manoma, kad šalis, turinti didesnę ekonomikos atvirumo indeksą, kuris yra nukreiptas į išorines rinkas, yra atviresnė tiesioginėms užsienio investicijoms, nei šalis, kurioje šis indeksas yra mažesnis.

Apibendrinant konstatuojama, kad tiesioginės užsienio investicijos yra ne tik vienas iš valstybės ekonominio augimo rodiklių, o taip pat ir priemonė, naudojama tam augimui pasiekti. Tiesioginių užsienio investicijų teigiamas poveikis šalies ar regiono ekonomikai yra siejamas su bendro gyvenimo lygio kilimu, šalies konkurencinio pranašumo didėjimu užsienio rinkose, taip pat su darbo vietų skaičiaus didėjimu, rinkų plėtra ir bendro šalies ar regiono vystymusi. Įmonės lygmenyje teigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis siejamas su naujų technologijų diegimu ir verslo plėtra. Apibendrinant galima išskirti daug TUI veikiančių politinių, ekonominių ir socialinių veiksnių, kurių visuma sudaro tam tikrą šalies ar regiono investicinį klimatą, kuris ir lemia tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą.

1.2 Tiesioginės užsienio investicijos ir tolydus regiono vystymas

Teoriškai įvertinus ir apibendrinus tiesioginių užsienio investicijų svarbą šalies ekonomikoje bei aptarus TUI darančius įtaką veiksnius, kurie formuoja šalies ar regiono investicinį klimatą, būtų tikslinga įvertinti, kokią įtaką TUI daro regiono vystymuisi ir kokios sąlygos būtinos formuojant patrauklų regiono investicinį klimatą.

Investicinio klimato formavimas yra regioninės politikos dalis, kuri įgyvendinama per valstybės viešąją politiką, pirmiausia per verslo, žmogiškųjų išteklių ir regiono plėtrą (Kilijonienė, Simanavičienė, 2007).

Regioninės politikos formavime ir įgyvendinime vadovaujamosi keliais principais:

➤ *Koordinavimo principas.* Regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo įvairių suinteresuotų valstybės institucijų veiklos koordinavimo – visų pirma planuojant investicijas iš viešųjų šaltinių.

➤ *Partnerystės, vietos iniciatyvos principas.* Reali ekonominė plėtra vykdoma regionų ir vietos lygmenimis. Privačios iniciatyvos partnerystė bei vietos valdžios iniciatyva yra vienas svarbiausių efektyvios regioninės politikos efektyvaus įgyvendinimo principų.

➤ *Vietinio augimo ir laikinumo principas.* Šie tarpusavyje susiję principai rodo, jog svarbiausias regioninės politikos tikslas – prisidėti prie verslo ugdymo ir plėtros vietose, kad kiekviename regione būtų sukurtas pakankamai stiprus ekonominis potencialas, tačiau regioninė politika turi būti tik laikina priemonė šiam potencialui sukurti ar paskatinti (Sedlacek, Gaube, 2009).

Regioninė plėtros politika yra tiesiogiai vykdoma valstybės, tad valstybė ir yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką regiono plėtrai. Regioninės plėtros politika reikalauja didelių lėšų, kurių šalies vyriausybė paprastai negali skirti, todėl vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių regioninę plėtrą yra investicijų pritraukimas. Regiono socialinis ir ekonominis vystymas yra galimas tik didėjant investicijoms, todėl būtina sudaryti tiek vietos, tiek užsienio investuotojams palankų investicinį klimatą. Regiono investicinis klimatas – tai eilė veiksnių, kurie naudojami, siekiant pritraukti investicijas į regioną (Garalienė, Belazarienė, 2001, p. 127).

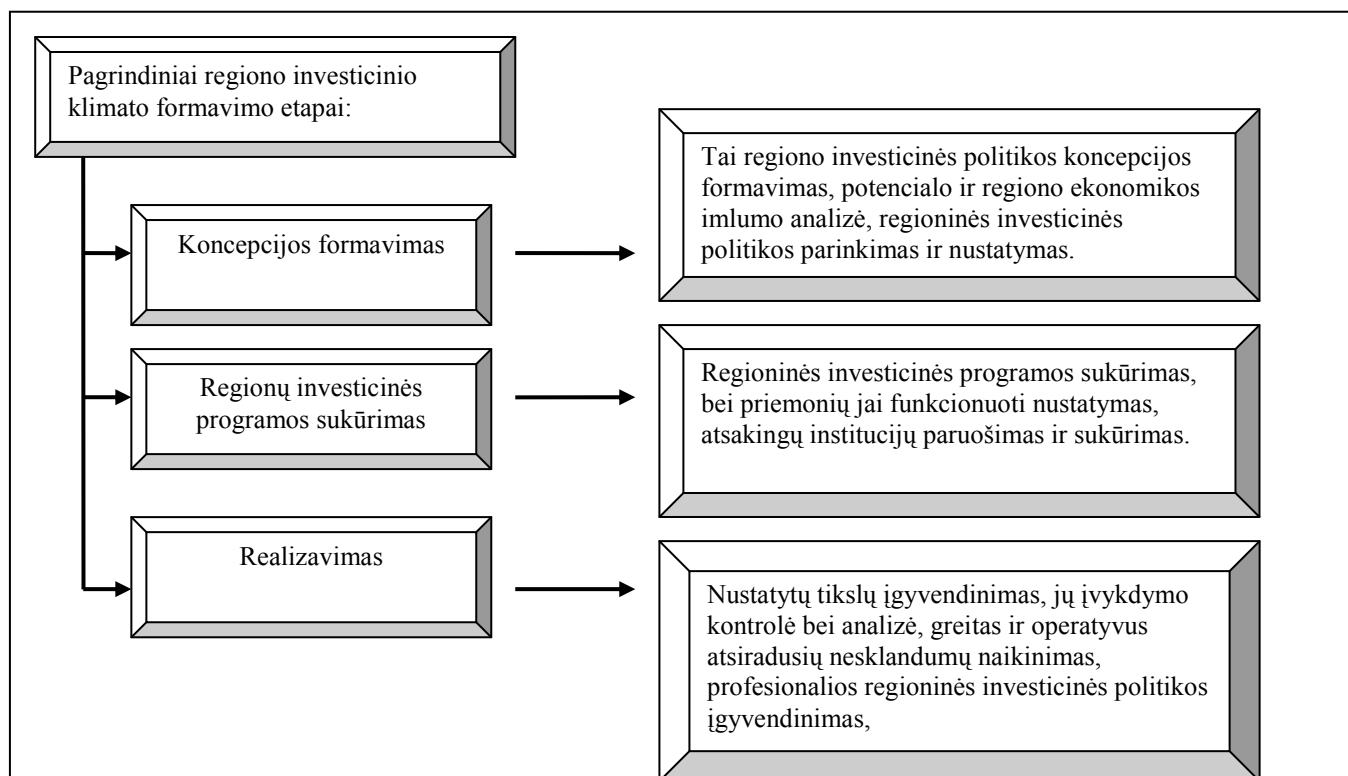
Regioninio investicinio klimato formavimo struktūra susideda iš trijų atskirų, nepriklausomų etapų (Moran, T., Graham, E., Blomstrom, M., 2005). Investicinio klimato formavimo etapai vaizduojami 4 paveiksle. Investicijų pritraukimo procesas apima visus tris etapus, susijusius su regioniniais investiciniais tyrimais ir be abejojimo reikalauja institucinės pagalbos.

Pagrindiniu veiksniu pritraukiant investicijas į regioną turi būti konkretaus regiono savitumas. Investicijų pritraukimas į konkretų regioną sąlygoja didelius ekonominius ir socialinius pokyčius tame regione. Investicijų pritraukimo uždaviniai, rengiami regionų lygmenyje, apsprendžia ekonominės – socialinės situacijos keitimąsi ne tik regione, bet ir visoje šalyje. Todėl investicijų pritraukimas regiono plėtrai turi būti tiksliai apgalvotas, suformuoti konkretūs investicijų efektyvaus naudojimo kriterijai (Lietuvos statistikos metraštis, 1998, p.14).

Vertinant 4 paveiksle pateiktus regiono investicinio klimato formavimo etapus, svarbu pažymėti, kad siekiant sudaryti tam tikrą investicijų pritraukimo į regioną programą, pirmiausia būtina atlikti nuodugnią regiono ir jo išteklių analizę, įvertinti regiono imlumą bei turimo potencialo dydį. Atlikus šią analizę, galima pereiti prie regiono investicinės programos sukūrimo, priemonių, kurios bus naudojamos šiai programai vykdyti, parinkimo bei atsakingų institucijų paskyrimo programai vykdyti. Įgyvendinus šiuos du etapus, pereinama prie programos realizavimo.

Įvertinus regiono investicinio klimato formavimo etapus, galima teigti, jog svarbiausias etapas yra pats pradinis – koncepcijos formavimas, kadangi būtent šiame etape įvertinami regiono turimi privalumai ir trūkumai bei galimybės investicijoms pritraukti. Taip pat svarbus yra tinkamas

institucijų parinkimas programai vykdyti, kadangi dažnai jos įgyvendinimas priklauso būtent nuo vykdančiosios valdžios ir kontrolės.

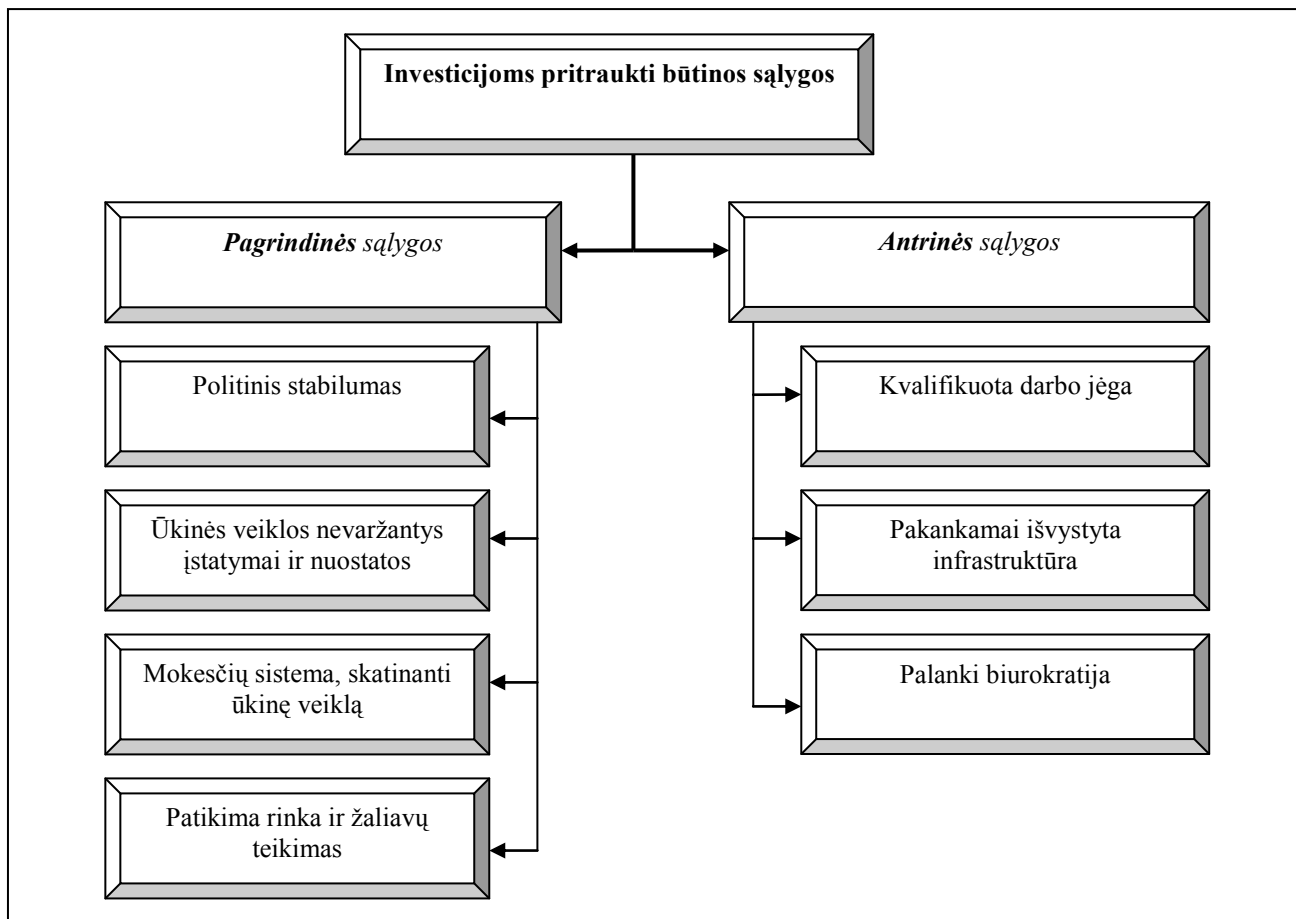

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Moran, T., Graham, E., Blomstrom, M., 2005, <http://books.google.lt/books?id=Qu-YPDMsVn0C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

4 Pav. Pagrindiniai regiono investicinio klimato formavimo etapai

Kiekvienas investitorius, siekdamas savo tikslų pirmiausiai investuos ten, kur bus palankiausios sąlygos. Vienas iš rodiklių, naudojamų užsienio patrauklumui įvertinti – vadinamasis patrauklumo koeficientas (PK). Jis svyruoja nuo 0 iki 10. Kuo šis koeficientas didesnis, tuo regionas (ar apskritis, miestas) yra patrauklesnis užsienio investitoriams. Investuojamo kapitalo dydį, netolygią sklaidą lemia 12 veiksnių: 1. Politinis stabilumas, 2. Monetarinė politika, 3. Įstatyminė bazė, 4. Bankų veikla, 5. Kapitalo judėjimo galimybės, 6. Pasisienio kontrolė, 7. Kriminogeninė situacija, 8. Darbo jėga, 9. Viešbučių tinklas, 10. Sveikatos apsaugos kokybė, 11. Susisiekimo galimybės, 12. Ryšių kokybė. Taip pat dar galima išskirti ir papildomus veiksnius: 1. Rinkos dydis ir kokybė, 2. Vietiniai ištekliai, 3. Iki tol egzistavusi vietinė materialinė bazė ir 4. Ekologinės sąlygos ir reikalavimai (Džiugaitė, Nedzveckas, 2001, p. 123). Visi šie veiksniai sudaro sąlygas, į kurias atsižvelgia investuotojas, investuodamas savo kapitalą į tam tikrą regioną.

Hilpert (2003) išskiria kelias pagrindines ir papildomas sąlygas, kurios turi būti suformuotos regione, siekiant pritraukti užsienio investuotojus (5 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal HILPERT, U., Regionalisation of globalised innovation, 2003, p. 18–20

5 pav. Investicijų pritraukimo į regioną sąlygos

Šalies ūkiui iš esmės restruktūrizuojantis ir persitvarkant padidėja ekonominės ir socialinės plėtros skirtumai tarp regionų. Tiesioginės užsienio investicijos yra viena iš priemonių, galinčių pakelti regiono technologinį lygį, jo produktyvumą bei efektyvumą ir gebėjimą konkuruoti tarptautiniu mastu, kadangi pinigėmis investicijomis užsienio firmos atsineša ir naujas technologijas, naujas žinias bei naujus vadovavimo įgūdžius (Copenhagen economics, 2006).

Itin sparčiai didėja konkurencija tarp šalių dėl investicijų pritraukimo, todėl, siekiant pritraukti daugiau TUI, reikia mokėti konkuruoti, išryškinti tam tikro regiono privalumus ir vykdyti aktyvią ir fokusuotą investicijų pritraukimo politiką. Ji turi prasidėti nuo šalies marketingo pasaulinėse rinkose, kuris iki šiol yra nepakankamas, ir lankstaus kuo įvairesnių paskatų potencialiems investitoriams pritraukti panaudojimo. Užsienio kompanijų investicijos neretai sudaro vietiniams gamintojams sąlygas per investuotojų tarptautinius platinimo tinklus patekti į naujas užsienio rinkas, papildo valstybės išdą pajamomis iš mokesčių ir augančios ūkinės veiklos, gerina šalies tarptautinio mokėjimo ir prekybos balansą. Efektyvus tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas prioritetinėse ūkio plėtros srityse leidžia per trumpiausią laiką importuoti žinias ir technologijas, vadybinius gebėjimus ir taip paskatinti bendro produktyvumo didėjimą (Domarkienė, Miškinis, 2006).

Kaip viena iš pagrindinių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo krypčių yra plyno lauko investicijos. Šiuo požiūriu labai svarbus tampa viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti ir pramoninių teritorijų plėtra bei regeneracija, siekiant užtikrinti, kad tam tikrame regione egzistuoūtų pakankama nacionalinės ir regioninės svarbos pramoninių teritorijų ir kitų investicijoms skirtų viešų teritorijų pasiūla. Be to, šio proceso sėkmė yra neatsiejama nuo su šia sritimi susijusio teisinio reguliavimo (pvz., nuosavybės paėmimo visuomenės reikmėms) tobulinimo bei strateginės sąsajos su teritorijų planavimo procesu užtikrinimo, taip pat siekio užtikrinti pakankamą aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos pasiūlą.

Vertinant TUI svarbą regiono vystymuisi, svarbu pabrėžti, jog kiekvieno regiono tikslas yra ekonominės gerovės ir pragyvenimo lygio didinimas. Regiono gerovė iš ekonominės pusės priklauso nuo pragyvenimo lygio (BVP/gyventojui), kuris savo ruožtu priklauso nuo darbo našumo. Darbo našumas yra priklausomas nuo produktyvių investicijų, o tiesioginės užsienio investicijos laikomos produktyvesnėmis už kitas. Todėl daroma išvada, kad norint siekti ekonominės gerovės, reikia skatinti TUI ir užtikrinti palankią verslo aplinką.

Taigi, norint kuo efektyviau pakelti regiono produktyvumą bei pragyvenimo lygį reikia skatinti investicijas, kurios:

- Diegtų regione naujas technologijas;
- Gamintų inovatyvius ir konkurencingus produktus;
- Naudotų naujoviškus vadybos metodus;
- Siektų aukštos darbuotojų kvalifikacijos, kas skatintų gerai apmokamų darbo vietų kūrimą;
- naudotų aplinką tausojančius gamybos metodus;
- yra ilgalaikės.

Pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas, galima pasiekti gero šių veiksnių derinio.

Iki šiol kalbėta apie tai, kad investicijos, o ypač TUI visam regionui gali padėti per *pasklidimo* (angl. spillover) *efektą*. Toks pasklidimo efektas gali būti horizontalus, kai kitos pramonės šakos mokosi iš naujos įmonės ir taip didina efektyvumą (per verslo bendradarbiavimą, darbuotojų kaitą, bendrus projektus ir kt.). Tuo tarpu vertikalus pasklidimo efektas pasireiškia tada, kai gretimų pramonės šakų įmonės mokosi iš naujos įmonės bei didina efektyvumą/produktyvumą (per vertės naujos TUI įmonės integravimąsi į vietinę vertės grandinę). Pasklidimo efekto užtikrinimas ir skatinimas yra ypač svarbus siekiant, kad TUI iš tiesų padėtų regionui ekonomiškai vystytis, todėl regionams vadovaujantys organai turi stengtis maksimizuoti šį efektą (Cheung, Lin, 2003).

Maksimizuoti investicijų pasklidimo efektą galima keliais būdais (Veitas, V., 2007) :

- Sekti regiono ekonominio vystymosi kryptis (pvz. pagal labiausiai augančias pramonės šakas), stengtis ištaisyti rinkos netobulumus, teikti atitinkamas specializuotas paslaugas

(pvz. jeigu regione matosi, kad vystosi elektronikos pramonė, galbūt verta steigti bendrą tyrimų centrą šioje srityje, inicijuoti specialistų rengimo programas, bendradarbiavimą su mokslininkais, kita).

➤ Sukurti maksimaliai palankią ir dinamišką bendrą verslo aplinką verslo, mokymo institucijų, valdžios, darbo rinkos ir kt. institucijų bendradarbiavimui, siekiant kelti regiono produktyvumą, darbuotojų kvalifikaciją, neišskiriant jokių įmonių (nei pagal pramonės šakas, nei pagal investicijų kilmę).

➤ Pritraukiant TUI įvertinti regiono vystymosi kryptis.

Taigi tam, kad užsienio įmonės investuotų į regioną bei kad TUI turėtų pasklidimo efektą, konkretus tiesioginis užsienio investuotojas turi atitikti konkrečiu momentu egzistuojančią regiono situaciją bei užsienio įmonei būtų ekonomiškai naudinga ateiti į regioną ilgalaikėje perspektyvoje. Investuotojas atitinka regiono situaciją, kai su savimi atsineša aukštesnes už regione egzistuojančias technologijas, nauja įmonė atitinka regiono vystymosi kryptis ir stiprina tam tikrą verslo sritį bei atitinka kitus neekonominius kriterijus (pvz. aplinkos apsaugos reikalavimus) (Veitas, V., 2007)

Taigi vertinant TUI poveikį regiono plėtrai svarbu pabrėžti, kad reikiamos ir atitinkančios regiono poreikius TUI neatsiras automatiškai. Siekiant kryptingai valdyti ekonominę plėtrą svarbu suprasti, kad laikui bėgant bei regiono ekonomikai augant, turėtų būti pritraukiamos vis aukštesnės pridėtinės vertės įmonės, kurioms reikalingas patrauklus investicinis klimatas ir jį sudarančios sąlygos. Tokiu būdu ilgalaikėje perspektyvoje regiono ekonomika nuolat augtų aukštesnės pridėtinės vertės link.

1.3. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse ištyrimo lygis – teorinis aspektas

Tiesioginių užsienio investicijų nauda ir palankaus investicinio klimato formavimo būtinumas yra suvokiamas ir atvirai pripažįstamas tiek ekonomikos ekspertų, tiek įvairių valstybės institucijų. Pastarojo dešimtmečio tyrimuose (Bevan, Estrin, Meyer, 2004; Campos, Kinoshita, 2002) kaip vienas pagrindinių tiesiogines užsienio investicijas lemiančių veiksnių nurodomos institucijos, kurios yra svarbios todėl, kad yra vienas pagrindinių į kitą vietą neperkeliamų (nemobilių) veiksnių. Anot Bevan, Estrin, Meyer (2004) institucijos gali padėti sukurti palankų investicinį klimatą, nes nuo jų priklauso ekonominis neapibrėžtumas ir laukiama pelno norma. Tokiu tikslu Pasaulio bankas kasmet skelbia „Doing business“ reitingus, kurių pagalba nesunku palyginti verslo sąlygas atskirose šalyse bei įvertinti institucinių veiksnių įtaką šioms sąlygoms. Baltijos šalys taip pat yra vertinamos pagal verslo steigimo, darbuotojų įdarbinimo, nuosavybės registravimo, investuotojų apsaugos, mokesčių ir užsienio prekybos sąlygų reitingus. Kaip teigia Campos, Kinoshita (2002) institucijų įtaka pritraukiant TUI į pereinamosios ekonomikos valstybes, kokios yra Baltijos šalys, nėra tokia stipri lyginant su ilgą laikotarpį rinkoje veikiančiomis

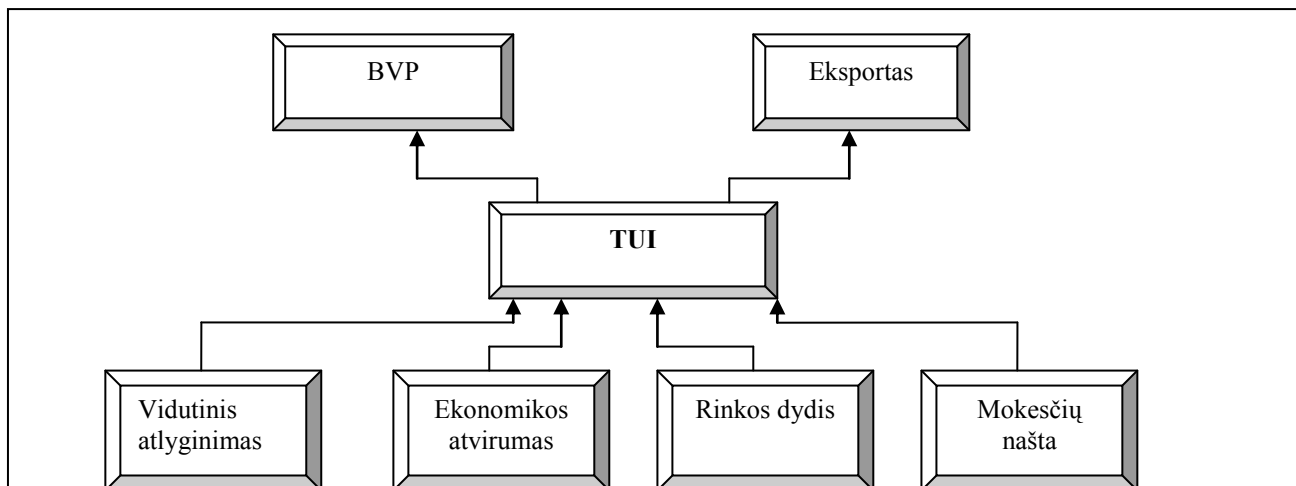
valstybėmis, kadangi tose šalyse tiesioginės užsienio investicija dar nėra stabilios ir susiduriama su didesne rizika.

Vertinant šalių verslo aplinką ir skaičiuojant verslo steigimo reitingą, vertinamas procedūrų skaičius, jų atlikimo trukmė dienomis, verslo steigimo kaina ir minimalus reikalaujamas įstatinis kapitalas (du pastarieji rodikliai vertinami procentais nuo vidutinių vienam asmeniui tenkančių pajamų), darbuotojų įdarbinimo reitingas apima darbuotojų įdarbinimo sudėtingumą, darbo valandų lankstumą, darbuotojų atleidimo sudėtingumą, darbo jėgos lankstumą, į darbo užmokesčių neįeinančius darbo jėgos kaštus, darbuotojo atleidimo kaštus. Vertinant nuosavybės registravimo reitingą, nustatomas registravimo procedūrų skaičius, trukmė dienomis ir kaina (procentais nuo registruojamos nuosavybės vertės). Tuo tarpu mokesčių sistema apibūdinama mokesčių skaičiumi per metus, mokesčių mokėjimui užtrunkamu laiku ir bendra mokesčių norma (procentais nuo pelno). Skaičiuojant užsienio prekybos sąlygas atspindintį reitingą vertinamas eksportui ir importui reikalingų dokumentų skaičius, procedūrų trukmė, eksporto ir importo kaina (JAV doleriais už konteinerį) (The World bank, 2008).

Tačiau TUI įtaką šalies ar regiono ekonomikai svarbu įvertinti ne tik instituciniais veiksniais, bet būtina atlikti TUI ir makroekonominių šalies rodiklių analizę bei įvertinti ryšį tarp tiesioginių užsienio investicijų ir šalies ekonominių rodiklių dinamikos. TUI ir ekonominių rodiklių ryšiui Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse vertinti galima naudoti įvairius modelius: TUI ir šalies ekonominių rodiklių koreliacinę analizę, TUI veikiančių veiksnių reikšmingumo analizę, TUI ir BVP pokyčio regresinį modelį ir kt. Skirtingi autoriai (Šečkutė, Tvaronavičius, 2007; Degutis, Tvaronavičienė, 2006; Žemgulienė, Zaleskytė, 2006) tiesioginių užsienio investicijų įtakos šalies ekonomikai nustatyti ir TUI veikiančių veiksnių reikšmingumui patikrinti taiko skirtingus modelius.

Šečkutės, Tvaronavičiaus (2007) teigimu, Baltijos šalyse tiesioginės užsienio investicijos vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, todėl atitinkamai diktuoja šių šalių ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu. Daugelio autorių (Šečkutė, Tvaronavičius, 2007; Degutis, Tvaronavičienė, 2006; Žemgulienė, Zaleskytė, 2006) straipsniuose analizuojami veiksniai, darantys įtaką TUI pritraukimui į Baltijos šalis bei siekiama iširti TUI kitimo tendencijas.

Šečkutė, Tvaronavičius (2007), kiekybiškai vertindami pagrindinius TUI veikiančius ekonomikos rodiklius, bei veiksnius, darančius įtaką TUI pritraukimui į Baltijos šalis, pasirenka modelį (6 pav.), kuriame išskiriami 2 pagrindiniai TUI veikiami rodikliai Lietuvoje, Latvijoje bei Estijoje – BVP ir eksportas, o kaip labiausiai TUI darantys įtaką veiksniai išskiriami – vidutinis atlyginimas, ekonomikos atvirumas, rinkos dydis bei mokesčių našta.

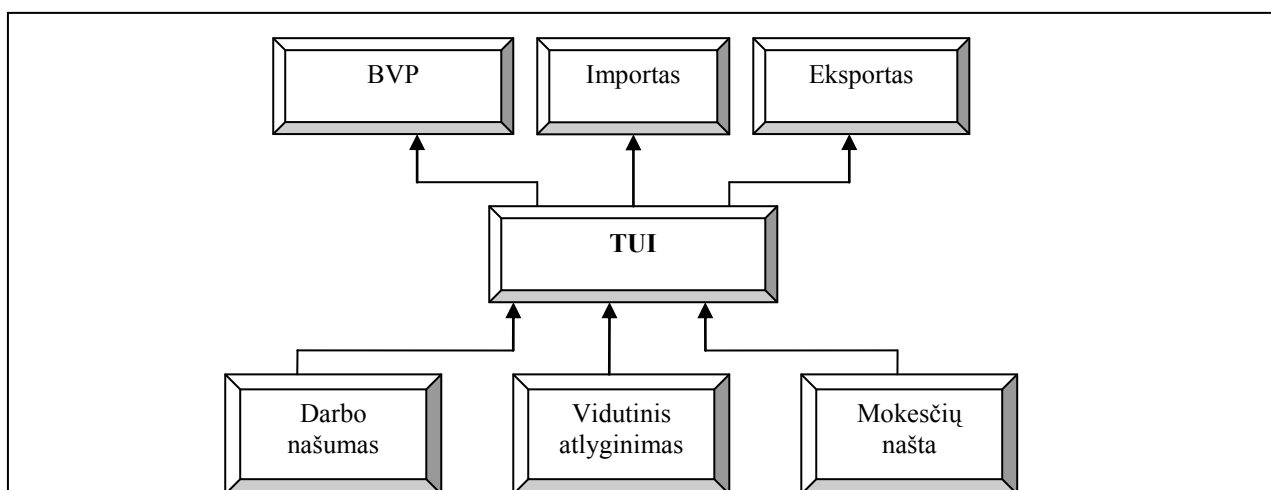

Šaltinis: ŠEČKUTĖ, L., TVARONAVIČIUS, V., Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse tyrimas, 2007, p.154.

6 pav. TUI įtakos Baltijos šalių ekonomikoms tyrimo modelis

BVP pasirinktas kaip vienas iš svarbiausių ekonomikos rodiklių, apibūdinančių ekonomikos plėtrą, o eksporto rodiklio pasirinkimą lyginti su TUI lėmė tai, kad anot Šečkutės, Tvaronavičiaus (2007) užsienio kapitalo investicijos į šalies įmones lydi naujų technologijų diegimą, kokybės gerinimą ir išėjimą į naujas užsienio rinkas, kas lemia eksporto didėjimą. Tuo tarpu veiksniai, veikiantys TUI pasirinkti atsitiktinai iš daugelio literatūroje išskiriamų TUI veikiančių veiksnių ir tikrinama jų įtaka tiesioginėms užsienio investicijoms.

Tuo tarpu Degutis, Tvaronavičienė (2006) analizuodami TUI įtaką Baltijos šalių ekonomikai, pasirenka lyginti Lietuvos ir Estijos atvejį, kadangi Latvijos TUI kitimo tendencijos jų nuomone yra panašios kaip ir Lietuvoje. Šiuo atveju pasirenkamas šiek tiek kitoks tyrimo modelis, nei tas, kuriuo rėmėsi prieš tai aptarti autoriai.

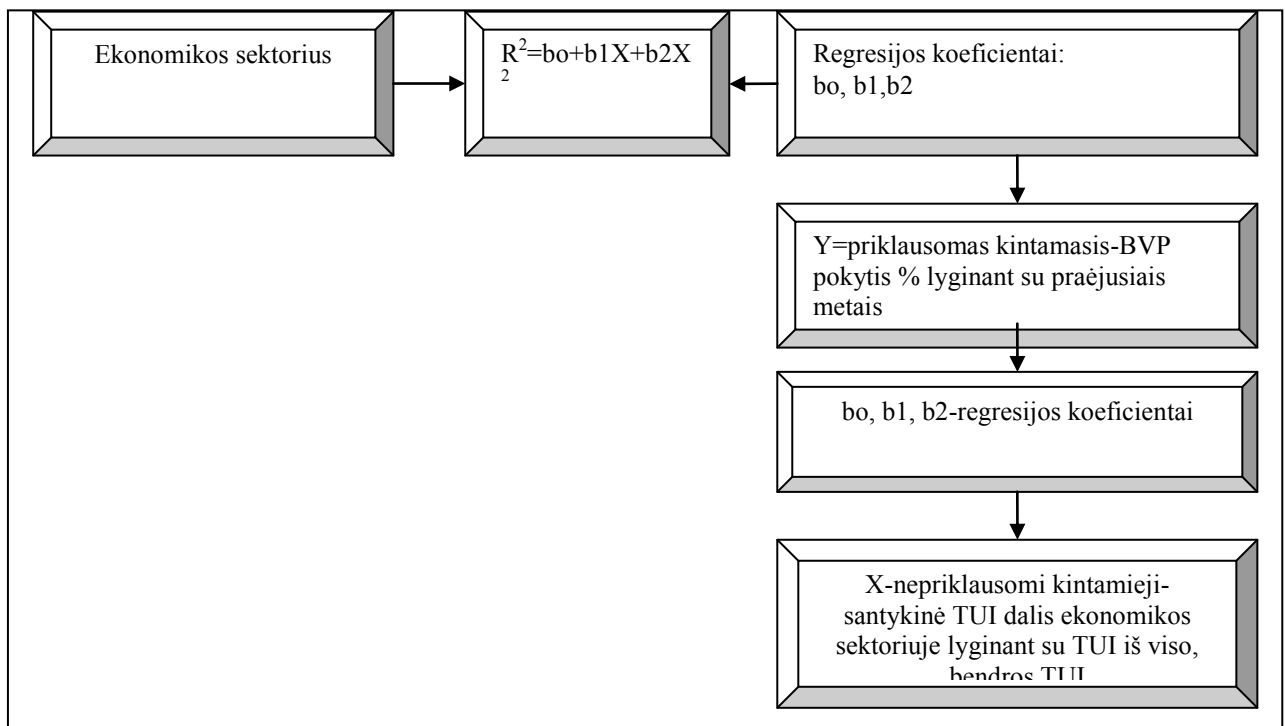
Šaltinis: sudaryta autorės pagal DEGUTIS, M., TVARONAVIČIENĖ, M., Factor analysis of Lithuanian and Estonian inward foreign direct investment, 2006, p.151–155.

7 pav. TUI įtakos Lietuvos ir Estijos ekonomikoms tyrimo modelis

7 paveiksle pavaizduotame tyrimo modelyje, eksportas ir importas pasirenkamas TUI įtakos analizei, kadangi anot Degučio, Tvaronavičienės (2006) eksportas ir importas atspindi rinkos atvirumą ir kuo šie rodikliai didesni, tuo liberalesnė yra ekonomika. Tuo tarpu BVP vėl gi pasirenkamas kaip vienas iš pagrindinių makroekonominių rodiklių, kurio dydis atspindi šalies

pirkimo galią ir rinkos pajėgumą. Darbo našumo veiksnio įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms yra įtraukiama į šį tyrimo modelį, nes šis rodiklis yra vienas pagrindinių gamybos procese, o jo didėjimas lemia įmonių gamybos pajėgumus, todėl ypač besivystančiose šalyse, tokiose kaip Lietuva ir Estija, yra skiriama daug dėmesio žmogiškųjų išteklių vystymui, kadangi tai yra vienas iš TUI pritraukimo veiksnių. Tuo tarpu vidutinio atlyginimo ir mokesčių naštos, kuri yra siejama su gamybos ir importo mokesčiais, didėjimas yra atvirkščiai proporcingas tiesioginių užsienio investicijų šalyje didėjimui, kadangi vidutinio atlyginimo didėjimas kartu didina ir gamybos kaštus, o tai gali turėti neigiamą įtaką TUI, o mokesčių naštos didėjimas taip pat gali daryti įtaką TUI mažėjimui.

Dar vienas modelis TUI įtakos šalies ekonomikai vertinimui, siūlomas Žemgulienės, Zaleskytės (2006), yra tiesioginių užsienio investicijų ir BVP pokyčio regresinių modelių sudarymas. Šiuo modeliu (8 pav.) remdamasis autorės analizavo TUI įtaką Lietuvos ekonomikai, nelygindamos jos su kitomis Baltijos šalimis. Sudarant regresinius modelius analizuojama TUI ir BVP augimo koreliacija. Siekiant įvertinti TUI struktūros įtaką Lietuvos ekonomikos augimui, sudaryti TUI struktūros ir kasmetinio BVP pokyčio regresiniai modeliai, kurie padėjo įvertinti TUI investicijų į atskirus Lietuvos ekonomikos sektorius ryšį su BVP augimu šalyje.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal ŽEMGULIENĖ, J., ZALESKYTĖ, J., Foreign direct investment in Lithuania – sectors of investment as determinant of growth, 2006, p.200.

8 pav. TUI ir kasmetinio BPV pokyčio Lietuvoje regresinis modelis

Šis modelis yra naudingas siekiant įvertinti TUI įtaką šalies ekonomikai, atskirai įvertinant TUI dalį kiekviename ekonomikos sektoriuje ir BVP kasmetinį pokytį. Tokio modelio taikymas taip pat naudingas analizuojant atskirų šalių investuotojų tiesioginių užsienio investicijų įtaką Baltijos šalių ekonomikos augimui.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojant tiesiogines užsienio investicijas ir verslo sąlygas Baltijos šalyse, pasirenkami tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai metodai. Kokybiniuose tyrimuose yra vertinami instituciniai veiksniai, kurie formuoja verslo sąlygas šalyse, o kiekybiniuose tyrimuose pasirenkami analizuoti tam tikri makroekonominiai rodikliai ir vertinamas jų ryšys su TUI. TUI įtaką Baltijos šalių ekonomikai buvo analizuota taikant kelis modelius ir pasirenkant skirtingus kintamuosius. Kelių modelių naudojimas yra labai naudingas, kadangi leidžia empiriškai patikrinti teorinius teiginius ir juos patvirtinti arba paneigti. Analizuojant TUI veikiančius rodiklius ir veiksnius, darančius įtaką TUI, yra svarbu lyginti visas tris Baltijos šalis, kadangi tiek Lietuva, tiek Latvija ir Estija yra besivystančios ekonomikos šalys ir svarbu palyginti, kaip TUI kinta kiekvienoje ir šių šalių ir koks stiprus yra TUI ir ekonomikos augimo ryšys Baltijos šalyse bei ekonomiškai interpretuoti priežastis.

2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ BALTIJOS ŠALYSE VERTINIMAS

Šioje darbo dalyje vertinamos tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse kitimo tendencijos, analizuojama TUI pasiskirstymas į tris Baltijos šalis pagal investuotojus bei veiklos rūšis. Taip pat vertinamas kai kurių makroekonominių rodiklių, veikiančių TUI, kitimas Baltijos šalyse bei lyginama institucinė verslo aplinka Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Antroje darbo dalyje taip pat analizuojamas TUI pasiskirstymas Lietuvos apskrityse bei vertinamos TUI kitimo tendencijos Kauno apskrityje.

2.1. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse kryptys

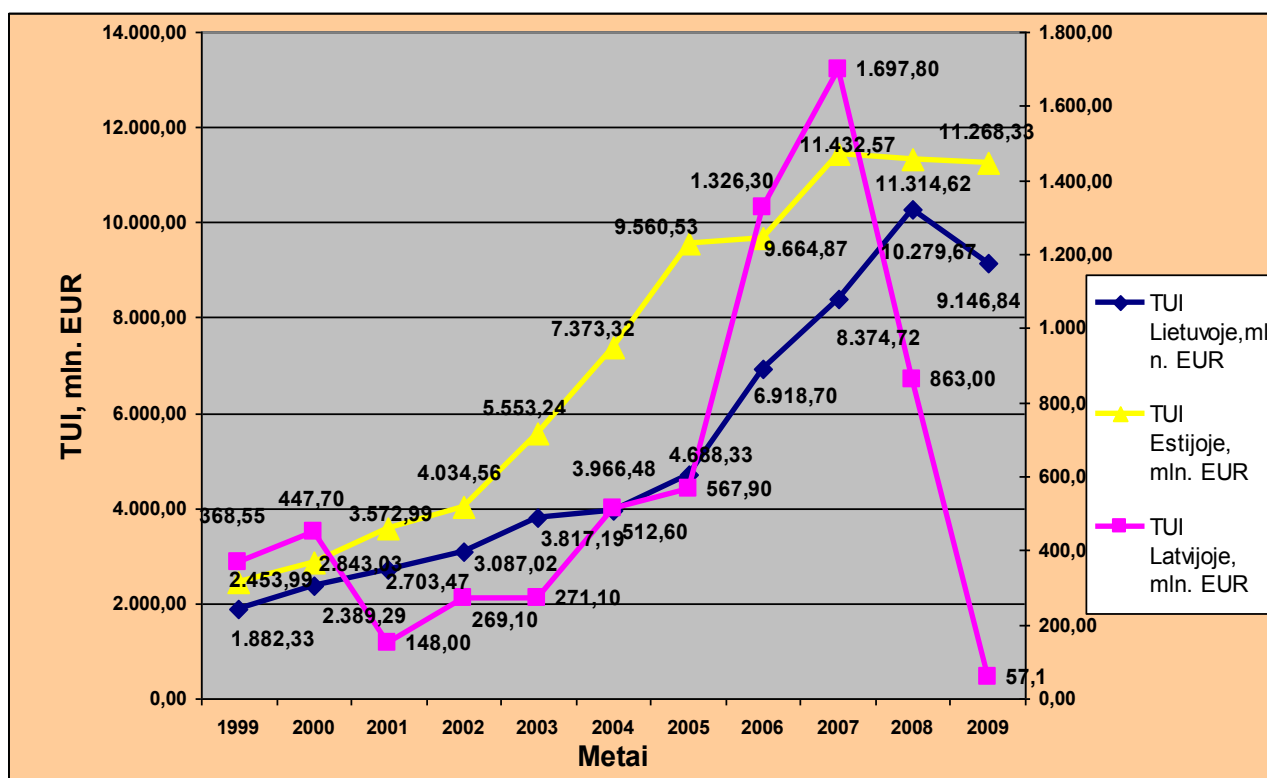
Dabartinė pasaulinė ekonominė situacija reikšminga visų regionų ir valstybių vystymuisi. Lietuvos, Latvijos ir Estijos narystė Europos Sąjungoje ir ekonominiai ryšiai su vakarų pasauliu, įtraukia jų ekonominius procesus į bendrą globalinį procesą. Tarptautinė ekonomika, veikiami neigiamų nuotaikų, daro įtaką Baltijos šalių ūkiams, o kartu veikia ir investicijų pritraukimą į šias šalis.

Ekonomiškai besivystančioms šalims, tokioms kaip Baltijos šalys – Lietuva, Latvija, Estija – ilgalaikiam vystymuisi finansuoti dažnai nepakanka savų lėšų, todėl šalių ekonomikos vystymosi strategijose svarbiu aspektu tampa tiesioginių užsienio investicijų, kurios skatina šalių vystymąsi bei didina konkurencingumą, pritraukimas. Investuojant į ekonomiškai besivystančias šalis, didelė reikšmė teikiama vietovės veiksniams – ekonominei ir socialinei infrastruktūrai, verslo aplinkai vietos rinkos sąlygomis, išteklių prieinamumui bei aktyvioms investicijų skatinimo iniciatyvoms (Investicijų skatinimo programa, 2007, http://www.lps.lt/usr_img/programa.doc).

Tiesioginių užsienio investicijų srautų vertinimui Baltijos šalyse pasirenkamas 1999–2009 m. laikotarpis, siekiant įvertinti TUI kitimo tendencijas kelis metus prieš įstojimą į Europos Sąjungą iki šių dienų.

Analizuojant 9 paveiksle pateiktus duomenis, pastebimos gana skirtingos TUI kitimo tendencijos visose trijose analizuojamose Baltijos šalyse. Estijos atveju TUI sistemingai augo visu analizuojamu laikotarpiu. Nuo 1999 m. iki 2009 m. metinės TUI Estijoje išaugo 3,6 kartus arba 8.861 mlrd. eurų (EUR). Iki 2004 m. TUI Estijoje kasmet stabiliai augo po 0.5–1.4 mlrd. EUR lyginant su prieš tai buvusiais metais. Didžiausias TUI augimas Estijoje pastebimas nuo 2004 m. iki 2005 m., kada TUI šalyje išaugo nuo 1.82 mlrd. EUR iki 2,19 mlrd. EUR arba 20 %. TUI augimo tendencija nuo 2004 m. pastebima visų analizuojamų Baltijos šalių atveju ir tai yra siejama

su šių šalių įstojimu į Europos Sąjungą, po kurio atsivėrė sienos ir šios šalys tapo labiau pastebimos investuotojų, padidėjo jų konkurencingumas rinkoje bei atvirumas investicijoms.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos, Latvijos ir Estijos Centrinų bankų duomenimis.

9 pav. Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse dinamika 1999–2009 m.

Tuo tarpu vertinant Lietuvos ir Latvijos TUI kitimą 1999–2008 metais pastebimos šiek tiek kitokios tendencijos, nei Estijos atveju. TUI Latvijoje nuo 386 mln. EUR 1998 m. išaugo iki 1.697 mlrd. EUR 2007 m. arba 3,4 karto. Didžiausias TUI augimas Latvijoje pastebimas nuo 2005 m. iki 2006 m., kada metinės TUI išaugo nuo 567 mln. EUR iki 1.326 mlrd. EUR arba 1,3 karto. Tuo tarpu didžiausias TUI sumažėjimas Latvijoje pastebimas 2007–2009 metų laikotarpiu, kuriuo TUI sumažėjo nuo 1.697 mlrd. EUR iki 57,1 mln. EUR arba 96%. Šis neigiamas pokytis yra siejamas su laikotarpiu, kurio metu dauguma ekonomistų ir ekonomikos ekspertų tiek Latvijoje, tiek Europoje prabilo apie lėtą devalvaciją, į kurios prognozes sureagavo užsienio investuotojai, sparčiai sumažindami investicijų srautus į šią šalį. Tuo tarpu analizuojant TUI kitimą Lietuvoje pastebimas spartus jų augimas iki 2002 m. Šiuo laikotarpiu TUI Lietuvoje padidėjo 37%. 2004 m. Lietuvai įstojus į ES, tiesioginės užsienio investicijos pradėjo didėti dar sparčiau ir didžiausias augimas kaip ir Latvijoje pastebimas nuo 2005 m. iki 2006 m., kai TUI nuo 825 mln. EUR išaugo iki 1.448 mlrd. EUR arba 76%. Tačiau visose trijose analizuojamose Baltijos šalyse pastebimas TUI mažėjimas nuo 2007 m. Remiantis „Hansabank“ atlikta Baltijos šalių apžvalga (2008) šis pokytis siejamas su nepalankia JAV ekonomikos ir pasaulio finansų rinkų situacija. 2007 metais infliacija Baltijos šalyse didėjo, BVP augimas buvo lėtesnis nei 2006 m., kai kuriuose sektoriuose (pavyzdžiui

statybos) buvo pastebimas tam tikras atvėsimas ir visa tai turėjo įtakose investicijų srautams. Taip pat TUI sumažėjimą Latvijoje ir Lietuvoje šiuos laikotarpiu, o ypač 2009 m. lėmė ir nepalanki ekonominė situacija pasaulinėje rinkoje, įvykusios bankų krizės, padidėjusio palūkanos bei bendra ekonominė krizė, kuri neišvengiamai paveikė ir tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse apimtį.

Apskritai vertinant TUI Baltijos šalyse, galima pastebėti, kad TUI apimtys Lietuvoje yra daug mažesnės nei Latvijoje ar Estijoje nors jau nuo 1990 metų, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tiesioginės užsienio investicijos šioje šalyje nuolat augo. Nors ir TUI srautai į Lietuvą pradėjo tekėti vėliau, nei į Estiją ar Latviją, tačiau jų augimas Lietuvoje buvo didesnis nei kitose dviejose Baltijos šalyse. Vienas iš pagrindinių faktorių, lėmusių didelius TUI srautus į Lietuvą, buvo anksčiau valstybei priklausiusių kompanijų privatizavimas, kurio procesas buvo lėtas ir prasidėjo vėliau nei kitose Baltijos šalyse, kas lėmė TUI srautų į Lietuvą atėjimą vėliau nei į Estiją ar Latviją. Tačiau valstybinio kapitalo privatizavimas buvo ne vienintelė priežastis, lėmusi TUI srautus į Lietuvą. Šiam procesui įtakos taip pat turėjo ir vidutinis darbo užmokestis, išsilavinusi darbo jėga, augantis rinkos potencialas, geografinė padėtis bei ekonominis ir politinis stabilumas (Organisation for economic co-operation and development, 2000).

Taigi integracija į Europos Sąjungą ir laipsniškai derinami teisės aktai ir reglamentai padidino Lietuvos patrauklumą investuotojams. Tačiau nepaisant ES išsiplėtimo, tarptautinis bendradarbiavimas buvo nepakankamas, siekiant kompensuoti augančią tarptautinę konkurenciją TUI. Rojaka (2009) teigimu Baltijos šalys turi palyginti mažai erdvės verslui ir ekonomikai skatinti pasaulio recesijos laikotarpiu. Taip pat Lietuva ir Latvija turi mažai išskirtinių savybių, galinčių pritraukti investuotojų dėmesį. Šios šalys taip pat pasižymi gana aukštomis sąnaudomis verslui pradėti ir nutraukti, kas dar labiau sumažina ekonominį aktyvumą. Todėl ir toliau turėtų būti skatinamas bendradarbiavimas tarp trijų Baltijos valstybių siekiant skatinti Baltijos regiono patrauklumą investicijoms.

Toliau 4 lentelėje pateikimas TUI pasiskirstymas Baltijos šalyse pagal šalis investuotojas. Taip pat lentelėje pateikiamos 15 šalių, daugiausiai investuojančių į kiekvieną iš trijų analizuojamų Baltijos valstybių – Lietuvą, Latviją ir Estiją.

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų duomenų, daugiausiai investicijų Lietuvai skirianti valstybė yra Lenkija, kuri per 1999–2009 metus investavo 2.299 mlrd. EUR. Šios šalies investicijos sudaro 28% iš 15 daugiausiai į Lietuvą investavusių šalių.

TUI pasiskirstymas Baltijos šalyse pagal šalis investuotojas 1999–2009 m.

	LIETUVA	LATVIJA	ESTIJA	
ŠALIS INVESTUOTOJA				IŠ VISO (MLN. EUR)
Lenkija	2499,739			2499,739
Švedija	1398,126	812,4	28164,73	30375,256
Vokietija	828,090	307,9	1489,039	2625,029
Suomija	685,174	286,7	16923,08	17894,950
Danija	598,526	451,4	2011,412	3061,338
Estija	590,944	1003,3		1594,244
Latvija	457,110		599,703	1056,813
JAV	411,828	162	2449,879	3023,707
Norvegija	381,809	99	1948,966	2429,775
Nyderlandai	254,770	244,6	2923,061	3422,431
Šveicarija	245,340		634,708	880,048
Prancūzija	195,050			195,050
Kipras	166,529	357,5	860,846	1384,875
D.Britanija	127,395		1706,593	1833,988
Liuksemburgas	119,813	152	665,257	937,070
Malta	112,213	133,2		245,413
Rusija		245,6	1504,041	1749,641
Austrija		140,6	716,399	856,999
Arija		219,9	569,926	789,826
Lietuva		180,6		180,600

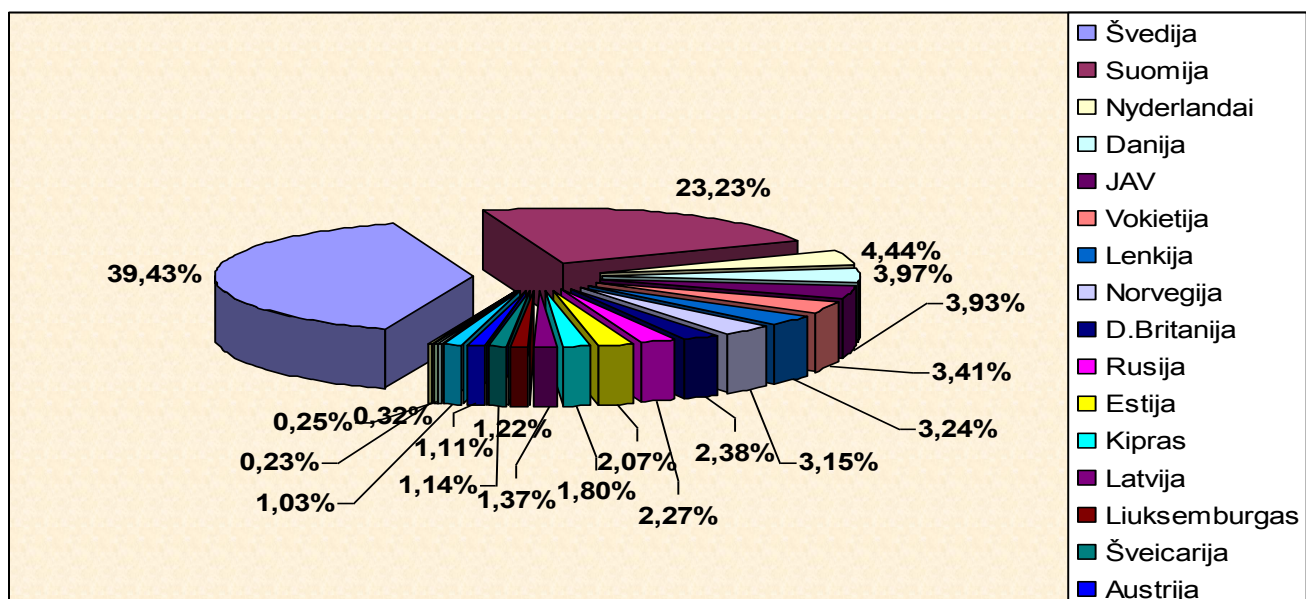
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos, Latvijos ir Estijos Centrinų bankų duomenimis

Remiantis aukščiau lentelėje pateiktais duomenimis, matoma, kad antroji daugiausiai į Lietuvą investuojanti šalis yra Švedija, kuri per nagrinėjamą laikotarpį investavo 1.398 mlrd. EUR ir šios šalies investicijos sudaro 16% iš 15 daugiausiai į Lietuvą investavusių šalių. Toliau pagal didžiausius Lietuvai skiriamus investicijų srautus seka Vokietija, Suomija, Danija, kurių investicijos atitinkamai sudaro 9%, 7,6% ir 6,6 % iš visų 15 daugiausiai į Lietuvą investavusių šalių 1999–2009 metais. Tuo tarpu daugiausiai į Latviją investuojanti yra kita Baltijos šalis – Estija, kuri per nagrinėjamą laikotarpį yra investavusi 1 mlrd. EUR ir tai sudaro 21% iš visų 15 daugiausiai į Latviją investuojančių šalių. Kita viena iš daugiausiai į Latviją investuojančių šalių yra Švedija, kuri per nagrinėjamą laikotarpį šiai Baltijos valstybei skyrė 812,4 mln. EUR, arba 16,6% iš visų 15 daugiausiai į Latviją investuojančių šalių. Toliau seka Danija, Kipras ir Vokietija, kurių investicijos į Latviją per 1999–2009 metus sudarė atitinkamai 9%, 7,3% ir 6,3%. Analizuojant daugiausiai per nagrinėjamą laikotarpį į Estiją investavusias šalis, pirmoji vieta tenka Švedijai, kuri skyrė daugiau nei 28 mlrd. EUR savo investicijų ir tai sudarė beveik 45% iš 15 daugiausiai į Estiją investavusių šalių investicijų dalies. Antroji daugiausiai į Estiją per nagrinėjamą laikotarpį investavusi šalis yra Suomija, kurios investicijos siekė 16.923 mlrd. EUR ir tai sudarė beveik 27% iš visų 15 daugiausiai

į Estiją investavusių šalių investicijų dalies. Toliau šalys pasiskirsčiusios taip: Nyderlandai–4,6%, JAV–3,88% ir Danija –3,18%.

Žemiau esančiame grafike pateikiamas visų per 1999–2009 m. į Lietuvą, Latviją ir Estiją investavusių šalių pasiskirstymas pagal tiesioginių užsienio investicijų srautus, skirtus bendrai visoms trims Baltijos šalims.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos, Latvijos ir Estijos Centrinų bankų duomenimis

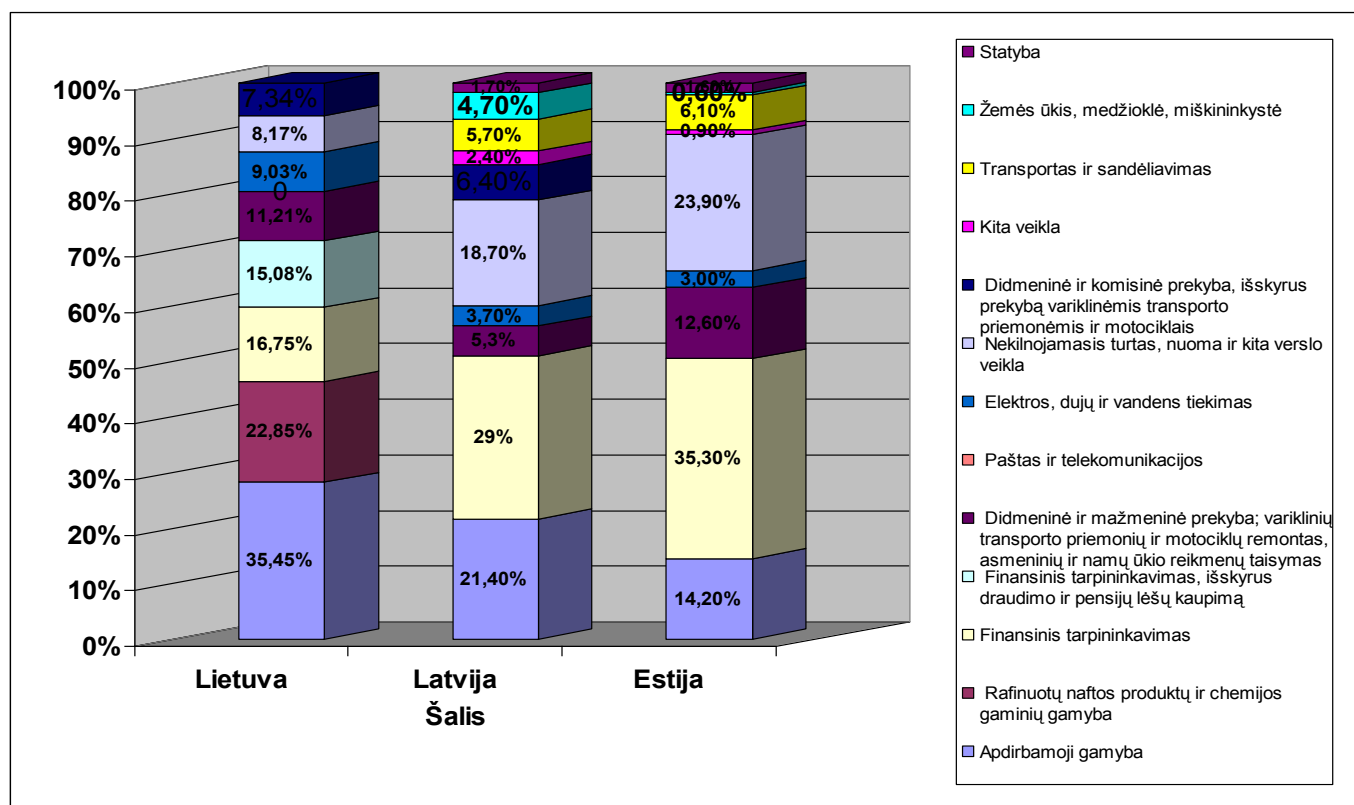
10 pav. Daugiausiai per 1999–2009 m. į Lietuvą, Latviją ir Estiją investavusių šalių pasiskirstymas

Kaip matyti iš 10 paveiksle pateiktų duomenų, daugiausiai investicijų trims Baltijos valstybėms skyrusi šalis yra Švedija, kuri į analizuojamas šalis iš viso investavo 30.365 mlrd. EUR. Jai atitenka 39,43% iš visų investicijų, kurias skyrė aukščiau paveiksle išvardintos šalys. Toliau pagal daugiausiai į tris Baltijos šalis investavusias lėšų valstybes seka Suomija, kuri per nagrinėjamą laikotarpį investavo 17.894 mlrd. EUR ir kuriai tenka 23,23% investicijų. Kiti investuotojai į Baltijos šalis yra Nyderlandai, Danija, JAV, Vokietija, Lenkija ir kt., tačiau jų dalis bendrame Baltijos šalims skiriamų investicijų sraute nėra didelė ir atitinkamai sudaro 4,44%, 3,97%, 3,93%, 3,41% ir 3,24%. Taigi išanalizavus pateiktus duomenis, galima teigti, kad didžiausiai investuotojai į Baltijos šalis yra Skandinavijos šalys – Švedija bei Suomija.

Siekiant išsiaiškinti, kuriems veiklos sektoriams trijose Baltijos šalyse skiriama daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų, pateikiama jų pasiskirstymo pagal veiklos rūšis 2009 metais schema (11 pav.)

Kaip matyti iš žemiau pateikto paveikslo, tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas trijose Baltijos šalyse 2008 m. buvo gana skirtingas. Lietuvoje daugiausiai TUI 2009 m. teko apdirbamosios gamybos sektoriui, į kurį buvo investuota 3.645 mlrd. EUR. Antroji daugiausiai TUI

gavusi veiklos rūšis Lietuvoje buvo rafinuota naftos produktų ir chemijos gaminių gamyba, kuriai teko 22,85% TUI arba 2,349 mlrd. EUR.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos, Latvijos ir Estijos Centrinų bankų duomenimis

11 pav. TUI pasiskirstymas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje pagal ekonominės veiklos rūšis 2009m.

Analizuojant 11 paaveiksle pateiktus duomeni, pastebima, jog nemaža dalis TUI buvo skiriama finansinio tarpininkavimo bei didmeninės ir mažmeninės prekybos veiklos rūšims, kurioms atitinkamai buvo skiriama 16,75 % ir 11,21% TUI arba 1.722 mlrd. EUR ir 1.152 mlrd. EUR. Vis dėlto tiesioginių Danijos ir Rusijos investicijų sumažėjimas turėjo įtakos apdirbamosios gamybos, elektros, dujų ir vandens bei finansinio tarpininkavimo veiklos įmonių tiesioginių užsienio investicijų apimties sumažėjimui. Tuo tarpu Latvijoje, skirtingai nei Lietuvoje, daugiausiai TUI 2009 m. buvo skiriama finansinio tarpininkavimo ir apdirbamosios gamybos veiklos rūšims, kurioms atitinkamai teko 29% arba 250.5 mln. EUR ir 21,4% arba 184.7 mln. EUR. Trečioji veiklos rūšis Latvijoje, sulaukusi nemažai TUI buvo nekilnojamojo turto, nuomos ir kt. verslo veikla, kuria teko 18,7 % arba 161,7 mlr. EUR. Analizuojant Estiją, pagal tą patį rodiklį, galima pastebėti, kad šioje Baltijos šalyje, kaip ir Latvijoje, daugiausiai TUI 2009 m. buvo skiriama finansinio tarpininkavimo veiklos rūšiai – 35,3% arba 3.991 mlrd. EUR. Antroji daugiausiai TUI gavusi veiklos rūšis Estijoje buvo nekilnojamojo turto, nuomos ir kt. verslo veikla, kuriai teko 23,9% arba 2.708 mlrd. EUR. Apdirbamosios gamybos bei didmeninės ir mažmeninės prekybos veiklos rūšys

Estijoje, kaip Lietuvoje ir Latvijoje susilaukė nemažų TUI srautų, atitinkamai joms teko 14,20 % arba 1.601 mlrd. EUR ir 12,60% arba 1.431 mlrd. EUR.

Apibendrinat konstatuojama, kad laipsniškas TUI didėjimas visose trijose Baltijos šalyse buvo iki 2007 m., tačiau nepalanki ekonominės situacija pasaulyje nuo 2008 m. lėmė sumažėjusius metinius TUI srautus į Lietuvos ir Latvijos rinkas, o Estijoje šiuo laikotarpiu pastebimas nežymus teigiamas pokytis. Vertinant tris Baltijos šalis – Lietuvą, Latviją ir Estiją – pagal TUI skiriamas veiklos sritims galima daryti išvadą, kad šiose šalyse daugiausiai TUI skiriama finansinio tarpininkavimo, apdirbamosios gamybos, nekilnojamojo turto ir nuomos, didmeninės ir mažmeninės prekybos bei rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybos veiklos rūšims. Tokio investicijų pasiskirstymo esmė labai paprasta – investuota iš esmės į greitos gražos veiklas: finansinį tarpininkavimą (SEB, Swedbank ir kt.), mažmeninę prekybą, apdirbamąją pramonę, nekilnojamąjį turtą, o pagrindinasi investuotojais išlieka Skandinavijos valstybės bei JAV, Lenkija ir Rusija.

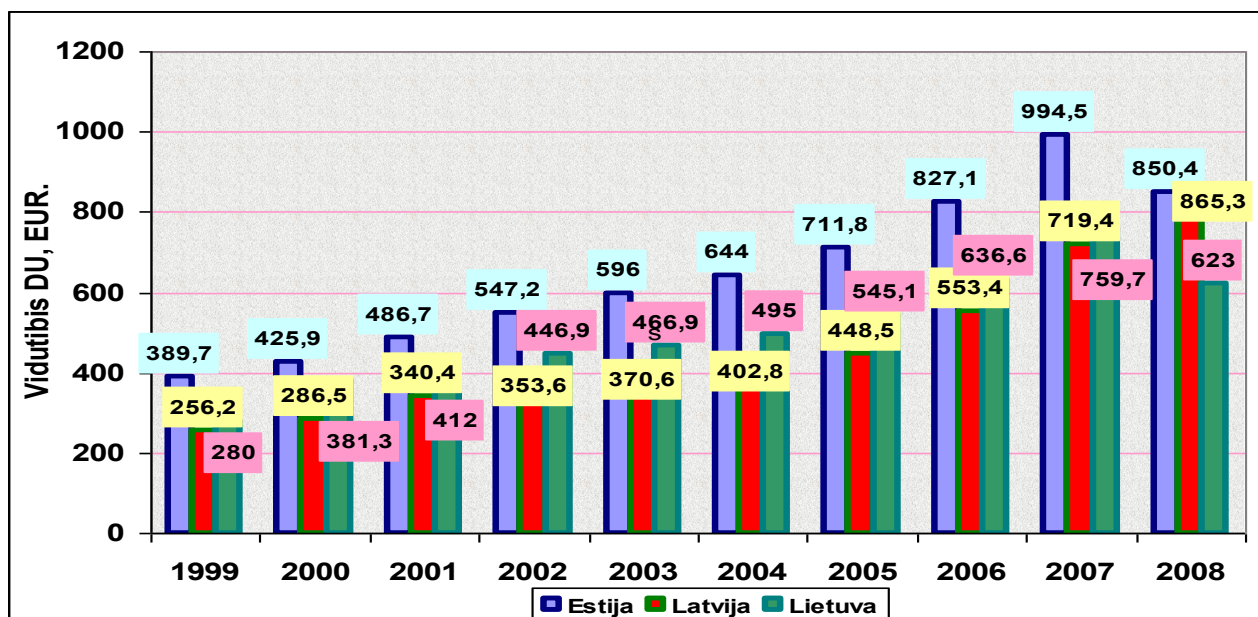
2.2. Tiesiogines užsienio investicijas Baltijos šalyse skatinantys veiksniai

Dauguma valstybių stengiasi atrodyti patraukliai užsienio investuotojams, dažnai kuriamos specialios strategijos ir programos jiems pritraukti. Mokslinėje literatūroje TUI svarba tai pat aktuli, kadangi laikoma, kad iš užsienio pritrauktas kapitalas leidžia padidinti vidaus produkto apimtį, produktyvumą, perimti naujausias technologijas.

Yra išskiriama daug veiksnių, veikiančių tiesiogines užsienio investicijas. Šie veiksniai jau aptarti pirmojoje darbo dalyje. Todėl yra svarbu įvertinti veiksnius, darančius įtaką tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į Baltijos šalis. Dėl didelio TUI veikiančių ekonominių rodiklių kiekio buvo atrinkti tik tokie pagrindiniai kiekybiškai įvertinami rodikliai, kurių svarba pagrįsta mokslinėje literatūroje. Tolesnei analizei pasirinkti vidutinio atlyginimo ir rinkos dydžio veiksniai, kadangi šie veiksniai yra laikomi vienais svarbiausių rodiklių, skatinančių TUI.

Vienas iš pagrindinių TUI darančių įtaką veiksnių, yra vidutinis atlyginimas. Tarp visų Europos Sąjungos šalių trijose Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – vidutinis atlyginimas, vertinant į eksportą orientuotas ūkio šakas, patrauklias užsienio investuotojams, yra vienas mažiausių. Vidutiniai atlyginimai šių šalių gamybos sektoriuje yra kur kas mažesni nei išsivysčiusiose ES šalyse. Toks pranašumas, palyginti su kitomis ES šalimis, sudaro prielaidų pritraukti daugiau užsienio investicijų, tačiau sparčiai kylant atlyginimams šis pranašumas mažėja (Hsiao, C.; Shen, Y., 2003).

Vidutinio darbo užmokesčio (EUR) kitimo tendencijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje pateikiamos 12 paveiksle. Analizei pateikiami duomenys iki 2008 m., kurie Europos statistikos departamento pateikiamoje informacijoje yra naujausi.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis. [interaktyvus].

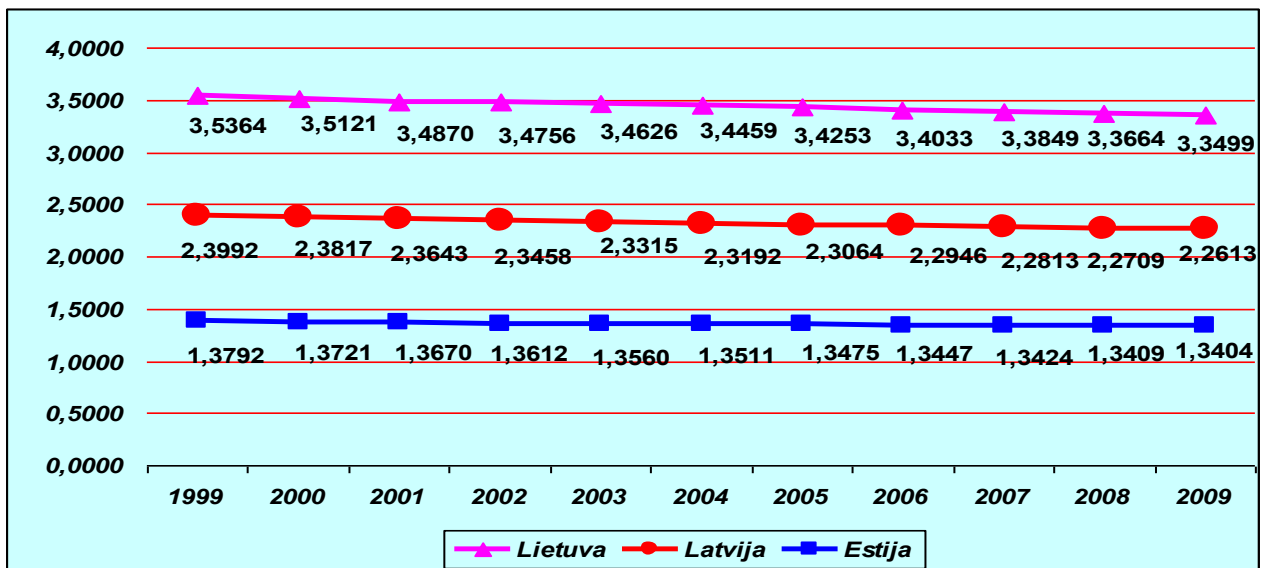
<http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true>

12 pav. Vidutinis mėnesio atlyginimas Baltijos šalyse 1999–2008 m.

Kaip matyti iš 12 paveiksle pateiktų duomenų, vidutinis atlyginimas Latvijoje visą nagrinėjamą laikotarpį didėjo. Tuo tarpu šis rodiklis Lietuvoje ir Estijoje kilo taip pat visą nagrinėjamą laikotarpį, išskyrus 2007–2008 m., kai vidutinis atlyginimas Lietuvoje smuktelėjo nuo 759 EUR iki 623 EUR arba 18%, tuo tarpu Estijoje šis dydis atitinkamai sumažėjo nuo 994 EUR iki 850 EUR arba 14%. Tarp trijų nagrinėjamų šalių, vidutinis atlyginimas Estijoje buvo didžiausias, o Latvijoje mažiausias. Vertinant bendrą TUI kitimą (žiūrėti 9 pav.) ir vidutinio atlyginimo dinamiką analizuojamose Baltijos šalyse, galima teigti, kad didėjant vidutiniam atlyginimui šalyje daugėja į šalį pritrauktų tiesioginių investicijų. Tai paaiškinama bendru šalies ekonomikos išsivystymo lygiu: jei šalis yra konkurencinga, joje pakankamai gerai išvystyta infrastruktūra ir palanki verslo aplinka, šie pranašumai atsveria trūkumus, susijusius su darbo jėgos kaina.

Kitas iš ekonominėje literatūroje išskiriamų veiksnių, kuris skatina tiesiogines užsienio investicijas šalyje, yra rinkos veiksniai. Dažnai įmonės investuoja užsienyje, siekdamos išgyti papildomų rinkos segmentų. Nauja rinka, jos dydis, galimi augimo tempai padeda užsitikrinti pelno lygį ir veiklos plėtrą (Dunning, J. H.; Narula, R., 1996).

13 pav. pateikiami duomenys apie trijų nagrinėjamų Baltijos šalių rinkos dydžio (gyventojų skaičius šalyje, išreikštas milijonais gyventojų) raidą 1999–2009 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis. [interaktyvus].
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>

13 pav. Rinkos dydis Baltijos šalyse 1999–2009 m.

. Šiose šalyse per visą nagrinėjamą laikotarpį vietinės rinkos mažėjo. Viena iš pagrindinių šios tendencijos priežasčių – nepaprastai padidėję emigracijos iš Baltijos valstybių mastai. Rinkos dydis (gyventojų skaičius) Lietuvoje per 1999–2009 m. sumažėjo 4,81% arba 170 tūkst., Latvijoje atitinkamai 5,35% arba daugiau nei 128 tūkst. gyventojų, tuo tarpu per tą patį laikotarpį gyventojų skaičius Estijoje pakito 2,78% arba 38 tūkst. gyventojų. Tačiau vertinant kiek anksčiau analizuotus bendrus TUI kitimo srautus (žiūrėti 9 pav.) negalima būtų teigti, kad rinkos dydis stipriai veikia TUI kitimą, kadangi rinkos dydis šiose trijose Baltijos šalyse kryptingai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį, o TUI tuo tarpu augo (su išimtimi kai kuriais laikotarpiais).

Tačiau vertinant TUI darančius įtaką veiksnius, reikia įvertinti ne tik makroekonominčius, bet ir kitus darančius įtaką TUI rodiklius. Ruplienės, D., Montvilaitės, K. ir Grigaliūnaitės, Ž., (2008) teigimu, kaip vienas pagrindinių TUI lemiančių veiksnių yra institucijos, kurios šiuo metu tampa vienu pagrindinių investicijas priimančios valstybės privalumų, nes rinkos efektyvumas labai smarkiai priklauso nuo ją reguliuojančių institucijų, kurios nustato „žaidimo taisykles“, nulemiančias kaštų dydį ir informacijos prieinamumą, kurie savo ruožtu lemia verslo sėkmę. Tiesioginiai užsienio investuotojai institucijas laiko vienu potencialiausių priimančios šalies privalumų. Institucijos priskiriamos prie šalies „sukurtųjų turtų“, o jų reikšmė tampa vis didesnė, jas gretinant su „natūraliaisiais turtais“, tokiais kaip gamtiniai išteklių ir pigi darbo jėga. Specifinės institucijos, su kuriomis susiduria privatus verslas, daro įtaką TUI pritraukimui. Todėl tokie instituciniai veiksniai, kaip vyriausybės politika, nuosavybės teisių apsauga ar politinė rizika, turi būti įtraukiami į TUI pritraukimo strategijų analizę.

Todėl iš institucijų svarbos TUI pritraukimui galima teigti, jog jeigu institucijos veikia gerai, jos gali pritraukti papildomas TUI, o jeigu jos veikia prastai, tai gali sudaryti papildomus TUI

kaštus. Taigi verslo sąlygų Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – palyginimui bus naudojami Pasaulio banko kasmet skelbiami „Doing business“ reitingai, kurių pagalba galima palyginti verslo sąlygas atskirose šalyse bei įvertinti institucinių veiksnių įtaką šioms sąlygoms.

5 lentelėje pateikti 2008 m. ir 2007 m. (skliausteliuose) trijų analizuojamų Baltijos šalių Pasaulio banko sudaromi „Doing business“ reitingai (žr. 1 PRIEDA).

5 lentelė

**Baltijos šalių reitingas pagal „Doing business“ ir atskirus jo rodiklius
2007 m. ir 2008 m.**

Valstybė	„Doing business“ reitingas	Verslo steigimas	Darbuotojų įdarbinimas	Nuosavybės registravimas	Invesutotojų apsauga	Mokesčiai	Užsienio prekybos sąlygos
Estija	17(17)	20 (51)	156 (151)	21 (23)	33 (33)	31 (29)	7 (6)
Latvija	22 (24)	30 (25)	96 (123)	85 (82)	51 (46)	20 (52)	19 (28)
Lietuva	26 (16)	57 (48)	124 (119)	4 (3)	83 (60)	71 (40)	23 (32)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Pasaulio banko projekto „Doing business 2008“ ir „Doing business 2007“ ataskaitą.[interaktyvus].http://www.doingbusiness.org/documents/Fullreport/2008/DB08_Full_Report.pdf,
http://www.doingbusiness.org/documents/Doingbusiness2007_Fullreport.pdf.

Kaip jau minėta pirmoje darbo dalyje, skaičiuojant verslo steigimo reitingą, vertinamas procedūrų skaičius, jų atlikimo trukmė dienomis, verslo steigimo kaina ir minimalus reikalaujamas įstatinis kapitalas. Lietuva pagal šį rodiklį 2008 m. užėmė 57 vietą ir palyginti su 2007 m. nukrito per 9 vietas. Tuo tarpu ir Latvija, ir Estija pasižymėjo geresne pozicija, atitinkamai 2008 m. užimdamos 30 ir 20 vietas, nors 2007 m. Estija buvo žemiau už Lietuvą.

Darbuotojų įdarbinimo reitingas apima darbuotojų įdarbinimo sudėtingumą, darbo jėgos lankstumą, į darbo užmokesčių neįnešančius darbo jėgos kaštus (procentais nuo darbo užmokesčio), darbuotojų atleidimo kaštus. Lietuva pagal šį rodiklį užima 124 vietą ir per analizuojamą laikotarpį nusileido žemyn per 5 vietas. Estijoje situacija dar blogesnė – 156 vieta 2008 m., o Latvija per analizuojamą laikotarpį pakilo per 27 vietas ir 2008 m. užėmė 96 vietą. Pasak Ruplienės, D., Montvilaitės, K. ir Grigaliūnaitės, Ž., (2008) blogiausi Lietuvoje yra darbo valandų ir darbo jėgos nelankstumo rodikliai.

Nuosavybės registravimo reitingui nustatomas registravimo procedūrų skaičius, trukmė dienomis ir kaina. Tarp visų analizuojamų Baltijos šalių, Lietuva šiame reitinge užima aukščiausią 4 –ąją vietą (2008 m.), tuo tarpu Estija –21, o Latvija net 85 vietą. Tokį aukštą Lietuvos reitingą lemia tai, kas nuosavybės įregistravimui Lietuvoje reikia 3 procedūrų, jos užima 3 dienas ir kainuoja 0,7% nuo registruojamos nuosavybės vertės.

Kitas rodiklis šalių reitinge – investuotojų apsaugos lygis – nustatomas įvertinant informacijos patikimumą, įmonės valdytojų atsakomybės lygį, investuotojų apsaugos griežtumą. Šiame reitinge Lietuvos pozicijos prasčiausios iš trijų analizuojamų Baltijos valstybių. Lietuva šiame reitinge 2008 m. užėmė 83 vietą, Latvija – 51 vietą ir Estija – 33 vietą.

Mokesčių sistema apibūdinama mokesčių skaičiumi per metus, mokesčių mokėjimui užtrunkamu laiku ir bendra mokesčių norma (procentais nuo pelno). Lietuva pagal šį reitingą 2008 m. užėmė 71 vietą ir per analizuojamą laikotarpį nukrito žemyn per 31 poziciją, tuo tarpu Latvijos padėtis yra kur kas geresnė – jai 2008m. atiteko 20 vieta, o Estijai 31 vieta. Nustatyta, kad per 2008 m. verslininkas Lietuvoje sumokėjo 24 rūšių mokesčius ir tai sudarė 48,3% pelno.

Skaičiuojant užsienio prekybos sąlygas atspindintį reitingą, vertinamas eksportui reikalingų dokumentų skaičius, procedūrų trukmė, eksporto kaina (JAV doleriais už konteinerį), importui reikalingų dokumentų skaičius, procedūrų trukmė ir importo kaina (JAV doleriais už konteinerį). Šiame reitinge Lietuva nuo 2007 m. iki 2008 m. paiko iš 32 į 23 vietą, tačiau tiek Latvijos, tiek Estijos pozicijos šiame reitinge yra geresnės – Latvijai 2008 m. atiteko 19, o Estijai net labai aukšta 7 vieta.

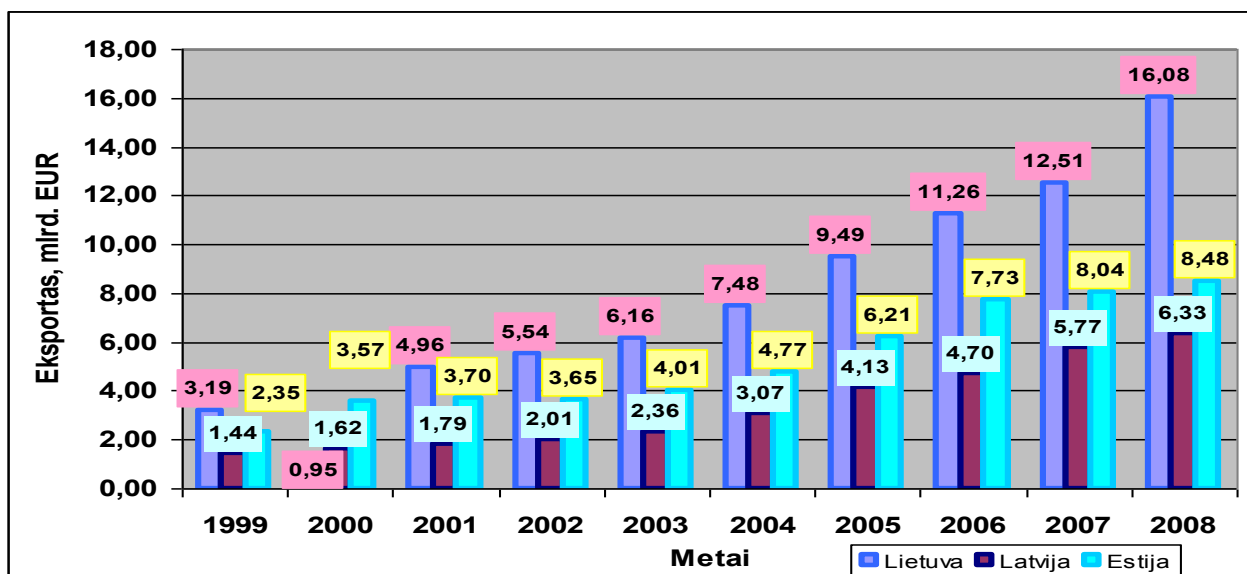
Apibendrinant daroma išvada, kad vertinant tris Baltijos šalis pagal Pasaulio banko sudaromą „Doing business“ reitingą, iš visų trijų Baltijos valstybių Lietuvai 2008 m. atiteko žemiausia–26 vieta. Kaip silpniausią vietą verslo sąlygoms Lietuvoje, kaip beje Latvijoje ir Estijoje, galima įvardinti darbo rinkos sąlygas, taip pat mokesčių sistemą. Tuo tarpu Latvijoje be prastų darbo rinkos sąlygų kaip viena iš silpnesnių vietų dar galima išskirti nuosavybės įregistravimo problemas, o Estijoje kaip didžiausia ir esminė problema, trukdanti sudaryti geras verslo sąlygas užsienio investuotojams yra darbo rinkos sąlygos.

2.3. Tiesioginių užsienio investicijų įtakos ekonomikos augimui vertinimas

Atskirų šalių ekonomika negali vystytis atitrūkusi nuo pasaulio ūkio, nepalaikydama ryšių su kitomis šalimis, tačiau vienu šalių ekonomika yra atviresnė nei kitų. Kuo šalies ekonomika yra atviresnė, tuo labiau vystosi užsienio prekyba, o tai labai svarbu vidaus ekonomikai. Eksportas yra vienas pagrindinių ne tik šalies ekonominę situaciją, bet ir ekonomikos atvirumą apibūdinančių rodiklių.

Paprastai užsienio kapitalo investicijos į šalies įmones lydi naujų technologijų diegimą ir gaminių asortimento atnaujinimą, kokybės gerinimą ir išėjimą į naujas užsienio rinkas. Tiesioginės užsienio investicijos stimuliuoja rinkų plėtrą. Užsienio kapitalo įmonės labiau nei vietinės suinteresuotos eksportu. Tarptautinės korporacijos yra išplėtojusios rinkas užsienyje, turi gerą verslo kontaktų tinklą daugelyje šalių, tai lemia eksporto didėjimą. Užsienio investuotojai kartu su užsienio kapitalu taip pat perduoda ir verslo ryšius su tarptautinėmis finansų institucijomis. Tai lemia eksporto plėtrą, o tai naudinga tiek įmonei, tiek visai šaliai.

14 pav. pav. pateikiama Lietuvos, Latvijos ir Estijos eksporto statistinių rodiklių grafinė išraiška 1999–2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal EUROSTAT duomenis. [interaktyvus]
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

14 pav. Eksporto dinamika Baltijos šalyse 1999–2008 m.

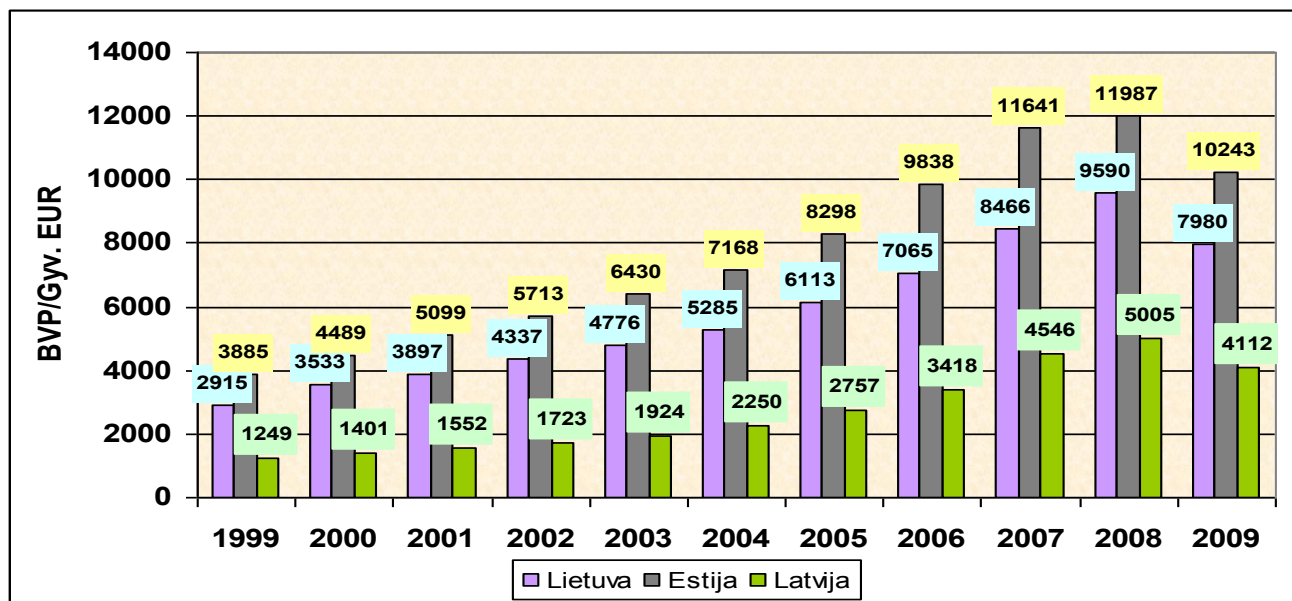
Iš 14 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad beveik visą nagrinėjamą laikotarpį visų trijų šalių eksportas augo, išskyrus nuosmukį 1999 m. Užsienio prekybos sąstingį tuomet lėmė 1998 m. Rugsjūčio mėnesį prasidėjusi Rusijos krizė, tačiau kitais metais visų trijų šalių užsienio prekyba atsigavo. Pastebima, kad palyginti su Lietuva, Latvijos ir Estijos užsienio prekybai atsikurti po krizės prireikė gerokai ilgesnio laikotarpio. Per visą nagrinėjamą laikotarpį Lietuvos eksporto srautai padidėjo daugiau nei 4 kartus – nuo 3.19 mlrd. EUR 1999m. iki 16.07 mlrd. EUR 2008 m. Tuo tarpu eksporto srautai Latvijoje per tą patį laikotarpį padidėjo daugiau nei 3 kartus arba nuo 1.526 mlrd. EUR 1999m. iki 6.327 mlrd. EUR 2008m. Estijoje eksporto srautai per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo nuo 2.4 mlrd. EUR 1999 m. iki 8.27 mlrd. EUR 2008 m. arba 2,5 kartus. Nors Rusijos krizė 1998 m. labiausiai paveikė eksporto srautus Lietuvoje, tačiau jau nuo 2004 m. šioje Baltijos šalyje pastebimas pastovus šios rodiklio didėjimas, kai eksporto srautai augo didžiausiais tempais lyginant su Latvijos ir Estijos padėtimi. Vien tik po 2004 m., Lietuvai įstojus į ES ir atsivėrus naujoms rinkoms, eksporto srautai iki 2008 m. šioje Baltijos valstybėje padidėjo 115% arba 8.59 mlrd. EUR. Tuo tarpu vertinant eksporto srautus 2008 m., reiktų paminėti, kad šis rodiklis Lietuvoje 1,54 karto didesnis nei Latvijoje ir 89 % didesnis nei Estijoje.

Taigi vertinant tiesioginių užsienio investicijų įtaką eksportui, galima drąsiai teigti, kad jos daro tik teigiamą įtaką šalies eksporto srautams, tačiau didėjantys TUI srautai į šalį nebūtinai turi didinti eksporto srautus geometrine progresija. Tai galima patvirtinti palyginus Lietuvos ir Estijos atvejus: Lietuvoje eksporto apimtys yra daug didesnės nei Estijoje, nors TUI srautai į Lietuvą yra mažesni, ir atvirkščiai.

Kitas svarbus rodiklis, kurį reiktų įvertinti, analizuojant tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies makroekonominiais rodikliais – bendrasis vidaus produktas (BVP). BVP dydis parodo

šalies ekonomikos dydį, o tam, kad būtų galima valstybes palyginti tarpusavyje, dažniausiai vertinamas BVP/vienam gyventojui rodiklis, kuris parodo pragyvenimo lygį šalyje. Šio rodiklio kitimo tendencijos Baltijos šalyse pavaizduotos 15 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos, Latvijos ir Estijos statistikos departamentų duomenis.

15 pav. BVP/gyv. dinamika Baltijos šalyse 1999–2009 m.

Iš 15 paveikslo matyti, kad Lietuvoje BVP/gyv. augimo tempai yra labai spartūs. Per 1999–2008 m. vidutinis metinis BVP/gyv. augimas buvo 12,49%. Daugiausiai per šį laikotarpį šalies BVP/gyv. padidėjo 2000 m. ir 2007 m. – atitinkamai 20,34% ir 19,18% lyginant su prieš tai buvusiais metais. Mažiausias BVP/gyv. augimas Lietuvoje buvo 1999 m., kai šis rodiklis paaugavo 2,54%, tačiau šis reiškinys siejamas su Rusijos krize, kuri paveikė visas Baltijos šalis. Vertinant BVP/gyv. augimo tendencijas Latvijoje, reiktų pastebėti, kad šios rodiklio apimtys Latvijoje yra kur kas mažesnės nei Lietuvoje, tačiau BVP/gyv. augimo srautai – didesni. Didžiausias BVP/gyv. augimo srautas Latvijoje pastebimas 2006 ir 2007 m., kada šis rodiklis išaugo atitinkamai 23,32% ir 32,30% lyginant su prieš tai buvusiais metais. Tuo tarpu vidutinis BVP/gyv. augimo tempas Estijoje per 1999–2008 m. buvo 12,50%. Sparčiausias BVP/gyv. augimas Estijoje, kaip ir Latvijoje, pastebimas 2006 m. ir 2007 m., kada analizuojamas rodiklis atitinkamai išaugo 18,31% ir 18,12%. Tačiau 2008 m. pasidėjusi ir 2009 m. pagreitį įgavusi ekonomikos krizė pasaulyje, paveikė ir pragyvenimo lygį parodančio rodiklio apimtį. 2009 m. lyginant su 2008 m. BVP/gyv. neigiama labiausiai sumažėjo Latvijoje – 21,72%, kiek mažiau Lietuvoje – 20,16% ir mažiausias neigiamas šio rodiklio pokytis pastebimas Estijoje, kur BVP/gyv. 2009 m. sumažėjo 17%. Tačiau jei vertinsime pragyvenimo lygį šalyje pagal analizuojamą rodiklį, pastebėsime, kad Estijoje jis yra kol kas geriausias tarp šių analizuojamų Baltijos šalių ir yra 28% didesnis nei Lietuvoje ir net 59% didesnis nei Latvijoje.

Taigi lyginant TUI srautus (9 pav.) ir BVP/gyv. šiose valstybėse, galima teigti, kad šalies ūkio mastu tiesioginės užsienio investicijos daro teigiamą poveikį šalies bendrajam vidaus produktui, nors neatmetama tikimybė, kad atskiri užsienio kapitalo srautai gali neigiamai veikti šalies bendrąjį vidaus produktą.

Apibendrinant rezultatus pastebėta, kad visoms Baltijos šalims būdingas ryšys tarp gaunamų tiesioginių investicijų ir bendrojo vidaus produkto, gaunam tiesioginių užsienio investicijų ir eksporto. Analizuojant veiksnius, darančius įtaką gaunamoms tiesioginėms užsienio investicijoms, nustatyta, kad didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyse skatina tiesioginių užsienio investicijų srautus Baltijos šalyse, o tuo tarpu rinkos dydis taip pat neturi įtakos užsienio kapitalo srautams augti, kadangi pastebimas atvirkštinis ryšys – rinkos dydžiui mažėjant, TUI srautai didėja.

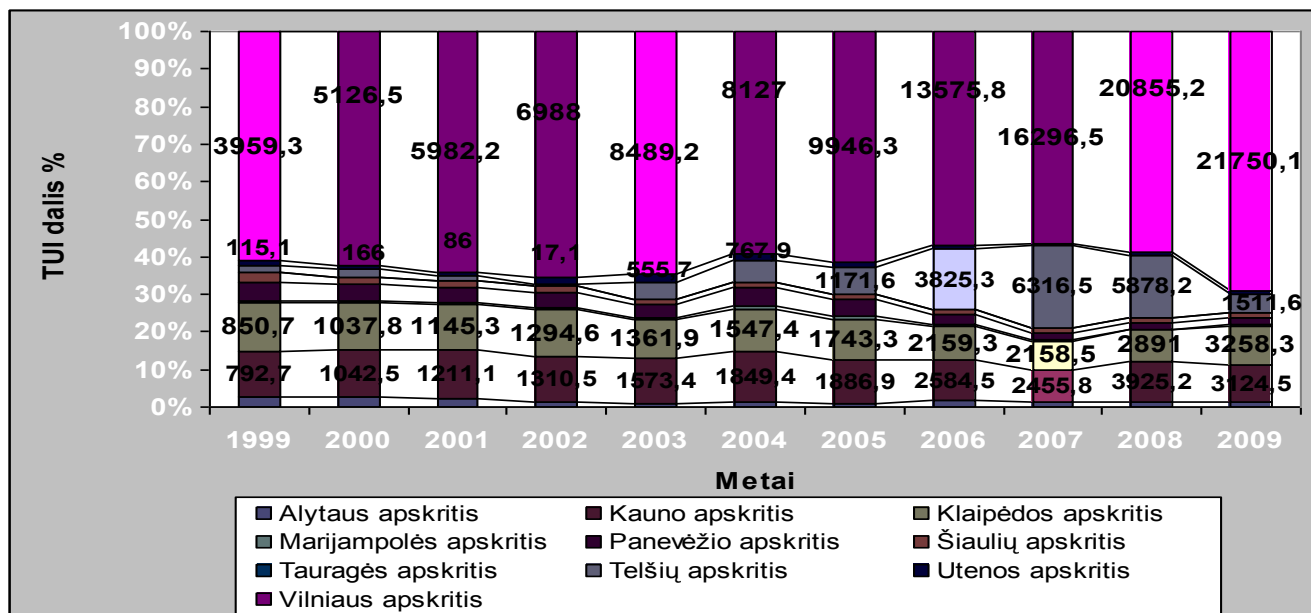
2.4. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas Lietuvos regionuose

Išanalizavus tiesioginių užsienio investicijų kitimo tendencijas Baltijos šalyse ir įvertinus bendrą Lietuvos padėtį investicijų pritraukimo galimybių kontekste, būtų naudinga įvertinti TUI pasiskirstymą ir atskirose Lietuvos apskrityse.

Kaip vienas iš veiksnių, skatinančių užsienio ir Lietuvos investuotojus investuoti į Lietuvos ekonomiką, yra Lietuvos narystė NATO ir ES. Lietuvos narystė minėtose organizacijose dėl padidėjusio ekonominės, politinės ir socialinės aplinkos stabilumo suteikia papildomų verslo plėtros galimybių. Valstybės strateginė geografinė padėtis tarp ES ir Nepriklausomų valstybių sandraugos (toliau – NVS) palanki verslo plėtrai. Investuotojai taip pat pažymi kvalifikuotą bei konkurencingą Lietuvos darbo jėgą. Lietuvoje specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, tenkančių 1000 gyventojų, rodiklis yra vienas iš didžiausių ne tik Rytų Europos regione, bet ir ES. Palyginti su ES šalimis, vidutinis darbo užmokesčio lygis Lietuvoje vis dar yra vienas iš žemiausių. Santykinai aukšta darbo jėgos kvalifikacija ir žemas darbo užmokestis apsprendžia verslui patrauklų darbo jėgos kokybės ir kaštų santykį. Taip pat Lietuva ne tik geografiškai artima Rytų rinkoms, bet ir pranašesnė prekių ir paslaugų pigumu. Tai leidžia ir vietiniams, ir užsienio investuotojams Lietuvoje santykinai sumažinti bendrąsias sąnaudas (Investicijų skatinimo programa, 2007, http://www.lps.lt/usr_img/programa.doc).

Lietuvoje yra ryškūs gamtinių, ekonominių, demografinių ir infrastruktūros sąlygų, daro įtaką ūkio plėtrai, regioniniai skirtumai, kurie lemia nemažus gyventojų užimtumo, pajamų lygio ir kitų socialinio – ekonominio regionų išsivystymo rodiklių netolygumus. Pagal patrauklumo koeficientą (PK) aukščiausiai įvertintas yra Klaipėdos regionas – 6,7, Vilnius – 6,5, Kaunas – 6,0. Tik aukščiau minėtų regionų PK yra geras, o Lietuvos mastu šis koeficientas yra tik patenkinamas (Džiugaitė, Nedzvedckas, 2001, cit. pagal Štreimikienė, 2000).

Bendras tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas atskirose Lietuvos apskrityse vaizduojamas 16 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis iš www.stat.gov.lt.

16 Pav. TUI pasiskirstymas Lietuvos apskrityse 1999–2009 m.

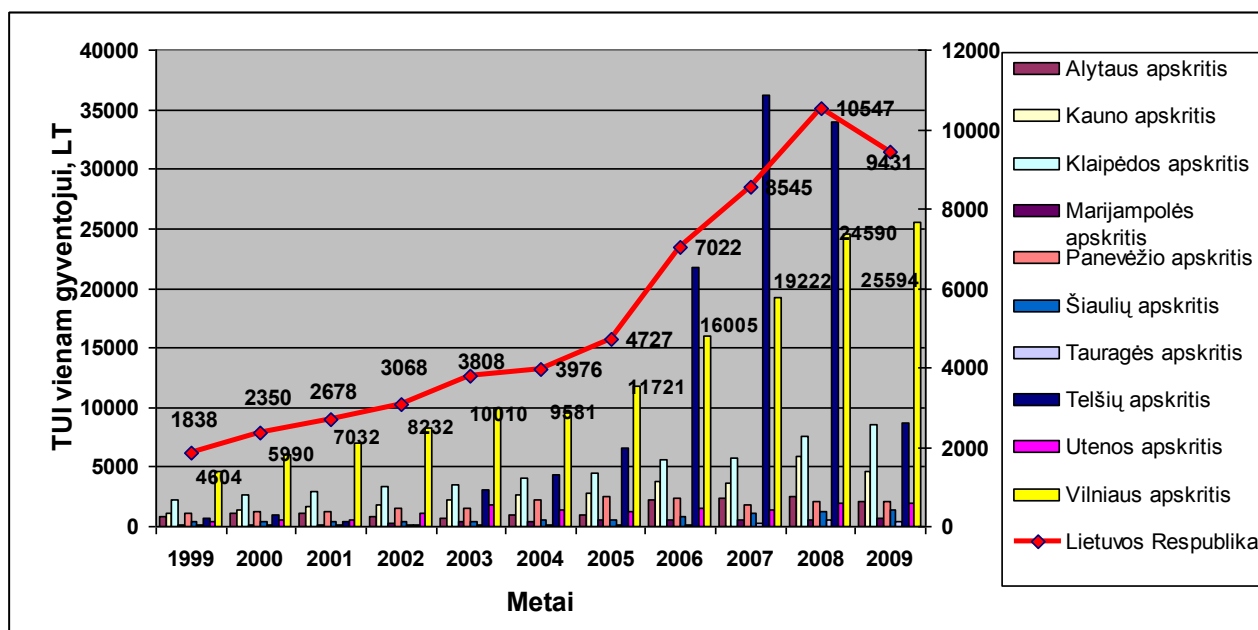
Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo didžiausi TUI srautai yra nukreipiami į tris didžiausias Lietuvos apskritis: Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos. Daugiausia tiesioginių užsienio investicijų 2009 m. – 21,75 mlrd. litų (68,85%) teko Vilniaus apskričiai, Kauno – 3,12 mlrd. litų (9,89%), Klaipėdos – 3,26 mlrd. litų (10,31%). Mažesnė TUI dalis – 1,5 mlrd. litų (4,78%) teko Telšių apskričiai, Panevėžio – 577 mln. litų (1,83%), Šiaulių – 469 mln. litų (1,48%), Alytaus – 370 mln. litų (1,17%), Utenos – 336 mln. (1,06%), Marijampolės – 137 mln. litų (0,43%) ir Tauragės apskričiai – 56,8 mln. litų (0,18%). Per visą analizuojamą laikotarpį Vilniaus apskričiai vidutiniškai teko 61,68% TUI, Kauno – 11,58%, o Klaipėdos apskričiai vidutiniškai skirta 10,67% TUI per metus. Reiktų atkreipti dėmesį, kad 2006–2008 m. laikotarpiu Telšių apskritis pagal TUI apimtis lenkė tiek Klaipėdos, tiek Kauno apskritis, o tai galima susieti su didėjusiomis lenkų investicijomis į Mažeikių naftos perdirbimo įmonę. Tokių investicijų dydžių skirtumą galima būtų paaiškinti pačių regionų dydžių skirtumu ar geografinio išsidėstymo galimybių realizavimu.

Nors stambių investuotojų akys labiau krypta į šalia didžiųjų šalies didžiuosius miestus ir juose kuriamus pramoninius parkus, tačiau tiesioginės užsienio investicijos į kitas mažesnes Lietuvos apskritis – Šiaulių, Panevėžio, Alytaus ir Marijampolės – ateityje turėtų didėti, kadangi šiose apskrityse jau veikia arba yra kuriami pramoniniai parkai, kuriuose, išlaisvinant investuotojus nuo įvairių biurokratinių kliūčių (leidimų, sertifikatų ir pan.), yra sudaromos puikios sąlygos perkelti ar išplėsti gamybą, kurti pažangias technologijas bei steigti naujas įmones. Pramoninis parkas – teritorijų planavimo dokumentuose apibrėžta teritorija, kuri skirta daugiau kaip vienam

plynojo lauko investicijų projektui įgyvendinti, turi inžinerinius tinklus, susisiekimo komunikacijas, valdoma vieno operatoriaus ir kurioje įgyvendinami gamybos plėtros investicijų projektai (Lietuvos ekonominės plėtros agentūra, [http://www.lepa.lt/lt.](http://www.lepa.lt/lt)) Taip pat į pramoninių parkų teritorijas siekiama pritraukti aukštųjų ir vidutiniškai aukštųjų technologijų pramonę bei žinioms imlias paslaugas. Pramoninių zonų plėtra yra būtina siekiant konkuruoti tarptautiniu mastu pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas.

Analizuojant tiesiogines užsienio investicijas Lietuvos apskrityse svarbu įvertinti ne tik bendrus TUI srautus, bet taip pat ir TUI tenkančias vienam gyventojui (17 pav.).

Vertinant 17 paveiksle pateiktus duomenis pastebimos kiek kitokios TUI pasiskirstymo tendencijos. Per 1999–2009 m. kryptingai augo ne tik TUI/gyvent. visos Lietuvos mastu, bet ir atskirose jos apskrityse. Per nagrinėjamą laikotarpį Lietuvoje šis rodiklis padidėjo nuo 1838 Lt vienam gyventojui 1999 m. iki 9431 Lt 2009 m. arba daugiau nei 4 kartus. Tai tik patvirtina faktą, kad Lietuva tampa vis patrauklesnė užsienio investuotojams.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis iš www.stat.gov.lt.

17 pav. TUI tenkančios vienam gyventojui Lietuvos apskrityse 1999–2009 m.

Iš aukščiau esančiame paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad Didžiausia TUI/gyvent. dalis 2009m. – 25594 Lt/gyvent. teko Vilniaus apskričiai. Tuo tarpu vienos iš didžiausių Lietuvos apskričių – Kauno ir Klaipėdos – pagal TUI/gyvent. rodiklį ne tik stipriai atsilieka nuo Vilniaus, bet ir nuo bendro šalies vidurkio. TUI tenkančios vienam gyventojui 2009 m. Kauno apskrityje siekė 4660 Lt ir buvo daugiau nei 5 kartus mažesnės nei Vilniaus apskrityje ir 2 kartus mažesnės nei bendras šalies vidurkis. Tuo tarpu TUI/gyvent. Klaipėdos apskrityje 2009 m. siekė 8615 Lt ir buvo 816 Lt mažesnės nei bendras šalies vidurkis, tačiau beveik 3 kartus mažesnės nei Vilniaus apskrityje. Atsižvelgiant į tai, kad Kauno ir Klaipėdos apskrityse įkurtos Laisvosios ekonominės

zonos (LEZ), kurios yra viena iš patraukliausių TUI pritraukimo formų, toks analizuojamo rodiklio pasiskirstymas Kauno ir Klaipėdos apskrityse negali būti teigiamai vertinamas ir nėra palankus tolesnei šių regionų plėtros perspektyvai.

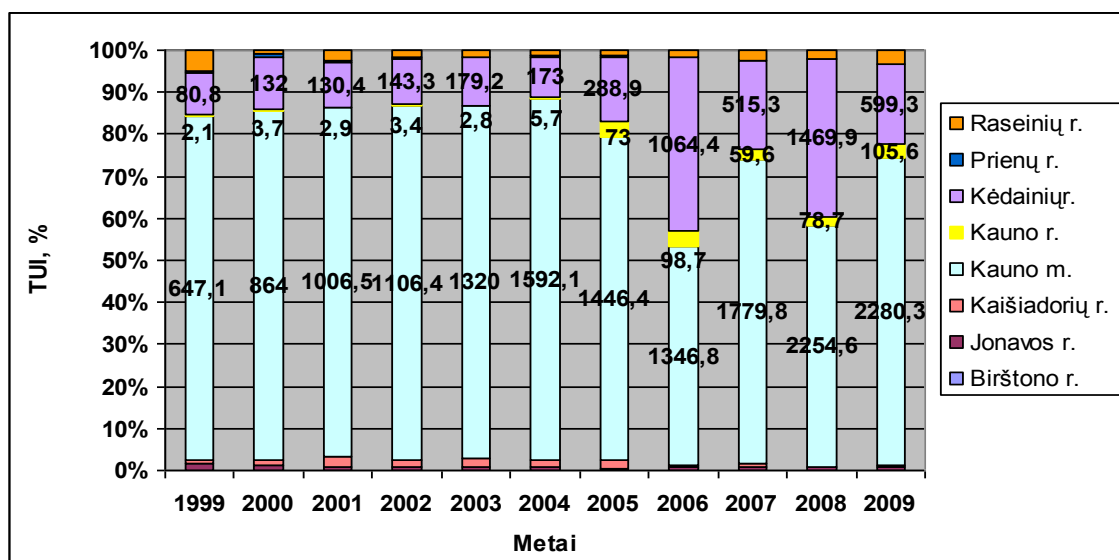
Analizuojant 17 paveiksle pateiktus duomenis, reiktų pastebėti, kad TUI/gyvent. Telšių apskrityje 2009 m. beveik atitiko bendrą Lietuvos vidurkį ir siekė 8766 litus arba beveik 2 kartus daugiau nei Kauno apskrityje. Kitos Lietuvos apskritys taip pat atsiliko tiek nuo didžiųjų apskričių, tiek nuo bendro šalies vidurkio – Panevėžio apskričiai atitinkamai teko 2052 Lt (arba 22% šalies vidurkio), Alytaus – 2114 Lt (arba 22,4 % šalies vidurkio), Utenos – 1973 Lt (arba 20,92 % šalies vidurkio), Šiaulių – 1356 Lt (arba 14,38 % šalies vidurkio), Marijampolės – 763 Lt (arba 8 % šalies vidurkio) ir Tauragės – 451 Lt (arba 5 % šalies vidurkio). Nors mažesnėse Lietuvos apskrityse TUI vienam gyventojui ir nesiekia bendro šalies vidurkio, tačiau investicijos šiuose regionuose turėtų būti skatinamos, siekiant didinti regionų konkurencingumą ir tolimesnę plėtrą, tačiau ypač didelis dėmesys vis dėlto turėtų būti skiriamas Kauno ir Klaipėdos apskritims, kuriose yra gana palankios sąlygos tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti.

Apibendrinant tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymą Lietuvos apskrityse, galima teigti, kad didžiausi TUI srautai vis dėlto tenka Vilniaus apskričiai, kuri tiek pagal bendras TUI apimtis, tiek pagal TUI, tenkančias vienam gyventojui, lenkia Kauno ir Klaipėdos apskritis. Vilniaus apskritis taip pat yra vienintelė, kurioje TUI vienam gyventojui siekia bendrą šalies vidurkį, nepaisant to, kad Klaipėdos ir Kauno apskrityse yra palankios sąlygos TUI skatinimui ir pritraukimui.

2.5 Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione vertinimas

Kauno apskritis yra viena didžiausių Lietuvoje, kurioje yra gerai išvystyta geležinkelių ir oro transporto infrastruktūra, stipri mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bazė, susitelkusi gerai kvalifikuota darbo jėga, kuri turėtų daryti Kauno apskritį viena iš patraukliausių vietų investicijoms ne tik Lietuvoje, bet ir visose Baltijos valstybėse (Kauno regiono plėtros agentūra, <http://www.investkaunasregion.lt/lietuviskai/apie-mus/>).

Kaip minėta anksčiau pateiktuose duomenyse, Kauno apskričiai vidutiniškai per metus tenka 11% visų Lietuvos investicijų. Tiesioginių užsienio investicijų pokyčiai Kauno regione pateikti 18 paveiksle, o detalus TUI pasiskirstymas 1999–2009 m. pateikiamas 2 PRIEDE.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis iš www.stat.gov.lt.

18 pav. TUI pasiskirstymas Kauno apskrityje 1999–2009 m.

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, didžioji Kauno apskričiai tenkanti investicijų dalis koncentruojasi pačiame Kauno mieste. 2009 m. Kauno miestui teko 2,28 mlrd. Lt arba 72% visų Kauno apskrities investicijų. Mažesniems Kauno regiono rajonams teko kur kas mažesnė TUI dalis: Kėdainių rajonui – 19% arba 599 mln. Lt, Kauno – 3,38% (105 mln. Lt), Raseinių – 3,11% (97 mln. Lt), Birštono, Jonavos, Kaišiadorių ir Prienų rajonams teko tik 1,35% arba 40 mln. Lt 2009 metais. Lyginant TUI Kauno mieste iki 2004 m. ir po jų, nepastebimas didelis procentinės dalies visoje Kauno apskrityje pokytis, tačiau investicijų apimtys išaugo nuo 647 mln. Lt 1999 m. iki 1,6 mlrd. Lt 2004 m. ir iki 2,28 mlrd. Lt 2009 m. Kiti Kauno apskrities rajonai taip pat pasižymi panašia TUI kitimo tendencija ir didžiausias pokytis pastebimas Kėdainių rajone, kur TUI dalis nuo 9,5% 2004 m. padidėjo iki 19% 2009 m. Tuo tarpu Birštono rajonui teko tik 0,3 mln. Lt 2009 m., nors šis rajonas turi didelį potencialą vystyti rekreacines paslaugas. Vadinasi, jis galėtų pritraukti daugiau TUI, tereikia imtis priemonių, kad tai būtų paskatinta. Be to, sekant šiandienos perspektyvomis, didėjančios TUI į paslaugų sektorių galėtų suteikti Birštonui konkurencinį pranašumą, kadangi dauguma Birštono savivaldybės bendrovių ir dirba paslaugų sektoriuje – viešbučiai, sveikatos priežiūros įmonės, SPA centrai bei kaimo turizmas.

Tokius bendrus TUI kitimo teigiamus pokyčius galima sieti su Lietuvos įstojimu į ES 2004 m. ir ES paramos fondų lėšų atėjimu, taip pat su Kauno apskrities vystymusi ir tapimu patrauklesni užsienio investuotojams. Taip pat tai galima įvardinti kaip vieną iš sąlygų tolygaus miestų vystymosi užtikrinimui, kuriant teorines prielaidas didesniajam užsienio kapitalo išskaidymui atskiruose šalies regionuose.

Kiekvienas užsienio šalies subjektas, atsižvelgdamas į konkrečios šalies ar jo regiono konkurencingumo galimybes, pasirenka vietą, kurioje vykdyti investicinius projektus ir užtikrinti jų tęstinumą. Kaip jau minėta anksčiau, didžiausi investuotojai Lietuvoje yra Lenkija, Vokietija ir

Skandinavijos šalys. Tuo tarpu pagrindiniai investuotojai Kauno regione pateikti 6 lentelėje (žr. 3 PRIEDA).

6 lentelė

Pagrindiniai investuotojai Kauno apskrityje 2004–2009 m (TUI mln. Lt ir dalis %)

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
RU Rusija	10,81	%	112,6	%	5,97	%	1017,4	%	39,37	%	495,9	%
	200		331,17,95		355,18,82		425,8		547,22,29		564,5	
FI Suomija	19,43	%	370,7	%	19,65	%	8,21	%	220,8,97	%	5,00	%
US Jungtinės Valstijos	3	%	108,3	%	5,74	%	155,4	%	6,01	%	154,5	%
DK Danija	4,79%		3	%	5,29	%	89,3	%	3,46	%	3,35	%
EE Estija	92,2	4,99%	99,8	%	4,46	%	77,8	%	3,01	%	3,70	%
DE Vokietija	189,10,22	%	84,2	%	77,8	%	90,8	%	101,4	%	6	%
NO Norvegija	89,5	4,84%	2	%	5,47	%	80,5	%	3,53	%	2,50	%
LU Liuksemburgas	17,5	0,95%	21,3	%	1,13	%	1,84	%	106,4,34	%	5,07	%
	104,9	5,67%	6	%	11,43	%	1,00	%	1,66	%	1,30	%
CY Kipras	9	5,67%	6	%	25,8	%	40,8	%	51,2	%	48,5	%
GB Jungtinė Karalystė	74,4	4,02%	55,3	%	2,93	%	78,3	%	3,03	%	2,82	%
	1,85		1,52		3,36		3,49		3,49		142,4,55	
SE Švedija	27,4	1,48%	35	%	39,2	%	82,4	%	137,1	%	3	%
	274,14,85		325,17,27		12,97		478,19,48		18,50		704,22,55	
Kitos šalys	7	%	8	%	335,2	%	5	%	726	%	6	%

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis iš www.stat.gov.lt.

Kauno mieste veikia bendros su užsienio kompanijomis įmonės bei užsienio kapitalo įmonės. Vertinant aukščiau lentelėje pateiktus duomenis, matyti, kad pagrindiniais investuotojais Kauno regione galima laikyti Rusiją, Suomija, JAV ir Daniją, kurių TUI bendoje Kauno regiono investicijų struktūroje analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudaro 14,28 %. Kaip galima pastebėti, ypatingais investavimo į Kauno regioną tempais pasižymėjo Rusija, kurios TUI vidutiniškai sudarė 21% bendoje struktūroje. Ne prastesniais investavimo tempais pasižymėjo ir Suomija 18%, lyginant su JAV – 11, 94% ir Danija 6,14 %.

Tačiau tiek Rusija, tiek Suomija, pasirinkdama vietą investicijoms, labiausiai akcentuoja galimybę per Lietuvą pasiekti plačią Vakarų Europos rinką, be to, transportavimo kaštai tampa maži, atsižvelgiant į šalių geografinį išsidėstymą. Bendradarbiavimas su Skandinavijos šalimis, kaip konkurencingos ekonomikos bei žinių visuomenės kūrimo lyderėmis, tampa svarbus stiprinant mokslo ir ekonomikos ryšį, o teigiama tendencija galima įvardinti ir tai, jog Liuksemburgo investicijos Kauno TUI struktūroje paskutiniiais metais sudaro apie 3 proc., atsižvelgiant į šios šalies dydį. Estijos TUI Kauno regione kiekvienais metais sudaro apie 4 proc., žinant, jog Lietuvoje visgi egzistuoja didžiausia rinka ir gyvenimo kokybė tarp visų Baltijos šalių.

Kalbant apie 2004 – 2009 m. pradžioje JAV įvykdytas TUI, Kauno regione jos nepasižymėjo didele augimo tendencija, o kaip vieną iš priežasčių tam paaiškinti galima įvardinti nepasitikėjimą Lietuvos, kaip mažos rinkos, verslo galimybėmis.

Kauno regionas yra laikomas stambiu Lietuvos pramonės centru, kuriam pagaminama penktadalis šalies pramonės produkcijos. Kauno miestas, kaip ir Vilnius, turi didžiausią įdirbį ir potencialą aukštųjų technologijų pramonės plėtrai. Kaunui siekiant išlikti konkurencingam, būtina, remiantis naujomis technologijomis, didinti įmonių produktyvumą, kooperuotais ištekliais padėti joms atlikti reikiamus tyrimus, pritraukti daugiau investicijų. TUI pasiskirstymas Kauno apskrityje pagal ekonomines veiklas pateikiamas 7 lentelėje (žr. 4 PRIEDA).

7 lentelė

TUI pasiskirstymas Kauno apskrityje pagal ekonominės veiklos rūšis 2004–2009 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Apdirbamoji gamyba:	31,28%	33,69%	38,96%	34,84%	38,97%	32,05%
<i>Rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamyba</i>	20,56%	21,48%	12,32%	15,50%	11,29%	18,19%
<i>Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba</i>	4,33%	7,60%	22,81%	15,54%	25,49%	10,91%
Tekstilės gaminių gamyba	11,90%	12,21%	6,31%	5,82%	4,83%	7,90%
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	0,96%	0,30%	0,44%	0,60%	0,39%	5,17%
Finansinis tarpininkavimas	7,54%	6,66%	5,15%	5,54%	3,20%	4,35%
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	3,98%	3,94%	4,39%	5,61%	3,19%	3,64%
Kitos veiklos	19,46%	14,12%	9,63%	16,54%	12,64%	17,78%

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis iš www.stat.gov.lt.

Remiantis 7 lentelės duomenimis daugiausia TUI Kauno apskrityje yra skiriama apdirbamajai gamybai, kuriai 2004–2009 m. vidutiniškai teko 53% arba 1,45 mlrd. Lt visų TUI. Investicijos į šią veiklos rūšį kryptingai didėjo iki 2008 m. ir nuo 841 mln. Lt 2004 m. padidėjo iki 2,5 mlrd. Lt 2008 m. Pablogėjusi ekonominė situacija tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje paveikė ir investicijas į apdirbamąją gamybą, kurios 2009 m. sumažėjo 41% lyginant su prieš tai buvusiais metais ir siekė 1,47 mlrd. Lt. Taip pat nemažai TUI tenka didmeninei ir mažmeninei prekybai. TUI į šią veiklos rūšį vidutiniškai siekė 638 mln. Lt per metus. Skirtingai nei apdirbamojoje gamyboje, investicijos į didmeninę ir mažmeninę prekybą 2009 m. lyginant su 2008 m. padidėjo 15% ir ekonominio nuosmukio pasekmių nebuvo matyti. Panašias TUI pasiskirstymo tendencijas galima matyti ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos verslo šakoje, nekilnojamojo turto bei tekstilės gaminių gamyboje, kur TUI kasmetiniai pokyčiai nėra dideli. Svarbu pastebėti, kad 2009 m. ypač padidėjo TUI finansinio tarpininkavimo srityje, kur 2008 m. TUI siekė 25 mln. Lt, o 2009 m. jau 237 mln. Lt. Toks didelis progresas finansinio tarpininkavimo srityje galėtų būti nauja kryptis TUI pritraukti, kadangi didžioji dalis TUI Kauno regione kol kas koncentruojasi pramonės, gamybos sektoriuose. Tačiau ir šios verslo šakos, išlaikančios stabilų augimą ar sparčiai besiplėsdamos, turėtų pritraukti ir daugiausia TUI, tuo sukuriant užsienio investuotojams palankią tolesnę verslo

vystymo ir investavimo terpę, didinant paties regiono produktyvumą, regionų bendradarbiavimą tarptautinio kapitalo judėjimo požiūriu.

Apibendrinat tiesiogines užsienio investicijas Kauno regione, konstatuojama, kad didžioji investicijų dalis koncentruojasi pačiame Kauno mieste, kuris įvardijamas kaip stambus visos Lietuvos pramonės centras, turintis gerai išvystytą infrastruktūrą, galimybes aukštų technologijų plėtrai bei plyno lauko investicijoms palankią laisvąją ekonominę zoną. Pagrindiniais investuotojais Kauno regione galima laikyti Rusiją, Suomiją, JAV bei Daniją, o daugiausiai TUI pritraukiančios sritys šiame regione yra apdirbamoji gamyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba bei finansinis tarpininkavimas. Galima teigti, kad tiesioginių užsienio investicijų augimas turėtų išlikti ir ateityje. Vis dėlto ateityje turėtų didėti investicijos į aukštosiomis technologijomis paremtas, didelę pridėtinę vertę sukuriančias pramonės ir verslo sritis. Kauno laisvoji ekonominė zona ateityje taip pat turėtų skatinti daugiau plyno lauko investicijų, kurios yra viena iš geriausių TUI pritraukimo formų.

3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ KAUNO REGIONE EMPIRINIS TYRIMAS

Šioje darbo dalyje atliekamas tiesioginių užsienio investicijų ir joms įtaką darančių veiksnių tyrimas Kauno regione. Taip pat remiantis teoriniais faktais iškeliamos tyrimo hipotezės, kurios, atlikus tyrimą, yra patvirtinamos arba atmetamos. Pagal tyrimo rezultatus sukuriamas tyrimo rezultatus apibendrinantis modelis ir įvertinamos tolesnės TUI Kauno regione perspektyvos bei pateikiamai siūlymai, siekiant skatinti TUI į Kauno regioną.

3.1. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione tyrimo metodologija

Išskyrus pagrindinius veiksnius, kurie daro įtaką TUI Lietuvoje, reikėtų patikrinti jų poveikį Kauno regiono investicijoms. Pagal pasirinktą tyrimo metodologiją šiuo tikslu atliekamas TUI poveikio Kauno regione tyrimas.

Metodologija galima apibrėžti kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą (bendroji metodologija) arba paprasčiau tariant, metodologija gali būti suprantama ir kaip tyrimo metodo panaudojimo logika, t.y. nurodanti, kuo būtent pagrįstas kuris nors metodo pasirinkimas. Mokslinio pažinimo principų laikymasis užtikrinamas pasirenkant teisingą tyrimo metodą ir teisingai atliekant tyrimo procesą. Gerai parengtas ar pritaikytas metodas žymiai palengvina tyrimą. Teigiama, kad nuo metodo priklauso viso tyrimo sėkmė, todėl kiekvienas tyrimo metodas visų pirma turi turėti teorinį pagrindą, t.y. remtis objektyviais dėsningumais, būti moksliskai pagrįstas (Kardelis, 2005, p.89).

Tyrimas – tai informacijos rinkimo, analizės ir interpretavimo procesas siekiant atsakyti į iškeltus klausimus (Martinkėnaitė, Petkus, 2008). Remiantis autorių (Kardelis, 2005; Martinkėnaitė, Petkus, 2008) nustatyto procesų nuoseklumu, pirmiausiai reikėtų nustatyti tyrimo tikslą, išskirti uždavinius.

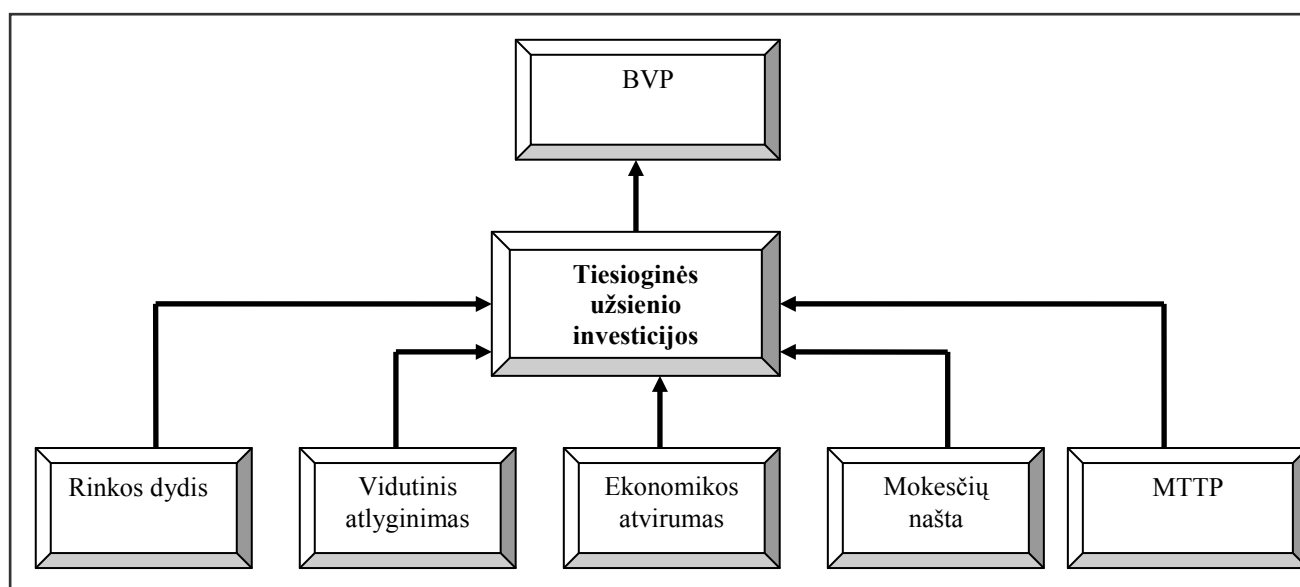
Tyrimo tikslas – kiekybiškai įvertinti ir išskirti pagrindinius veiksnius, darančius įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms Kauno regione bei nustatyti jų įtaką TUI perspektyvoms.

Norint pasiekti tikslą, būtina įgyvendinti šiuos **uždavinius**:

- Įvertinti tiesioginių užsienio investicijų, kaip esminio regiono plėtrą skatinančio veiksnio, poveikį bendrajam vidaus produktui Kauno regione.
- Kiekybiškai įvertinti veiksnių, darančių įtaką TUI pritraukimui į Kauno regioną, reikšmingumą.
- Remiantis TUI lemiančių veiksnių efekto stiprumu, sukurti TUI skatinimo Kauno regione modelį.

- Atlikti TUI Kauno regione prognozę ir pateikti perspektyvinius TUI skatinimo Kauno regione pasiūlymus.

Dėl didelio TUI veikiančių ekonominių rodiklių buvo atrinkti tik tokie pagrindiniai kiekybiškai įvertinami rodikliai, kurių svarba pagrįsta mokslinėje literatūroje. Tyrimui pasirinktas pirmasis veiksnys yra *rinkos dydis*, kuris išreiškiamas gyventojų skaičiumi regione. Antrasis rodiklis yra *vidutinis mėnesinis darbo užmokestis*, kuris yra aktualus investuotojui, siekiančiam sumažinti gamybos veiksnių kaštus, kur pagrindiniu gamybos veiksniu dažnai yra darbo jėga. Kitas pasirinktas rodiklis yra šalies *ekonomikos atvirumo indeksas*, kuris skaičiuojamas kaip užsienio prekybos apyvartos (t.y. eksporto ir importo sumos) santykis su bendruoju vidaus produktu. Dėl nepakankamo duomenų prieinamumo ekonomikos atvirumo indeksas imamas visos šalies mastu ir vertinama jo įtaka TUI Kauno regione. Trečiasis tyrimui pasirinktas rodiklis yra *mokesčių našta*, kuris yra viena svarbiausių regiono investicinio klimato sudedamųjų dalių ir tyrime jo dydis įvertinamas pelno mokesčio tarifu (%) atitinkamais metais. Penktasis rodiklis – *mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai (MTTP) skiriama BVP dalis* – pasirinkta siekiant įvertinti ryšį tarp visos šalies mastu skiriamo dėmesio MTTP ir TUI Kauno regione. Bendras tyrimo modelis grafiškai pavaizduotas 19 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės.

19 pav. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione tyrimo modelis

Labai svarbiu mokslo metodologijos elementu yra laikomas ir hipotezės principas. *Hipotezė* – tai preliminari teorija, kuri preliminariai formuluoja priežastinius ryšius ir dėsnius, pagal kuriuos numato naujus objektus, naujas tyrimų kryptis ir metodus (Kardelis, 2005, p. 93).

Tyrimo metu empiriškai patikrintos bus kelios iškeltos **hipotezės**:

H1: Tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione daro didelę įtaką BVP augimui.

H2: Rinkos dydis teigiamai veikia tiesiogines užsienio investicijas Kauno regione.

H3: Didėjantis vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Kauno regione turi stiprų atvirkštinį ryšį su tiesioginėmis užsienio investicijomis

H4: Svarbiausias tiesioginių užsienio investicijų srautus lemiantis veiksnys yra mokesčių našta.

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti taikomi keli kiekybinio tyrimo **metodai**. Pasak Tidikio (2003) kiekybiniai tyrimo metodai – metodai, kurių galutiniai tyrimo rezultatai išreiškiami skaičiais. Šie metodai padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsningumus, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti socialinių procesų valdyme ir prognozavime.

Svarbu pažymėti, kad tyrimui naudojamas ne kaupiamasis, o metinis tiesioginių užsienio investicijų dydis. Duomenų analizė atliekama naudojantis statistinių duomenų apdorojimo programa SPSS 12.0 ir Microsoft Excel programos funkcijomis. TUI ir atrinktų rodiklių ryšių rūšis ir jų stiprumas įvertintas naudojant *porinę koreliacinę analizę*, kurios koeficientas r_{xy} yra viena iš charakteristikų, padedančių nustatyti konkretaus veiksnio ir priklausomojo kintamojo tarpusavio stiprumo ryšį ir koreliacijos statistinį reikšmingumą. Koeficiento reikšmės gali kisti nuo -1 iki $+1$ ir kuo koreliacijos koeficientas yra arčiau $+1$, tuo ryšys tarp kintamųjų yra stipresnis. Gautų rezultatų reikšmingumas taip pat patikrintas *determinacijos koeficientu*, kuris parodo, kokią priklausomojo kintamojo dalį nulemia nepriklausomojo kintamojo kitimas. Norint gauti tikslesnius duomenis, būtina vertinti tyrimo duomenų (koeficiento b ir viso modelio) patikimumą bei jų tikslumą, todėl šiam tikslui naudojamas koeficientas *Sig*, kurio galima minimali reikšmė $0,05$ reiškia, kad pasirinkus 95 proc. reikšmingumo lygmenį, šis parametras yra reikšmingas. Priežastiniam ryšiui tarp TUI ir atitinkamų rodiklių įvertinti taikoma *regresinė analizė*, kurios pagrindu sudaroma lygtis $y = a + bx$, kur x – nepriklausomas kintamasis (šiuo atveju, bet kuris tyrimui pasirinktas nagrinėti rodiklis, o y – priklausomas kintamasis (šiuo atveju tai yra TUI ir BVP). a ir b – regresijos lygties koeficientai, kur b koeficientas turi aiškia ekonominę prasmę – jis parodo vidutinį rezultato kitimą pakitus nepriklausomam kintamajam vienu vienetu, o koeficientas a parodo tam tikro dydžio poslinkį pagal ordinačių ašį (konstanta). Tiesioginių užsienio investicijų prognozavimui ilgame laikotarpyje taikomas *tiesinio trendo* metodas. Pasirinkus TREND funkciją Microsoft Excel programoje parenkama regresijos tiesė $y = a + bx$, kurios koeficientai a ir b randami mažiausių kvadratų metodu.

Tyrimo imtis. Tiesioginių užsienio investicijų ir joms įtaką darančių veiksnių priklausomybei nustatyti, bei tolimesnei prognozei atlikti, pasirenkama Kauno apskritis, kurią sudaro Kauno, Kėdainių, Kaišiadorių, Jonavos, Prienų, Raseinių rajonai bei Kauno miestas ir Birštono savivaldybė. Tyrimui naudojami bendri Kauno apskrities statistiniai duomenys, kurie atspindi tyrimui pasirinktus rodiklius.

Tyrimo Organizavimas. Tyrimo metu koreliacinės analizės pagalba patikrinamas kiekvieno pasirinkto TUI veikiančio veiksnio ir TUI priklausomybės ryšio stiprumas ir rūšis. Tiriant kiekvieno rodiklio ir TUI santykį, sudaroma regresijos lygtis, atspindinti priklausomojo rodiklio kitimo tendencijas tam tikru vienetu pakitus nepriklausomajam rodikliui. Regresijos lygtyje gautų rezultatų reikšmingumas patikrinamas determinacijos koeficientu bei Sig koeficientu, kuris paaiškina viso modelio reikšmingumą. Įvertinus TUI ir ekonominių rodiklių koreliacinį ryšį bei jo stiprumą, išskiriami rodikliai, turintys didžiausią reikšmingumą TUI Kauno regione, kuriais remiantis sudaroma nauja standartizuota regresijos lygtis ir naudojant TREND funkciją atliekama TUI prognozė Kauno regione. Remiantis tyrimo rezultatus apibendrinančiu modeliu, pateikiami pasiūlymai investicinio klimato gerinimui Kauno regione.

3.2. Tiesiogines užsienio investicijas lemiančių veiksnių efektas Kauno regione

Veiksnių, darančių įtaką TUI Kauno regione tyrimui naudotas statistinis duomenų analizės paketas SPSS 12.0. Dėl statistinių duomenų neprieinamumo, tyrimui naudojami ne ketvirtiniai, o metiniai duomenys, kurie gali turėti įtakos rezultatų tikslumui ir patikimumui, kadangi esant didesnei duomenų imčiai, gaunami tikslesni rezultatai. Duomenys, reikalingi tyrimui atlikti, pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

TUI empiriniam tyrimui Kauno regione naudojami duomenys

	BVP (mln.Lt)	TUI (mln.Lt)	Rinkos dydis (tūkst.)	Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis (Lt)	Ekonomikos atvirumo indeksas	Išlaidos MPPT (%)	Pelno mokesčio tarifas (%)
1999	8915,705	792,7	713926	736	0,645483618	0,56	24
2000	8636,521	1042,5	708531	864	0,721058425	0,48	24
2001	8728,955	1211,1	702090	914	0,794284826	0,55	24
2002	9437,009	1310,5	699314	885	0,818059882	0,63	15
2003	9797,442	1573,4	696143	909	0,808649971	0,61	15
2004	10923,287	1849,4	691445	944	0,835449318	0,61	15
2005	11913,237	1886,9	685723	992	0,916977656	0,66	15
2006	13881,97	2584,5	680937	1063	0,934060463	0,65	15
2007	15883,668	2455,8	677284	1192	0,941596036	0,67	15
2008	19008,17	3925,2	673706	1412	1,391583841	0,72	15
2009	21486,709	3124,5	670546	1720	1,345715956	0,96	15

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Teigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis bendrojo vidaus produkto didėjimui regione teoriškai jau aptartas ankstesnėse darbo dalyse, tačiau tai reikia patikrinti ir empiriškai. Siekiant patikrinti pirmąją hipotezę, BVP priklausomybei nuo TUI ištirti sudaroma regresijos lygtis pavidalu $y = a + bx$, kuri šiuo konkrečiu atveju, kai priklausomas kintamasis Y yra BVP, o nepriklausomas kintamasis X yra TUI, atrodo taip:

$$Y = 4,3x + 4096,212$$

Iš regresijos lygties matyti, kad TUI(x) Kauno regione padidėjus 1 mln. Lt, BPV (Y) šiame regione padidėja 4,3 mln. Lt. Siekiant įvertinti, kaip stipriai TUI veikia BVP Kauno regione, įvertinami SPSS programos pagalba apskaičiuoti koreliacijos bei determinacijos koeficientai, kurie pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

BVP ir TUI regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,927	0,860	4096,212	4,3	0,000	0,000

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktos lentelės, porinis koreliacijos koeficientas tarp BVP ir TUI yra lygus 0,927, kuris yra artimas vienetui ir leidžia daryti išvadą, kad egzistuoja labai stipri tiesinė priklausomybė tarp TUI ir BVP Kauno regione. Šiuo atveju gautas determinacijos koeficientas yra lygus 0,860, kuriuo remiantis, galima teigti, kad 86% BVP priklausomybės regresijos lygtyje yra paaiškinama tiesioginėmis užsienio investicijomis, o 14% lieka kitiems į lygtį neįtrauktiems kintamiesiems.

Atliekant regresinę analizę, svarbu įvertinti tiek lygties parametro *b*, tiek visos regresijos lygties reikšmingumą. Kalbant apie parametro *b* reikšmingumą, jis įvertinamas panaudojant reikšmę *Sig*. Kadangi ši reikšmė lygi 0,00, t.y. mažesnė už galimą minimalią (0,05), pasirinkus 95 proc. reikšmingumo lygmenį, šis parametras yra reikšmingas. Viso modelio reikšmingumui įvertinti taip pat yra naudojama *Sig* reikšmė. Kadangi ji lygi 0,00 visą modelį galima įvardinti kaip statistiškai reikšmingą. Taigi galima patvirtinti pirmąją hipotezę ir konstatuoti, jog TUI Kauno regione daro didelę įtaką BVP didėjimui šiame regione.

Įvertinus BVP priklausomybę nuo TUI, siekiant patikrinti kitas tris iškeltas hipotezes, toliau atliekama TUI ir atrinktų rodiklių Kauno regione analizė bei tuo pačiu principu pateikiami bei įvertinami gauti rezultatai

Pirmasis tyrimo modelyje pasirinktas veiksnys yra *rinkos dydis*, kuris apibūdinamas gyventojų skaičiumi. Šiuo atveju priklausomas kintamasis Y yra TUI, o nepriklausomas kintamasis X yra rinkos dydis. Norint patikrinti antrąją hipotezę, reikia įvertinti rinklos dydžio daromą įtaką TUI kitimui Kauno regione. Panaudojus statistinės duomenų apdorojimo programos SPSS funkcijas, buvo gauta tokia regresijos lygtis:

$$Y = 44720,527 - 0,062x$$

Vertinant pateiktą regresijos lygtį, daroma išvada, kad gyventojų skaičiui Kauno regione padidėjus 1 tūkst., TUI sumažėja 0,062 mln.Lt ir galima teigti, kad egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp šių kintamųjų, kurio stiprumas patikrinamas 10 lentelėje pateiktais koeficientais.

10 lentelė

TUI ir rinkos dydžio regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,931	0,868	44720,527	0,062	0,000	0,000

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis.

Šiuo atveju gautas porinės koreliacijos koeficientas r_{xy} yra lygus 0,931 ir yra artimas vienetui, todėl galima teigti, kad ryšys tarp rinkos dydžio ir TUI Kauno regione yra labai stiprus, o įvertinus determinacijos koeficientą, konstatuojama, kad 86,8 % sudarytos regresijos lygties yra paaiškinama rinkos dydžio įtaka TUI, o 13,2% šiuo atveju tenka kitiems veiksniams.

Tikrinant šio sudaryto modelio reikšmingumą, jo, kaip ir parametro *b*, *Sig* reikšmės tenkina reikšmingumo sąlygą, kadangi šiuo atveju gautoji *Sig* reikšmė yra 0,00 yra mažiau nei 0,05, todėl šis modelis yra statistiškai reikšmingas vertinant TUI priklausomybę nuo rinkos dydžio. Taigi galima atmesti antrąją hipotezę, kadangi tyrimo metu paaiškėjo, jog rinkos dydis neigiamai veikia TUI Kauno regione.

Toliau siekiant patikrinti trečiąją hipotezę, atliekama VDU ir TUI Kauno regione priklausomybės analizė. Vertinant *vidutinio mėnesinio atlyginimo* Kauno regione įtaką TUI, programos SPSS pagalba gaunama tokia regresijos lygtis, kur šiuos atveju nepriklausomas kintamasis X yra vidutinis mėnesinis atlyginimas:

$$Y = 2,934x - 1124,195$$

Tokia priklausomybės lygtis parodo, kad vidutiniam mėnesiniam darbo užmokesčiui padidėjus 1 Lt, tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione padidėtų 2,934 mln. Lt. Ši regresijos lygtis parodo tiesioginį teigiamą kintamųjų ryšį, o ryšio stiprumą nustatantys koeficientai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė

TUI ir VDU regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,872	0,760	1124,195	2,934	0,000	0,000

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis.

Vertinant porinį koreliacijos koeficientą, kurio gauta reikšmė yra 0,872 galima teigti, kad ryšys tarp vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio ir TUI Kauno regione yra stiprus, tačiau silpnesnis nei TUI priklausomybės nuo rinkos dydžio. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas (0,76) parodo, kad 76% analizuojamos priklausomybės lygties yra paaiškinama vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio įtaka, o 24% lieka kitiems į lygtį neįtrauktiems kintamiesiems.

Kadangi *Sig* reikšmė parametro *b* ir viso modelio atžvilgiu yra lygi 0,00, patvirtinamas šių dviejų dydžių įtakos reikšmingumas. Vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio didėjimo teigiama įtaka TUI galėtų būti paaiškinama bendru regiono išsivystymo lygiu: jei regionas yra konkurencingas, jame yra gerai išvystyta infrastruktūra ir palanki verslo aplinka, šia pranašumai atsveria kaštus, susijusius su darbo jėga, o taip pat galima teigti, kad didėjantis vidutinis mėnesinis darbo užmokestis regione atspindi kvalifikuotos darbo jėgos augimą. Taigi galima atmesti trečiąją hipotezę, kadangi, atlikus regresinę analizę, konstatuojama, jog TUI ir VDU Kauno regione turi stiprią, tačiau tiesioginę priklausomybę.

Ansktenėse darbo dalyse jau buvo akcentuota *mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros* svarba investicinio klimato regione patrauklumui, todėl, siekiant įvertinti šio veiksnio įtaką TUI Kauno regione, sudaroma regresijos lygtis, kur nepriklausomas kintamasis *X* šiuos atveju yra BVP išlaidų dalis, tenkanti MTTP. Dėl statistinių duomenų neprieinamumo, šis dydis imama šalies mastu ir vertinama jo įtaka TUI Kauno regione, kur tokios formos gaunama regresijos lygtis:

$$Y = 5776,958x - 1750,274$$

Priklausomybės lygtis parodo, kad išlaidų MTTP daliai nuo šalies BVP padidėjus 1%, TUI Kauno regione padidėja 5,776958 mlrd. Lt ir tarp šių kintamųjų konstatuojama teigiama tiesioginė priklausomybė, t.y. padidėjus nepriklausomam kintamajam, priklausomas kintamasis taip pat padidėja. Koreliacinio ryšio stiprumo ir reikšmingumo koeficientai pateikiami žemiau esančioje lentelėje.

12 lentelė

TUI ir MTTP regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,747	0,558	5776,958	1750,274	0,008	0,008

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis.

Šiuo atveju gautas koreliacijos koeficientas yra lygus 0,747, kuris parodo stiprų ryšį tarp BVP dalies, skiriamos MTTP ir TUI Kauno regione. Tačiau determinacijos koeficientas (0,509) parodo, jog tik 50,9% šios regresijos lygties yra paaiškinama analizuojamo rodiklio įtaka, o 49,1%

tenka kitiems į lygtį neįtrauktiems veiksniams. Kadangi *Sig* reikšmė parametro *b* ir viso modelio atžvilgiu yra lygi 0,008, patvirtinamas šių dviejų dydžių įtakos reikšmingumas (žiūrėti x priedą) ir galima teigti, jog didėjant šiuolaikinių technologijų ir inovacijų lygiui šalyje, atsiranda galimybės didinti sukuriamų produktų konkurencingumui, todėl TUI ir patrauklumas joms turėtų didėti.

Ketvirtasis pasirinktas analizuoti veiksnys yra *ekonomikos atvirumo indeksas*, kuris parodo užsienio prekybos išsivystymo ir pajamų lygį šalyje. Todėl siekiant įvertinti šio rodiklio, kuris taip pat dėl ribotų statistinių duomenų pateikiamas šalies mastu, įtaką TUI Kauno regione, sudaroma tokia regresijos lygtis, kur nepriklusomas kintamasis *X* yra ekonomikos atvirumo indeksas:

$$Y = 4409,720 x - 2020,530$$

Gautoji regresijos lygtis parodo, kad ekonomikos atvirumo indeksui pakitus 1 vnt., TUI Kauno regione padidėtų 4,409 mlrd. Lt ir matoma tiesioginė teigiama priklausomybė tarp šių kintamųjų, kadangi vienam veiksniai padidėjus ta pačia kryptimi keičiasi ir kitas veiksnys. Ryšio tarp šių veiksnių stiprumui ir reikšmingumui patikrinti gauti koreliacijos ir determinacijos koeficientai, kurie pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

TUI ir ekonomikos atvirumo indekso regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,961	0,923	2020,530	4409,720	0,001	0,001

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis

TUI ir ekonomikos atvirumo koreliacijos koeficientas lygus 0,961 parodo labai stiprų ryšį tarp Lietuvos ekonomikos atvirumo laipsnio ir TUI Kauno regione. Tuo tarpu determinacijos koeficientas (0,923) atspindi, kad net 92,3 % sudarytos regresijos lygties yra paaiškinama šiuo kintamuoju ir tik 7,7% tenka kitiems kintamiesiems. Kadangi *Sig* reikšmė parametro *b* ir viso modelio atžvilgiu yra lygi 0,001, patvirtinamas šių dviejų dydžių įtakos reikšmingumas ir galima teigti jog Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas turi labai didelę teigiamą reikšmę TUI pritraukimui į Kauno regioną.

Paskutinis veiksnys, kurį reikia įvertinti ir patikrinti regresijos lygtimi, yra mokesčių našta, kuri šiuo atveju išreiškiama metiniu *pelno mokesčio tarifu*. Pasinaudojus statistinių duomenų apdorojimo programos SPSS pagalba, gaunama regresijos lygtis, kurioje nepriklausomas kintamasis *X* yra pelno mokesčio tarifas:

$$Y = 4245,021 - 134,566 x.$$

Gautoji regresijos lygtis parodo, kad pelno mokesčio tarifui padidėjus 1 %, TUI Kauno regione sumažėja 134,566 mln. Lt. Ir tarp šių kintamųjų aptinkama atvirkštinė priklausomybė. Koreliacinio ryšio stiprumo ir reikšmingumo koeficientai pateikiami žemiau esančioje lentelėje.

14 lentelė

TUI ir pelno mokesčio tarifo regresijos lygties koeficientai

Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai		Nestandardizuoti koeficientai		Reikšmingumo koeficientai	
Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas	Konstanta (a)	Koeficientas prie kintamojo (b)	Modelio reikšmingumo koeficientas <i>Sig</i>	Koeficiento <i>b</i> reikšmingumas
0,630	0,397	4245,021	134,566	0,051	0,051

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis

TUI ir pelno mokesčio tarifo gautasis koreliacijos koeficientas parodo vidutinę priklausomybę tarp šių dviejų kintamųjų ir yra lygus 0,630. Lygties reikšmingumui nustatyti naudotas determinacijos koeficientas (0,397), kuris šiuo atveju parodo, kad tik labai maža dalis, t.y. 39,7% regresijos lygties yra paaiškinama pelno mokesčio tarifo įtaka, o likusi dalis – 60,3 % tenka neįtrauktiems į lygtį kintamiesiems. Parametro *b* (*Sig* lygus 0,051) ir viso modelio reikšmingumo (*Sig* lygus 0,051) rodikliai taip pat rodo mažesnę reikšmingumo laipsnį. Taigi galima daryti išvadą, jog pelno mokesčio tarifo didėjimas ar mažėjimas tiesiogiai nedaro įtakos TUI kitimui, o Kauno regiono patrauklumas investuotojams priklauso nuo bendro investicinio klimato ir verslo sąlygų regione.

Atlikus TUI priklausomybės nuo kiekvieno iš tyrimui parinktų rodiklių regresinę analizę, galima atmesti ir ketvirtąją hipotezę, kadangi tyrimo metu nustatyta, jog mokesčių našta nėra svarbiausias TUI srautus lemiantis veiksnys, o atvirkščiais, šiuo atveju vertintas pelno mokeskis turi mažiausiai įtakos pritraukiant TUI į Kauno regioną.

Įvertinus kiekvieno veiksnio įtaką TUI Kauno regione laikant, kad kiti veiksniai yra nekintami, galima nustatyti, kuris iš šių veiksnių turėjo daugiausiai įtakos TUI Kauno regione. Kadangi tyrimo metu buvo nustatyta, jog pelno mokesčio tarifas tiesiogiai nedaro įtakos TUI, todėl šį veiksnį galima eliminuoti iš tolesnio tyrimo ir įtakos dydį nustatyti įvertinus *rinkos dydį* (gyventojų skaičių), *vidutinį mėnesinį darbo užmokestį* (Lt), *išlaidas MTTP* (proc.nuo BVP) ir *ekonomikos atvirumo indeksą* (importo ir eksporto sumos santykis su BVP), šiuos veiksnius atitinkamai pažymėjus x_1 , x_2 , x_3 ir x_4 .

Panaudojus SPSS programos funkcijas, naujoji visų kintamųjų regresijos lygtis įgauna tokią formą:

$$Y = -0,26 x_1 + 0,641 x_2 + 451,624 x_3 + 2587,226 x_4 + 17159,844.$$

Čia: x_1 = rinkos dydis;

x_2 = vidutinis mėnesinis darbo užmokestis;

x_3 = išlaidos MTTP;

x_4 = ekonomikos atvirumo indeksas.

Nustatyti priklausomybės stiprumui reikalingas charakteristikas matome 15 lentelėje.

15 lentelė

TUI ir joms įtaką darančių veiksnių regresijos lygties koeficientai

Kintamieji	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	Priklausomybės ir ryšio stiprumo koeficientai	
	Koeficientas prie kintamojo (b)	Konstanta (a)	Standartizuotas koeficientas beta (β)	Porinis koreliacijos koeficientas (r_{xy})	Determinacijos koeficientas
Rinkos dydis	-0,26	17159,844	-0,362	0,986	0,973
VDU	0,641		0,132		
MTTP	451,624		0,034		
Ekonomikos atvirumo indeksas	2587,226		0,564		

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis

Žvelgiant į porinį koreliacijos koeficientą, jis lygus 0,986, o determinacijos koeficientas – 0,973. Vadinasi, artimas vienetui porinis koreliacijos koeficientas patvirtina labai stiprią šių nagrinėtų dydžių priklausomybę, o determinacijos koeficientas (0,973) paaiškina, jog 97,3% rezultato pasiskirstymo priklauso nuo šių veiksnių.

Norint tarpusavyje palyginti nepriklausomus kintamuosius x ir nustatyti jų santykinę svarbą prognozuojant Y reikšmes, būtina rasti standartizuotos lygties koeficientų beta (β) įverčius (Čekanavičius, Murauskas, 2002). Naudojantis SPSS programa rasti koeficientai beta (β) ir standartizuota regresijos lygtis turi tokią formą:

$$y = -0,362 x_1 + 0,132 x_2 + 0,034 x_3 + 0,564 x_4.$$

Standartizuotos regresijos lygties koeficientas beta (β) leidžia įvertinti nepriklausomųjų kintamųjų įtakos reikšmingumą priklausomajam kintamajam eliminuojant matavimo vienetų ir duomenų pasiskirstymo skirtumą. Kuo standartizuotojo koeficiento modulis didesnis, tuo ši įtaka reikšmingesnė. Sudaryta standartizuota TUI priklausomybės lygtis parodo, jog didžiausia įtaka TUI Kauno regione pasižymėjo ekonomikos atvirumo indeksas ($\beta = 0,564$). Vadinasi, šalies ekonomikos atvirumo laipsnis daro didelę įtaką TUI Kauno regione. Rinkos dydis Kauno regione taip pat prisideda prie TUI kaitos ir tarp visų nagrinėtų veiksnių jam tenka 2 vieta ($\beta = -0,362$), nors šis veiksnys pasižymėjo neigiama įtaka TUI. 3 vietą pagal reikšmingumą turėjo vidutinis mėnesinis darbo užmokestis ($\beta = 0,132$). Be abejo, išlaidų MTTP skiriama BVP dalis taip pat reikalinga ($\beta =$

0,034), o ją galima susieti su kvalifikuotos ir konkurencingos darbo jėgos paklausa, kadangi šie veiksniai tarsi papildo vienas kitą.

Atlikus tiesioginių užsienio investicijų ir joms įtaką darančių veiksnių tyrimą bei nustatčius jų tarpusavio ryšius, galima patvirtinti arba atmesti tyrimo pradžioje iškeltas hipotezes (16 lentelė).

16 lentelė

Tyrimo hipotezių pagrindimas

HIPOTEZĖ	GAUTAS REZULTATAS (patvirtinta/atmesta)	PAGRINDIMAS
H1: Tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione daro didelę įtaką BVP augimui	PATVIRTINTA	Hipotezei patikrinti buvo atlikta BVP ir TUI priklausomybės analizė. Atlikus tyrimą nustatyta, kad kitiems veiksniams nekintant, BVP turi stiprią tiesioginę priklausomybę nuo TUI Kauno regione, o TUI yra reikšmingas dydis vertinant BVP augimą Kauno regione.
H2: Rinkos dydis teigiamai veikia tiesiogines užsienio investicijas Kauno regione	ATMESTA	Hipotezė atmetama, kadangi atlikus tyrimą, nustatyta, kad rinkos dydis, skirtingai nei tikėtasi, neigiamai veikia TUI Kauno regione ir ryšys tarp jų yra labai stiprus. Kitaip tariant, gyventojų skaičiais Kauno regione didėjant, TUI šiame regione mažėja.
H3: Didėjantis vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Kauno regione turi stiprų atvirkštinį ryšį su tiesioginėmis užsienio investicijomis	DALINAI PATVIRTINTA	Hipotezė iš dalies patvirtinama, kadangi atlikus tyrimą, nustatyta, kad TUI turi stiprią priklausomybę nuo vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, tačiau ryšys tarp šių rodiklių yra tiesioginis. Kitaip tariant vid. mėnesiniam darbo užmokesčiui Kauno regione didėjant, TUI kinta ta pačia kryptimi.
H4: Svarbiausias tiesioginių užsienio investicijų srautus lemiantis veiksnys yra mokesčių našta	ATMESTA	Hipotezė atmetama, kadangi atlikus tyrimą, nustatyta, kad mokesčių našta yra mažiausią reikšmingumą ir silpniausią ryšį su TUI turintis veiksnys. O svarbiausiu veiksnium, veikiančiu TUI buvo įvardintas šalies ekonomikos atvirumas.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibendrinant ekonominių veiksnių poveikio tiesioginėms užsienio investicijoms tyrimo rezultatus, konstatuojama, kad stipriausią ryšį (0,961) su TUI Kauno regione turi šalies ekonomikos atvirumas, kuris dažnai gali būti interpretuojamas keliais aspektais: jis gali būti susijęs su mažesniais prekybos apribojimais arba didesnėmis importo apimtims, kurios reiškia, kad šalies viduje yra vartojama daugiau kitose šalyse pagamintų prekių, kas gali paskatinti investuotojus perkelti gamybą į tą šalį. Antrasis pagal ryšio stiprumą (0,931) yra rinkos dydis, kuris skirtingai nei teorinėse analizėse, Kauno regione pasireiškia atvirkštiniu ryšiu su TUI. Atlikus tyrimą taip pat paaiškėjo, kad vienas iš svarbiausių TUI darančių įtaką veiksnių yra vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, kurio didėjimas Kauno regione daro teigiamą įtaką ir TUI didėjimui. Toks šių rodiklių ryšys galia būti siejamas su bendru regiono konkurencingumo lygio, infrastruktūros ir palankios

verslo aplinkos išvystymu, kuri investuotojams asocijuojasi su augimo ir plėtros galimybe perspektyvoje, o darbo užmokesčio didėjimas – su kvalifikuota ir produktyvia darbo jėga. Išlaidų dalis, tenkanti mokslo ir technologijų plėtrai šalies mastu taip pat turi reikšmę TUI Kauno regione, kadangi tokiu būdu skatinamos didesnę pridėtinę vertę kuriančios pramonės šakos, kurios prisideda prie bendro regiono investicinio klimato patrauklumo. Tuo tarpu mokesčių našta, šiuo atveju išreikšta pelno mokesčio tarifu, nėra labai reikšminga TUI Kauno regione ir eliminuojama kaip kliūtis TUI augimui perspektyvoje.

3.3. Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognozė ir perspektyvos

Įvertinus tiesioginėms užsienio investicijoms Kauno regione įtaką darančius veiksnius ir patikrinus jų reikšmingumą, tikslinga būtų įvertinti šių veiksnių ir TUI kitimo tendencijas ateityje. TUI prognozė Kauno regione atliekama remiantis anksčiau sudaryta TUI priklausomybės funkcija:

$$Y = -0,26 x_1 + 0,641 x_2 + 451,624 x_3 + 2587,226 x_4 + 17159,844.$$

Tyrimo metu sudarytoje funkcijoje įvardijus priklausomus ir nepriklausomus kintamuosius, gaunama tiesioginių užsienio investicijų regresijos lygtis, kuri įgauna tokį pavidalą:

$$TUI = -0,26 * \text{rinkos dydis} + 0,641 * VDU + 451,624 * \text{išlaidos MTTP} + 2587,226 * \text{ekonomikos atvirumo indeksas} + 17159,844$$

Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognozavimui atlikti naudojama Microsoft Excel programos TREND funkcija, kuri naudojama ilgo laikotarpio prognozėms atlikti. Ekonomikoje ilguoju laikotarpiu laikomas periodas ilgesnis nei 1 metai, todėl TUI Kauno regione prognozei pasirenkamas 2010–2013m. periodas, kadangi dėl besikeičiančios ekonominės situacijos šalyje ir vangiai nuspėjamų realių makroekonominių rodiklių pokyčio ekonominės krizės akivaizdoje tiek šalies, tiek atskiro jos regiono ribose, toliau prognozuoti TUI Kauno regione nebūtų tikslinga. TUI Kauno regione prognozei atlikti, turime skaičiuoti naujas veiksnių, lemiančių TUI, reikšmes priklausančias nuo laiko $x(t)$. Bendras lygties pavidalas atrodytų taip:

$$X_n = a_0 + a_n * t.$$

Čia: X_n – vienas iš veiksnių, darančių teigiamą įtaką TUI Kauno regione.

t – laikas;

a_0 – konstanta.

Remiantis pirminiais tyrimo duomenimis (8 lentelė) ir Microsoft Office Excel programos LINEST funkcija, kuri, naudodama mažiausių kvadratų metodą, apskaičiuoja tiesinės regresijos lygties koeficientų a_0 ir a_n įverčius, randame naujus lygties koeficientus:

TUI įtaką darančių veiksnių tiesinių regresijos lygčių koeficientai

	Rinkos dydis (x_1)	VDU (x_2)	Išlaidos MTTP (x_3)	Ekonomikos atvirumo indeksas (x_4)
a_0	664,814	1514,74	0,8314	1,3099
a_n	-4,343	76,23	0,031	0,063

Šaltinis: sudaryta autorės

Gautus naujus koeficientus įrašę į lygtį gauname keturias naujas TUI veikiančių veiksnių priklausomybės nuo laiko funkcijas:

$$X_1 = 664,814 - 4,343 * t$$

$$X_2 = 1514,74 + 76,23 * t$$

$$X_3 = 0,8314 + 0,031 * t$$

$$X_4 = 1,3099 + 0,063 * t.$$

Naujoji TUI priklausomybės nuo laiko funkcija įgauna tokią formą:

$$TUI_n = 21722,427 + 226,988 * t_n$$

Naudojantis TREND funkcija prognozuojant išskirtų TUI Kauno regione veikiančių veiksnių – rinkos dydžio, vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio (VDU), išlaidų MTTP, ir šalies ekonomikos atvirumo indekso – reikšmes 2010–2013 m., gauti rezultatai, kurie pateikiami 18 lentelėje.

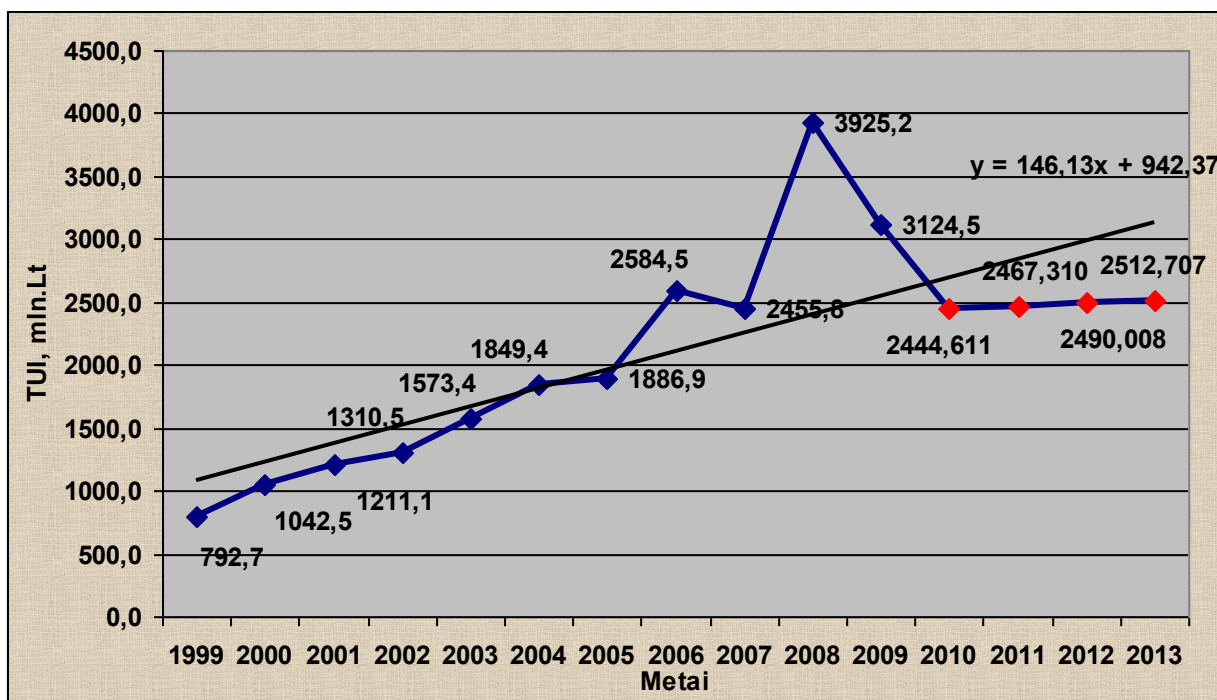
TUI įtaką Kauno regione darančių veiksnių prognozuojamos reikšmės 2010–2013 m.

	Rinkos dydis (x_1)	VDU (x_2)	Išlaidos MTTP (x_3)	Ekonomikos atvirumo indeksas (x_4)
2010	612,692	2429,50	1,203	2,0659
2011	608,348	2505,73	1,234	2,1289
2012	604,005	2581,96	1,265	2,1919
2013	599,661	2658,19	1,296	2,2549

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Microsoft Excel programa gautais duomenimis.

Remiantis aukščiau lentelėje pateiktais duomenimis, 2010–2013 m. pastebimas vidutinio mėnesinio atlyginimo didėjimo perspektyvos Kauno regione, kuris vidutiniškai per metus turėtų didėti 3%. Išlaidos mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai šalies mastu taip pat turi tendenciją didėti vidutiniškai 2 %, o ekonomikos atvirumo indeksas – 2,8%. Tuo tarpu rinkos dydis, kuris išreikštas gyventojų skaičiumi, prognozuojamu periodu turėtų mažėti vidutiniškai 0,6 %, tačiau toks reiškinys yra normalus, atsižvelgiant į esamą ekonomikos situaciją bei didėjančius emigracijos tempus.

Įvertinus TUI Kauno regione veikiančių veiksnių kitimą prognozuojamu laikotarpiu, pasinaudojant ta pačia TREND funkcija galima atlikti TUI prognozę Kauno regione, kurios rezultatai pateikiami 20 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės

20 pav. Prognozuojamas TUI kitimas Kauno regione 2010–2013 m.

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione, veikiant tokiems veiksniams, kaip rinkos dydis, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas bei išlaidos MTTP, prognozuojamu periodu turi tendenciją mažėti. Remiantis gautais prognozės duomenimis, TUI srautai Kauno regione 2011–2013 m. vidutiniškai turėtų mažėti 9% per metus. Didžiausias TUI sumažėjimas laukiamas 2010 m., kai TUI Kauno regione lyginant su 2009 m. turėtų sumažėti 21,76%. Tokia TUI kitimo tendencija yra pakankamai reali atsižvelgiant į dabartinę ir ekonomikos ekspertų prognozuojamą ekonomikos situaciją. Kadangi TUI Kauno regione įtakos turi ir rodikliai, skaičiuojami Lietuvos mastu (ekonomikos atvirumo indeksas ir išlaidos MTTP), todėl ir šių rodiklių pokytis prognozuojamu periodu yra labai svarbus veiksnys, lemiantis TUI Kauno regione. Iš 18 lentelės matyti, kad ekonomikos atvirumo indeksas 2010–2013 m. vidutiniškai turėtų didėti 3% per metus, kas rodo, jog šalies mastu nors ir nežymiai, tačiau turėtų atsigausti tiek eksporto, tiek importo apimtys, kurios ir lemia ekonomikos atvirumo indekso kitimą teigiama linkme. Kito šalies mastu vertinamo rodiklio – išlaidų MTTP dalies – laukiamas pokytis taip pat yra teigiamas. Vidutiniškai šis rodiklis prognozuojamu laikotarpiu turėtų didėti 2,5%. Toks pokytis yra gana teigiamas, kadangi parodo, jog atsigaunant šalies ekonomikai lėšos yra didinamos ir labai svarbiai regiono investicinio klimato sudedamajai daliai – mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai. Tuo tarpu TUI Kauno regione lemiantys paties regiono rodikliai – vidutinis mėnesinis darbo užmokestis bei rinkos dydis – prognozuojamu

laikotarpiu pasižymi skirtingų krypčių kitimo tendencijomis. Analizuojant 18 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad VDU Kauno regione vidutiniškai turėtų didėti 3% per metus. Toks nors ir nedidelis, tačiau teigiamas šio rodiklio kitimas gali būti siejamas su nežymiai gerėjančia padėtimi šalies darbo rinkoje ir palyginti vienu iš mažiausių nedarbo lygiu Kauno regione. Prognozuojamas VDU didėjimas Kauno regione turi labai teigiamos įtakos investuotojų pritraukimo atžvilgiu, kadangi tai vienas iš pagrindinių darbo rinkos konkurencingumą ir kvalifikuotos darbo jėgos augimą imituojančių rodiklių. Kitas veiksnys lemiantis TUI Kauno regione yra rinkos dydis, kurio prognozuojamas kitimas 2010–2013 m. yra neigiamas. Šis rodiklis prognozuojamu laikotarpiu turėtų mažėti vidutiniškai 0,7% per metus. Toks šio rodiklio pokytis gali būti siejamas su vis didėjančiais emigracijos tempais. Tačiau teigiamas trijų iš keturių vertintų TUI Kauno regione lemiančių veiksnių kitimas yra nepakankamas tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione didėjimui 2010–2013 m. Žinoma tam įtakos turi ir nepalanki ekonomikos situacija šalyje, tačiau vertinant kiekvieną veiksni atskirai, turėtų būti imamasi tam tikrų veiksmų ir atitinkamų sprendimų, siekiant skatinti TUI į Kauno regioną pritraukimą.

Taigi atlikus tiesioginių užsienio investicijų prognozę Kauno regione, konstatuojama, kad TUI Kauno regione 2010–2013 m. turi tendenciją mažėti, todėl norint pagerinti Kauno regiono padėtį ir skatinti TUI pritraukimą į vieną iš didžiausių investicinį potencialą turinčių Lietuvos regionų, reikia gerinti tiek regiono investicinį klimata, tiek skatinti aktyvią valstybės politiką investuotojų atžvilgiu. Šiam tikslui svarbu panaudoti paties Kauno regiono turimus teritorinius, darbo jėgos ir kitus pranašumus, didinančius šio regiono konkurencingumą kitų regionų atžvilgiu. Tačiau gerinant Kauno regiono investicinio klimato sąlygas, turi būti nustatytos aiškios prioritetingos sritys, reikalaujančios ypatingo dėmesio ir darančios didelę įtaką TUI srautams. Todėl siekiant formuoti patrauklias TUI pritraukimo į Kauno regioną sąlygas, galima remtis anksčiau sudaryta lygtimi, kurią galima įvardinti kaip TUI skatinimo į Kauno regioną veikiančių veiksnių modeliu (21 pav.), kadangi čia aiškiai iškirti ir matematiškai išreikšti labiausiai TUI Kauno regione veikiantys veiksniai bei jų reikšmingumo lygis.

$$TUI = -0,362 *rinkos dydis + 0,132* VDU + 0,034 * išlaidos MTTP + 0,564 *ekonomikos atvirumo indeksas.$$

Šaltinis: sudaryta autorės pagal SPSS programos duomenis

21 pav. TUI Kauno regione įtaką darančių veiksnių modelis

Aukščiau pateiktą TUI Kauno regione lemiančių veiksnių modelį galima įvardinti kaip funkcinį modelį, kuris vaizduoja tam tikrų rodiklių sąveiką ir supaprastintai atspindi realią situaciją.

Šio modelio pagrindinis tikslas – išryškinti veiksnius, kurie turėtų būti skatinami ir kurių gerinimui turėtų būti sukurtos palankios sąlygos TUI pritraukimui į Kauno regioną. Šis modelis konkrečiu atveju atspindi tik TUI priklausomybę nuo tam tikrų veiksnių Kauno regione ir jame pateikiami tik tyrime vertinti TUI Kauno regione veikiantys kiekybiškai įvertinami rodikliai, tačiau pačiu modelio principu galėtų būti remiamasi rengiant tiek šalies, tiek atskiro jos regiono investicijų skatinimo ir investicinės aplinkos gerinimo projektus, kadangi modelyje gali būti įtraukiami arba eliminuojami tam tikri veiksniai, atitinkamai veikiantys TUI specifiniame regione. Tokio modelio sudarymas turėtų būti pradinis žingsnis kuriant investicijų pritraukimo strategijas, kadangi tyrimo metu buvo nustatyta, kad tam tikri veiksniai, kurie teoriškai vertinami kaip reikšmingi TUI atžvilgiu, praktiškai gali neturėti didelės reikšmės, kaip pavyzdžiui pelno mokesčio tarifas nėra reikšmingas veiksnys TUI pritraukimui į Kauno regioną. Eliminuojujant tam tikrus veiksnius, galima išvengti bereikalingų lėšų ir laiko švaistymo gerinant tas sritis, kurios praktiškai neturi didelės reikšmės investuotojams. TUI funkcinis modelis yra naudingas dar ir tuo, kad jame ne tik išskiriami tam tikri prioritetiniai tiesioginėms užsienio investicijoms darantys įtaką rodikliai, tačiau kartu pateikiama ir įvertčiai, atspindintys šių rodiklių įtakos reikšmingumą.

Aukščiau pateiktame TUI skatinančių veiksnių Kauno regione modelyje aiškiai išryškinamas tiek šalies, tiek paties regiono indėlis į TUI skatinimą regione. Labai didelė reikšmė tenka Lietuvos ekonominio atvirumo indeksui, kuris susideda iš importo ir eksporto sumos santykio su šalies BVP. Todėl Lietuva, būdama mažos ekonomikos valstybe, kurios didelė dalis suvartojamos produkcijos yra importuojama, turėtų skatinti eksportą, kuris tokiai ekonomikai yra pagrindinis pajamų šaltinis, padedantis padengti importo išlaidas. Siekdama skatinti eksportą, Lietuva turėtų remti ir skatinti į eksportą orientuota įmonės bei pramonės šakas. Didelis ekonomikos atvirumas padėtų skatinti vertikaliąsias investicijas į šalį. Tuo tarpu išlaidų MTTP didinimas Lietuvai, kaip besivystančiai šaliai, padėtų atkreipti investuotojų dėmesį, kadangi investicijos labai priklauso nuo to, į kokią sritį pati šalis kreipia daugiausiai dėmesio. Tuo tarpu siekiant kelti vidutinio mėnesinio atlyginimo dydį Kauno regione, turėtų būti vykdoma švietimo sistemos reforma ir vertėtų sumažinti universitetų skaičių šiame regione tuo padidinant universitetinio išsilavinimo kokybę bei parengiant kuo daugiau kvalifikuotų specialistų, kurie yra labai svarbi darbo rinkos dalis, parodanti regiono išsivystymo lygį. Kaip žinoma Kauno regionas turi gana gerą investicinį potencialą, kuriam yra gerai išvystyta infrastruktūra bei patogi geografinė padėtis. Taip pat vienas iš Kauno regiono privalumų yra Kauno laisvoji ekonominė zona (LEZ), kurioje galėtų tobulinamos ir kuriamos palankesnės sąlygos plyno lauko investicijoms, bei spartesnis pramoninių parkų steigimas, kurie turi jau sutvarkytą infrastruktūrą ir yra skirti daugiau kaip vienam plyno lauko investicijų projektui įgyvendinti. Tuo tarpu mokslo ir technologijų parkų steigimas Kauno regione taip pat padėtų didinti šio regiono konkurencingumą, skatinti kokybės ir

inovacijų kultūrą bei organizuoti žinių ir technologijų perdavimą į rinką. Taigi vertinant Kauno regiono turimą potencialą TUI pritraukimui, galima teigti, kad šio regiono perspektyvos TUI pritraukimo kontekste yra labai didelės, tačiau reikalingas ne tik vietinės valdžios bet ir visos šalies indėlis.

Apibendrinant konstatuojama, jog pagrindiniai veiksniai, lemiantys TUI Kauno regione, yra šalies ekonomikos atvirumas, išlaidos MTTP, skiriamos šalies mastu, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Kauno regione bei rinkos dydis jame. Prognozuojant TUI Kauno regione 2010–2013 m. nustatyta, kad prognozuojamu periodu TUI Kauno regione turėtų mažėti ir tai yra paaiškinama ne tik bendra ekonomikos padėtimi, tačiau ir nepakankamu jas veikiančių rodiklių teigiamu progresu. Nors ekonomikos atvirumo indėkas, išlaidos MTTP ir VDU remianti atlikta prognoze turėtų didėti, tačiau jų didėjimas yra nepakankamas, kad didintų TUI srautus į Kauno regioną. Tuo tarpu vertinant sudaryto funkcinio TUI pritraukimo į Kauno regioną modelio reikšmę, konstatuojama, kad didžiausias dėmesys siekiant pritraukti TUI į Kauno regioną turėtų būti skiriamas šalies mastu į eksportą orientuotų įmonių skatinimui, išlaidų MTTP didinimu, o Kauno regione turėtų būti atkreipiamas dėmesys į kvalifikuotos darbo jėgos didinimą, LEZ bei pramoninių bei mokslo ir technologijų parkų plėtrą bei naujų steigimą.

IŠVADOS

1. Išanalizavus teorinius tiesioginių užsienio investicijų aspektus, daroma išvada, kad užsienio investicijos apskritai yra tiek didelių, tiek mažų, tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių ekonomikos augimo pagrindas. Besivystančiose šalyse TUI yra priemonė sparčiau plėtoti ūkį, tobulinti industrinę bazę, o šalies vidaus ekonomikai teikiama nauda yra įvairiapusė: makroekonominio aspektu, TUI paremia vietinį kapitalą, didina našumą bei užimtumą, tuo tarpu įmonės lygiu TUI skatina naujų technologijų naudojimą, naujų vadybos ir marketingo metodų taikymą. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo laipsnis taip pat nusako ir šalies ar atskiro regiono konkurencingumą tam tikroje ekonominėje erdvėje. TUI teigiamų poveikių kombinacija leidžia pasiekti bendro gyvenimo lygio kilimą, šalies įtakos pasaulinėje rinkoje ir tarptautinėje konkurencijoje stiprėjimą, o šalis, nepritraukianti užsienio kapitalo rizikuoja likti nepastebėta pasauliniame ūkyje.

2. Išanalizavus tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse ištyrimo lygį teoriniu aspektu, daroma išvada, kad TUI įtaka Baltijos šalių ekonomikai analizuojama taikant skirtingus modelius ir vertinant skirtingus kintamuosius. Skirtingų modelių naudojimas yra naudingas, kadangi leidžia empiriškai patikrinti teorinius teiginius. Kiekybiškai vertinant pagrindinius TUI veikiamus ekonomikos rodiklius, bei veiksnius, darančius įtaką TUI pritraukimui į Baltijos šalis, pasirenkama keli pagrindiniai TUI veikiami rodikliai – BVP, importas ir eksportas, o kaip labiausiai TUI darantys įtaką veiksniai išskiriami vidutinis atlyginimas, ekonomikos atvirumas, rinkos dydis bei mokesčių našta. Baltijos šalys taip pat yra įtraukiamos į kokybinius TUI tyrimus, kuriuose vertinamas investicinis klimatas šalyje, o pagrindiniu veiksniumi įvardijamos institucijos.

3. Atlikus tiesioginių užsienio investicijų srautų dinamikos analizę Baltijos šalyse, Lietuvoje ir Latvijoje pastebimos šiek tiek kitokios TUI kitimo tendencijos, nei Estijoje. Didžiausias TUI augimas Latvijoje pastebimas nuo 2005 m. iki 2006 m., o Lietuvoje – iki 2002 m. Nors TUI srautai į Lietuvą pradėjo tekėti vėliau, nei į Estiją ar Latviją, tačiau jų augimas Lietuvoje buvo didesnis nei kitose dviejose Baltijos šalyse. Didžiausiai investuotojai į Baltijos šalis yra Skandinavijos šalys – Švedija bei Suomija, o daugiausiai investicijų tenka finansinio tarpininkavimo, apdirbamosios gamybos, nekilnojamojo turto ir nuomos, didmeninės ir mažmeninės prekybos bei rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybos veiklos rūšims.

4. Išanalizavus veiksnų, darančių įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms, kitimo tendencijas Baltijos šalyse, daroma išvada, kad didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas šalyse skatina tiesioginių užsienio investicijų srautus visose Baltijos šalyse. Tai paaiškinama bendru šalies

ekonomikos išsivystymo lygiu: jei šalis yra konkurencinga, joje pakankamai gerai išvystyta infrastruktūra ir palanki verslo aplinka, o šie pranašumai atsveria trūkumus, susijusius su darbo jėgos kaštais. Tuo tarpu rinkos dydis neturi įtakos užsienio kapitalo srautams augti, kadangi nepaisant rinkos dydžio mažėjimo Baltijos šalyse, TUI srautai jose pasižymi didėjimo tendencija. Lyginant tiesioginių užsienio investicijų bei eksporto ir BVP kitimo tendencijas Baltijos šalyse, galima teigti, jog TUI daro tik teigiamą įtaką šalies eksporto srautams ir BVP apimčiai.

5. Atlikus tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione empirinį tyrimą, nustatyta, kad tiesioginės užsienio investicijos šiame regione turi labai stiprų (koreliacijos koeficientas 0,927) poveikį bendrojo vidaus produkto sukūrimui. Įvertinus tiesioginėms užsienio investicijoms įtaką darančių veiksnių poveikį, konstatuojama, kad stipriausią ryšį (0,961) su TUI Kauno regione turi šalies ekonomikos atvirumas, kuris dažnai įvardijamas kaip vienas iš svarbiausių veiksnių, parodančių šalies pasiruošimą pritraukti tiesiogines užsienio investicijas. Kitas stipria (0,872) tiesiogine priklausomybe su TUI Kauno regione pasižymėjusių veiksnių yra vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, kurio didėjimas daro teigiamą įtaką TUI Kauno regione, kas gali būti siejama su regione esančia kvalifikuota ir produktyvia darbo jėga. Atliktas tyrimas parodė, kad išlaidos mokslo ir technologijų plėtrai šalies mastu taip turi įtakos TUI Kauno regione, o mokesčių našta, išreikšta pelno mokesčio tarifu, pasižymi mažu reikšmingumu pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas į šį regioną.

6. Remiantis atlikta tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione prognoze 2010-2013 m., konstatuojama, jog veikiant tokiems veiksniams, kaip rinkos dydis, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis, Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas bei išlaidos MTTP, TUI Kauno regione vidutiniškai turėtų mažėti 9% per metus. Didžiausias TUI sumažėjimas – 21,76% laukiamas 2010 m. Siekiant skatinti TUI pritraukimą į vieną iš didžiausių investicinių potencialą turinčių Lietuvos regionų reikalingas ir vietinės valdžios, ir visos valstybės indelis. Lietuva turėtų remti ir skatinti į eksportą orientuotas įmones bei pramonės šakas, tuo didindama ekonomikos atvirumą. Kauno regione vertėtų sumažinti universitetų skaičių tuo padidinant universitetinio išsilavinimo kokybę bei parengiant kuo daugiau kvalifikuotų specialistų, kurie yra labai svarbi darbo rinkos dalis, parodanti regiono išsivystymo lygį. Efektyviau išnaudojami Kauno regiono privalumai – infrastruktūra, patogi geografinė padėtis, laisvoji ekonominė zona (LEZ), kurioje galėtų tobulinamos ir kuriamos palankesnės sąlygos plyno lauko investicijoms, bei spartesnis pramoninių parkų steigimas. Tuo tarpu mokslo ir technologijų parkų steigimas Kauno regione taip pat padėtų didinti šio regiono konkurencingumą, skatinti kokybės ir inovacijų kultūrą bei organizuoti žinių ir technologijų perdavimą į rinką.

BANEVIČIŪTĖ, Vaiva (2010) *The Perspectives of Foreign Direct Investment in Kaunas Region*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 68 p.

SUMMARY

Foreign direct investment is considered as one of the main factors influencing economic growth and development of a particular region.

The object of the paper work is foreign direct investment in Kaunas region. The main tasks that were held in order to reach the target: to evaluate the influence and importance of foreign direct investment in development of country's economy; to reveal the models that are used in research of foreign direct investment; to estimate quantitative changes of foreign direct investment in Lithuania and other Baltic states providing economic interpretations; to perform an empirical study on main factors influencing foreign direct investment in Kaunas region and make a forecast based on most important factors.

Paper consists of three main parts. In the first part influence of foreign direct investment on development of a country and region is being analyzed; the second part consists of statistical analysis of foreign direct investment and its factors in Baltic states pointing out Lithuania's case; the third part includes empirical analysis of factors influencing foreign direct investment in Kaunas region. Paper volume: 68 pages, 19 tables, 21 figures and 63 references used.

Empirical research revealed that the most important factors influencing foreign direct investment in Kaunas region are economic openness, average monthly wage and market size which makes negative impact to foreign direct investment in Kaunas region. The predicted forecast indicated that in following four years foreign direct investment has a tendency to be lower than it is at the moment and decisions need to be made to preserve this.

LITERATŪRA

1. AB „HANSABANKAS“ (2008) *Baltijos šalių apžvalga . Per neramius vandenis.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://akademija.manager.lt/content/files/155614858247af3cc03f6e4.pdf>>.
2. BEVAN, A.; ESTRIN, S. (2000) *The determinants of foreign direct investment in transition economies.* . [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. balandžio 8 d.] Prieiga per Internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.124.8766&rep=rep1&type=pdf>>.
3. BEVAN, A.; ESTRIN, S.; MEYER, K. (2004) *Foreign direct investment location and institutional development in transition economies.* International business review. p. 43 – 64. ISSN 0969-5931.
4. BOGUSLAUSKAS, V (2004) *Ekonometrikos pagrindai.* Kaunas: Technologija. 263 p. ISBN 9955–09–747–7.
5. BORA, B (2002). *Theory and measurement of FDI: The international distribution of multinational production.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. gruodžio 8 d.] Prieiga per Internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=8&hid=8&sid=d0261009-7fd5-4884-be3e-ba9e490256ce%40sessionmgr9#db=bth&AN=17449281>>.
6. CHEUNG, K.; LIN, P. (2003) *Spillover effects of FDI on innovation in China: Evidence from the provincial data.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ln.edu.hk/econ/staff/plin/CER-04.pdf>.
7. COPENHAGEN ECONOMICS (2006) *Study on FDI and regional development.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.copenhageneconomics.com/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2FFiles%2FFiler%2FPublikationer%2F16701StudyFDIregionalDevelopment.pdf>>.
8. ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. (2002) *Statistika ir jos taikymai.* Vilnius: TEV, 268 p. ISBN 9955–491–16–7.
9. DOMARKIENĖ, L.; MIŠKINIS, G.; (2006) *Investicijų skatinimas Lietuvoje.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.e-library.lt/resursai/DB/StatistikosDep/LEA/2006-02/L083-089.pdf>>.
10. DUNNING, J. H.; NARULA, R. *The investment development path revisited. Foreign Direct Investment and Governments: Catalysts for Economic Restructuring.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=9VLIYP1AgEsC&oi=fnd&pg=RA1-PA1-IA16&dq=%22Dunning%22+%22The+investment+development+path+revisited%22+&ots=ecc_fS>

pQXC&sig=Ow8XgfhEHYzxtV_vhHKjxblRSQ#v=onepage&q=%22Dunning%22%20%22The%20investment%20development%20path%20revisited%22&f=false >.

11. DŽIUGAITĖ, R.; NEDZVECKAS, J. (2001) *Užsienio investicijų dinamika Lietuvoje. Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 119-126. ISBN 9986–13–964–3.

12. EDWARDS, R (2002) *FDI: Strategic Issues*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=13&hid=116&sid=e50ce06e-b479-48c8-ab7a-5755fc150f1d%40sessionmgr103> >.

13. EKONOMINIO BENDRADARBAIVIMO IR PLĖTROS ORGANIZACIJA (2000) *OECD apžvalgos 1999–2000. Baltijos šalys. Regioninė ekonominė analizė*. Vilnius: Diemedžio leidykla. 250 p. ISBN 9986–23–074–8.

14. ECONOMY WATCH (2008) *Foreign direct investment*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.economywatch.com/foreign-direct-investment/> >.

15. ESTIJOS BANKAS (2010) *Statistical indicators*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.eestipank.info/pub/en/dokumendid/statistika/> >.

16. ESTIJOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS (2010) *Statistical database: economy*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: < http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/databasetree.asp >.

17. EUROSTAT (2010) *Statistics*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: < <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes> >.

18. EUROPOS SAJUNGOS OFICIALUSIS LEIDINYS (2008). *Rezoliucija dėl tiesioginių užsienio investicijų poveikio Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybėms*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. sausio 9d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:058:0026:0028:LT:PDF> >.

19. GARALIENĖ, R.; BELAZARIENĖ, G. (2001) *Regiono investicinio klimato formavimas*. Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija. p. 127-130. ISBN 9986–13–964–3.

20. GEDVILAITĖ, R (2007) *Lietuvos investicinio klimato formavimas ir plėtra*. Kaunas: KTU. Magistro tezės.

21. GILPIN, R (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė. 518 p. ISBN 9986–856–21–3.

22. GINEVIČIUS, R.; RAKAUSKIENĖ, O.G.; PATALAVIČIUS, R.; TVARONAVIČIENĖ, M.; KALAŠINSKAITĖ, K.; LISAUSKAITĖ, V. (2005) *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Technika. 312 p. ISBN 9986-05-937-2.
23. GRAHAM, Jeffrey; SPAULDING, Barry (2005). *Understanding foreign direct investment*. [interaktyvus]. Iš going-global.com. [žiūrėta 2009 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.going-global.com/articles/understanding_foreign_direct_investment.htm>.
24. GRIŽAS, R. A (2006). *Globaliniai ekonominiai procesai*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras. 105 p. ISBN 9986-826-24-1.
25. GRIŽAS, R.A (2000) *Tarptautiniai valiutiniai-finanšiniai santykiai ir globalizacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 86 p. ISBN 9986-19-371-0.
26. HILPERT, U (2003) *Regionalisation of globalised innovation*. London. 246 p ISBN 0-415-21730-X.
27. HSIAO, C.; SHEN, Y (2003) *Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Importance of Institutions and Urbanization*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/bsi/detail?vid=9&hid=112&sid=60694892-49a5-45e3-9753-4de14f5d58ed%40sessionmgr104&bdata=JnNpdGU9YnNpLWxpdmU%3d#db=bth&AN=45219752>>
28. KANCEREVIČIUS, G (2006) *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltijos leidykla. 864 p. ISBN 9955-551-93-3.
29. KARDELIS, K (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 3-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Judex. 398 p. ISBN 9955-655-35-6.
30. KAUNO REGIONO PLĖTROS AGENTŪRA (2000) *Invest in Kaunas region*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.investkaunasregion.lt/>>.
31. KILIJONIENĖ, A.; SIMANAVIČIENĖ, Ž. (2007) *The evaluation of implementation of regional policy*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=3&hid=9&sid=2d301c87-d157-43c9-bb06-212aa432ba09%40sessionmgr111>>.
32. KINOSHITA, Y.; CAMPOS, N. (2002) *The location determinants of foreign direct investment in transition economies*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. gruodžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:jWjRuEV_v7cJ:project.iss.u-tokyo.ac.jp/nakagawa/members/papers/3%289%29kinoshita.final.pdf+Foreign+investment+location+and+institutional+development+in+transition+economies&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEShzzt4YW0z5JpPy-h9O56x513_U8-rqoBOiDmySLk9IE-gUTLFZ0fRrDzOBM_e6c1CbE->

[Y_Gt7uq9Lb0GAn5mJt4OHO4JqBS1eA2FcZ0-Ak-fLvPzJecrxJGGRuTAyziQAwwN3R&sig=AHIEtbTyTG0ecxpE0goSyC3M8cps-oAXeA](http://www.vakarai.lt/news.php%3Fid%3D517+uzsienio+investicijos&hl=lt&ct=clnk&cd=11&gl=lt) >.

33. KVAINAUSKAITĖ, V (2003) Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas: Technologija. 107 p. ISBN 9955–09–453–2.

34. LAPĖNIENĖ, Vilija (2007). *Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje per 2007 metų I pusmetį padidėjo 13 %*. [interaktyvus]. Iš vakarai.lt. [žiūrėta 2009 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <
www.vakarai.lt/news.php%3Fid%3D517+uzsienio+investicijos&hl=lt&ct=clnk&cd=11&gl=lt >.

35. LATVIJOS BANKAS (2010) *Statistics*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bank.lv> >.

36. LIETUVOS EKONOMINĖS PLĖTROS AGENTŪRA (1997) *Investuok Lietuvoje*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: < www.lepa.lt >.

37. LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ (2007) *Investicijų skatinimo programa*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <
http://www.lps.lt/usr_img/programa.doc>.

38. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS (1999) *Lietuvos investicijų įstatymas*. Nr. VIII–1312 [interaktyvus].LR Seimo kanceliarija. Informacinių technologijų departamentas: lrs.lt. Aktuali redakcija nuo 2004 m. lapkričio 2 d. [žiūrėta 2009 m. birželio 10 d.]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245493 >.

39. LIETUVOS BANKAS (2010). *Statistika*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <
<http://www.lb.lt/lt/statistika/index.htm> >.

40. LIETUVOS BANKAS (2007). *External Statistics 2008*. [interaktyvus]. p.138. [žiūrėta 2009 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/mok_bal/lrmbal_2007m.pdf >.

41. MARTINKĖNAITĖ, L.; PETKUS, E. (2008) *Mokslo metodologija ir metodas: samprata ir hipotezė*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: < <http://e-stud.vgtu.lt/users/files/dest/10362/samprata.ppt> >.

42. DESAI, A. ; FOLEY, C.; JAMES, R (2005). *Foreign direct investment and domestic economic activity*. [interaktyvus]. National Bureau of economic research. [žiūrėta 2009 m. sausio 9 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.nber.org/papers/w11717> >.

43. MORAN, T.; GRAHAM, E.; BLOMSTROM, M. (2005) *Does foreign direct investment promote development?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: < <http://books.google.lt/books?id=Qu-YPDMsVn0C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> >.

44. NAVICKAS, V (2004). *Europos Sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija. 163 p. ISBN 9955–09–353–6.
45. NONNEMBERG, B. M.; MENDONCA, M., J.; (2001) *The determinants of foreign direct investment in developing countries*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.anpec.org.br/encontro2004/artigos/A04A061.pdf>>.
46. ORGANISATION OF ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (2000) *Lithuania: foreign direct investment and impact and policy analysis*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/57/22/1922640.pdf>>.
47. RUKŠĖNAITĖ, J (2008) *Lietuvos konkurencingumo ES kontekste vertinimas: šalies mokėjimų balanso aspektas*. Ekonomika ir vadyba. Vilnius. 704 p. ISSN 1822–6515.
48. RUPLIENĖ, D., MONTVILAITE, K., GRIGALIŪNAITĖ, Ž (2008) *Tiesiogines užsienio investicija lemiantys veiksniai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.su.lt/filemanager/download/6306/Rupliene%20Montvilaite.pdf>>.
49. ROJAKA, J (2009) *Baltic states' competitiveness: before and after the global crisis*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. Nr.3/1. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=7&hid=112&sid=4d8ad9c3-c7cb-40ff-89ba-68c14e80c295%40sessionmgr114>>.
50. ROY, A. G., BERG, H. F (2006). *Foreign Direct Investment and Economic Growth : A Time – Series Approach*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. gruodžio 9 d.] Prieiga per Internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=8&sid=d0261009-7fd5-4884-be3eba9e490256ce%40sessionmgr9#db=bth&AN=20055974>>.
51. SEDLACEK, S.; GAUBE, V. (2009) *Regions on their way to sustainability: the role of institutions in fostering sustainable development at the regional level*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. kovo 26 d.] Prieiga per internetą: <<http://springerlink.metapress.com.ludwig.lub.lu.se/content/f3g158t738v65724/fulltext.pdf>>.
52. STATISTIKOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS (2010) *Statistika*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2621&PHPSESSID=b781e353cd2bae0495bd7b27adfe8e86>>
53. STASIULAITIS, Audrius (2008). *Investicijos į Rytų Europą pasiekė aukščiausią tašką*. Verslo žinios. Vilnius. Nr. 121 (2527). p. 9. ISSN 1392–2807.

54. ŠEČKUTĖ, L., TVARONAVIČIUS, V (2007) *Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse tyrimas*. Verslas: teorija ir praktika. T.7, Nr. 3. Vilnius: VGTU leidykla. 195 p. ISSN 1648–0627.
55. THE WORLD BANK (2007) *Doing business 2007*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/documents/Doingbusiness2007_Fullreport.pdf>.
56. THE WORLD BANK (2008) *Changes to the methodology , 2004-2008*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.doingbusiness.org/MethodologySurveys/MethodologyNoteArchive.aspx>>.
57. THE WORLD BANK (2008) *Doing business 2008*. . [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. Sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://www.doingbusiness.org/documents/Fullreport/2008/DB08_Full_Report.pdf>.
58. TIDIKIS, R (2003) *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius. 628 p. ISBN 9955–563–26–5.
59. VEITAS, V (2007). *Tiesioginių užsienio investicijų įvadas ir pasaulinė praktika*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. gruodžio 11 d.] Prieiga per Internetą: <www.erc.lt/get.php?f.448>.
60. VILKAS, Eduardas (2007). *Tiesioginės užsienio investicijos*. [interaktyvus]. Žurnalas „Veidas“. Nr.5. [žiūrėta 2009 m. sausio 9d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/45c9830e93b41>>.
61. ŽEMGULIENĖ, J.;ZALESKYTĖ, J (2006) *Foreign direct investment in Lithuania–sectors of investment as determinant of growth*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr.38. Kaunas: VDU leidykla. ISSN 1392–1142. 203 p.
62. ŽUKAUSKAS, P (2006). *Kompanijų veiklos internacionalizacija: teorija ir praktika*. Kaunas: VDU leidykla. 334 p. ISBN 9955–12–096–7.
63. WANG, M., WONG SUNNY, M.C (2009) *Foreign direct investement and economis growth: the growth accounting perpective*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=12&hid=104&sid=0d808983-9d8e-4033-a993-8e559ebeb1c0c%40sessionmgr113>>.

1 PRIEDAS

EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIŲ REITINGAS PAGAL „DOING BUSINESS“ IR ATSKIRUS JO RODIKLIUS 2007* IR 2008 M.

Valstybė	„Doing Business“ reitingas	Verslo steigimas	Darbuotojų įdarbinimas	Nuosavybės registravimas	Investuotojų apsauga	Mokesčiai	Užsienio prekybos sąlygos
Danija	5 (7)	18 (14)	10 (15)	39 (36)	19 (19)	13 (15)	2 (3)
Jungtinė Karalystė	6 (6)	6 (9)	21 (17)	19 (19)	9 (9)	12 (12)	27 (14)
Airija	8 (10)	5 (6)	37 (83)	79 (80)	5 (5)	6 (2)	20 (30)
Suomija	13 (14)	16 (18)	127 (111)	17 (15)	51 (46)	83 (75)	5 (2)
Švedija	14 (13)	22 (20)	107 (94)	7 (7)	51 (46)	42 (39)	6 (9)
Estija	17 (17)	20 (51)	156 (151)	21 (23)	33 (33)	31 (29)	7 (6)
Belgija	19 (20)	19 (37)	36 (23)	161 (158)	12 (12)	65 (60)	48 (36)
Vokietija	20 (21)	71 (66)	137 (129)	47 (42)	83 (83)	67 (73)	10 (7)
Olandija	21 (22)	41 (38)	92 (86)	22 (20)	98 (99)	36 (82)	14 (16)
Latvija	22 (24)	30 (25)	96 (123)	85 (82)	51 (46)	20 (52)	19 (28)
Austrija	25 (30)	83 (74)	62 (103)	30 (28)	122 (142)	80 (102)	12 (15)
Lietuva	26 (16)	57 (48)	124 (119)	4 (3)	83 (60)	71 (40)	23 (32)
Prancūzija	31 (35)	12 (12)	144 (134)	159 (160)	64 (60)	82 (92)	25 (26)
Slovakija	32 (36)	72 (63)	75 (72)	5 (5)	98 (118)	122 (113)	90 (88)
Portugalija	37 (40)	38 (33)	157 (155)	65 (98)	33 (33)	66 (61)	31 (27)
Ispanija	38 (39)	118 (102)	154 (161)	42 (33)	83 (83)	93 (112)	47 (25)
Liuksemburgas	42	41	164	116	107	17	32
Vengrija	45 (66)	67 (87)	81 (90)	96 (103)	107 (118)	127 (118)	45 (76)
Bulgarija	46 (54)	100 (85)	57 (100)	62 (65)	33 (33)	88 (107)	89 (104)
Rumunija	48 (49)	26 (7)	145 (101)	123 (114)	33 (33)	134 (131)	38 (35)
Italija	53 (82)	65 (52)	56 (101)	49 (53)	51 (83)	122 (117)	62 (110)
Slovėnija	55 (61)	120 (98)	166 (146)	99 (97)	19 (46)	63 (84)	69 (108)
Čekija	56 (52)	91 (74)	55 (45)	54 (58)	83 (83)	113 (110)	30 (41)
Lenkija	74 (75)	129 (114)	78 (49)	81 (86)	33 (33)	125 (71)	40 (102)
Graikija	100 (109)	152 (140)	142 (166)	93 (94)	158 (156)	86 (108)	65 (123)

*2007 metų reitingai skliausteliuose

Šaltinis: Pasaulio banko projekto „Doing business 2008“ ir „Doing business 2007“

ataskaita.[interaktyvus].http://www.doingbusiness.org./documents/Fullreport/2008/DB08_Full_Report.pdf,

http://www.doingbusiness.org./documents/Doingbusiness2007_Fullreport.pdf

2 PRIEDAS

TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS KAUNO APSKRITYJE 1999-2009 M.

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kauno apskritis	TUI, mln. Lt	792,7	1042,5	1211,1	1310,5	1573,4	1849,4	1886,9	2584,5	2455,8	3925,2	3124,5
	TUI vienam gyventojui, Lt	1110	1471	1725	1874	2260	2675	2751	3796	3626	5826	4660
Biržtono sav.	TUI, mln. Lt	..	..	..	..	..	0,1	0,1	0,1	..	0,1	0,3
	TUI vienam gyventojui, Lt	..	..	..	..	..	12	18	11	..	28	51
Jonavos r. sav.	TUI, mln. Lt	14,7	12,3	11,7	11,5	14,2	11,9	9,7	18,8	22,5	25,4	21,9
	TUI vienam gyventojui, Lt	281	234	225	220	272	228	184	360	433	492	424
Kaišiadorių r. sav.	TUI, mln. Lt	6	15,2	26	19,8	29,1	34,9	39,6	13,8	14,2	11,2	19,2
	TUI vienam gyventojui, Lt	160	404	691	528	775	938	1074	377	392	312	541
Kauno m. sav.	TUI, mln. Lt	647,1	864	1006,5	1106,4	1320	1592,1	1446,4	1346,8	1779,8	2254,6	2280,3
	TUI vienam gyventojui, Lt	1656	2241	2651	2938	3533	4316	3973	3735	4970	6340	6473
Kauno r. sav.	TUI, mln. Lt	2,1	3,7	2,9	3,4	2,8	5,7	73	98,7	59,6	78,7	105,6
	TUI vienam gyventojui, Lt	27	46	35	41	34	67	863	1160	696	907	1192
Kėdainių r. sav.	TUI, mln. Lt	80,8	132	130,4	143,3	179,2	173	288,9	1064,4	515,3	1469,9	599,3
	TUI vienam gyventojui, Lt	1212	1995	1984	2181	2737	2659	4469	16632	8103	23331	9586
Prienų r. sav.	TUI, mln. Lt	4,1	4,6	5,8	5,8	4,2	5,7	2,6	2,8	4	3,3	0,8
	TUI vienam gyventojui, Lt	114	129	161	163	118	164	74	80	117	97	24
Raseinių r. sav.	TUI, mln. Lt	37,9	10,7	27,8	20,3	23,9	26	26,6	39,1	60,4	82	97,1
	TUI vienam gyventojui Lt	846	241	629	461	547	599	617	916	1425	1956	2349

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.

3 PRIEDAS

TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS (mln.Lt) KAUNO APSKRITYJE 2004-2009m. PAGAL ŠALIS INVESTUOTOJAS

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TOT Iš viso pagal valstybes	1849,4	1886,9	2584,5	2455,8	3925,2	3124,5
IE Airija	6,1	7,3	30,2	31	75,5	37,3
AT Austrija	23,1	18,7	19,3	19,2	27,3	28,6
BY Baltarusija	1	5,9	1	1	1,5	1,7
BE Belgija	34	39	32,6	34,8	35,6	64,6
BA Bosnija ir Hercegovina	2,8	2,9	4,4	4,5	..	..
CZ Čekijos Respublika	1,3	5,8	9,8	9,9	12,4	10,4
DK Danija	88,5	108,3	155,4	154,5	204,2	275,9
EE Estija	92,2	99,8	89,3	82,3	149,4	164,3
GR Graikija	0,1	..	..	..	..	..
IN Indija	..	..	..	1,2	..	..
IS Islandija	1,5	1,8	9,4	9,4	21,5	21,8
ES Ispanija	0,4	..	..	..	0,6	-1,2
IT Italija	60,3	54,1	84,8	78,2	52,4	36,1
IL Izraelis	2	1,3	4,1	6,1	7,2	4,5
AE Jungtiniai Arabų Emyratai	0,3	0,1	..	..	..	..
US Jungtinės Valstijos	359,3	370,7	212,2	220,4	196,4	324,6
GB Jungtinė Karalystė	74,4	55,3	78,3	69,3	87,3	104,8
CA Kanada	1,9	2,2	2,5	2,9	3,4	3,9
KZ Kazachstanas	..	..	..	..	..	..
CN Kinija	0,1	0,1	0,6	0,7	0,6	0,5
CY Kipras	104,9	215,6	25,8	40,8	51,2	48,5
LV Latvija	20,9	13,4	21,4	39,5	69,2	85,5
PL Lenkija	20,6	35	12,4	15,5	113,7	78,4
LB Libanas	..	..	0,7	0,5	1	0,8
LI Lichtenšteinas	10,1	8,3	8,1	3,6	0,9	3,5
LU Liuksemburgas	17,5	21,3	47,6	106,6	199,2	102,5
MT Malta	..	..	..	..	..	6,1
VG Didžiosios Britanijos Mergelės salos	..	..	..	4,4	6,4	117,7
NL Nyderlandai	8	47,2	52,8	80,8	70,2	97,1
NO Norvegija	89,5	103,2	80,5	86,8	98,1	128,3
PT Portugalija	..	..	..	2	5,7	1,7
FR Prancūzija	33,9	19,1	3,2	12,3	9,9	10,8
RU Rusija	200	112,6	1017,4	495,9	1410,4	479,3
SA Saudo Arabija	..	..	..	..	..	..
FI Suomija	331,9	355,1	425,8	547,5	564,5	523,8
SE Švedija	27,4	35	39,2	82,4	137,1	142,3
CH Šveicarija	12,9	28,9	22,2	35,8	39,6	42,2
UA Ukraina	3,7	4,7	4,8	..	-1,5	-2,1
UZ Uzbekistanas	..	..	..	..	..	..
HU Vengrija	1,3	6,4	6,8	7,3	7,2	7,7
DE Vokietija	189,1	84,2	77,8	90,8	101,4	125,6
VEP Kitos valstybės	28,4	23,6	4,1	74,3	165,7	48,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.

4 PRIEDAS

TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS KAUNO APKRITYJE (mln.Lt) 2004-2009 M. PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AQ Iš viso pagal ekonomines veiklas	1849,4	1886,9	2584,5	2455,8	3925,2	3124,5
D Apdirbamoji gamyba	841,7	958,7	1649,9	1312,8	2506,3	1473,3
G Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	553,2	611,3	521,5	584,2	726,1	835,9
2324 Rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamyba	116,4	216,3	965,7	585,8	1639,5	501,5
DA Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba	320,2	347,4	267	219,2	310,4	363,2
J Finansinis tarpininkavimas	25,8	8,5	18,5	22,8	25,1	237,6
17 Tekstilės gaminių gamyba	202,8	189,5	218	208,8	206	200,1
K Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	107,2	112	186,1	211,5	205,3	167,5
F Statyba	49,1	63,2	63,6	171,2	116,1	139
E Elektros, dujų ir vandens tiekimas	219,1	72,2	76,3	81,5	125,6	130,1
3031 Įstaigos įrangos gamyba ir kompiuterių bei elektros mašinų ir aparatūros gamyba	..	17,8	17,9	23,8	29,3	63,1
DJ Pagrindinių metalų ir metalo gaminių gamyba	32,1	22,3	30,6	34,6	44,8	56,3
26 Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	14,7	13,2	18,4	34,9	65,2	52,6
6063 Transportas ir sandėliavimas	24,1	32,2	37,1	47,8	139,3	47,5
AB Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	18,4	16,8	19,6	17,3	35,8	42,5
20 Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba	41,3	48,6	19,2	25,4	43,1	42,4
3637 Baldų gamyba; kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba; antrinisperdirbimas	6,7	1,3	2,8	10,5	14	39,9
1819 Drabužių siuvimas (gamyba) kailių išdirbimas ir dažymas; odų rauginimas ir išdirbimas; lagaminų, rankinių, balno reikmenų, pakinktų ir avalynės gamyba	44,4	51,9	37,9	36,6	25,8	34,6
29 Kitų, niekur kitur nepriskirtų, mašinų ir įrangos gamyba	3,6	4,1	5,8	22	31,1	32
DM Transporto įrangos gamyba	3,5	7,8	6,2	28,2	19,2	30,6
C Kasyba ir karjerų eksploatavimas				0,8	18,5	22,2
DE Plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba; leidyba ir spausdinimas	25,1	29,9	34,8	33,8	23,5	19,5
25 Guminių ir plastikinių dirbinių gamyba	10,1	3,3	8,8	9,2	15,3	16,5
PNT Privataus nekilnojamojo turto įsigijimas ir pardavimas					20,1	14,5
32 Radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamyba	18,8	4,7	6,8	11,9	12,7	13
H Viešbučiai ir restoranai	6	5,6	5,7	1,2	2,5	11,4
33 Medicinos, tikslųjų ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamyba	2	0,6	10	28,1	26,4	8
MN Švietimas, sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2,4	3,3	1,7	2,1	1,9	1,5
KITOS Kitos veiklos	2	2,2	2,1	1,2	0,6	0,3
64 Paštas ir telekomunikacijos	0,4	0,9	2,4	1,4	2	..

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.